

473619

Auhinnatöö

Julgeoleku probleem Rahvaste Liidu

Põhikirjas ja tegevuses.

Sirkel Karl
Amant

Auhinnatöö
473619

Prof. Põhja, 1. XI. 28. 1. H.

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKOND
1. nov. 1928
№ 270
TARTU

Sisukord:

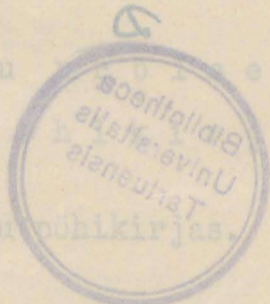
*1. 1. deto. 1928. a. transkriptid
leire aukiona väärtiseks
Autor: stud. juur. Carl Firkel*

õige: Frankenberg
JULGEOLEKU PROBLEEM Tartu ülikooli Sekretär

- I. Kaba ja rahvusvaheline õigus.
- II. Julgeolekust üldse.
- III. Garantiid ja sanktsioonid.

RAHVASTE LIIDU PÕHIKIRJAS JA TEGEVUSES.

- I. Garantiid Rahvaste Liidu põhikirjas.
Artikkel 10.
Artikkel 11.
Artikkel 15.
- II. Sanktsioonid Rahvaste Liidu põhikirjas.
Artikkel 16.

A.C.
8028

eis "Bella matribus detestata"

/Horatius/.

Julgeoleku probleem Rahvaste Liidu tegevuses.

- I. Julgeolek ja relvastused.
- II. Julgeoleku probleem Rahvaste Liidu tegevuses.
Kokogu 1927. resolutsioon.
Kokogu 1928. resolutsioon.
Kokogu 1929. resolutsioon.
Kokogu 1930. resolutsioon.
Kokogu 1931. resolutsioon.
Kokogu 1932. resolutsioon.
Kokogu 1933. resolutsioon.
Kokogu 1934. resolutsioon.
Kokogu 1935. resolutsioon.
Kokogu 1936. resolutsioon.
Kokogu 1937. resolutsioon.
Kokogu 1938. resolutsioon.
Kokogu 1939. resolutsioon.
Kokogu 1940. resolutsioon.

IV.

Õpphinnaangud.

473619

Sisukord.

I.

Üldseisukohti.

- I. Rahu ja rahvusvaheline õigus.
- II. Julgeolekust üldse.
- III. Garantiid ja sanktsioonid.

II.

Julgeoleku probleem Rahvaste
Liidu põhikirjas.

- I. Garantiid Rahvaste Liidu põhikirjas.
 - Artikkel 10.
 - Artikkel 11.
 - Artikkel 15.
- II. Sanktsioonid Rahvaste Liidu põhikirjas.
 - Artikkel 16.

•
III.

Julgeoleku probleem Rahvaste
Liidu tegevuses.

- I. Julgeolek ja relvastused.
- II. Julgeoleku probleem Rahvaste Liidu tegevuses.
 - Täiskogu XIV. resolutsioon.
 - Vastastikuse abiandmise leping.
 - Genfi protokoll
 - Lokarno lepingud
 - Garantii- ja julgeoleku lepingud.

IV.

Lõpphinnauguid.

mis neid õigusi kindlustaks, et eksisteeriks juriidiline, õiguslik organisatsioon, mis paneks valitsema korra ja rahu, nagu see sunnib igas inimkoonduses. Sest see, mis on maksev isikute vahelise õiguse kohta, on maksev ka riikide ja rahvuste vahelise õiguse kohta. Nii üks kui teine püüavad rahu poole, üks isikute vahelise rahu, teine riikide vahelise rahu poole, kuigi viimane seda alati pole taotlenud ja alles viimasel ajal kindlat mõjuvat tendentsi selleks näitab.

Kolmandaks on tarvis, et oleks olemas jõud, mis kindlustaks nendest õigustest kinnipidamist, jõud, mis garanteeriks nende õiguste julgeolekut. On tarvis, et neil õigustel oleks käsutada jõud, mis kindlustaks nende täidesaadet, s.t. et oleks olemas sanktsioonid, et neist ei saaks mitte üle astunud ja et üleastumise korral leiduksid abinõud õiguse uuesti ja luleseadmiseks, maksmapanemiseks.

Nii näeme, et rahvaste ja riikidevahelise rahu teostamiseks on tarvis teostada terve rida eeltingimusi.

Isiku õigused on kindlaks määratud eraõiguse poolt, nad on kodifitseeritud ning neil on käsutada oma kohtud õigusest kinnipidamise kindlustamiseks, samuti on neil oma täidesaatev jõud, reaalsed sanktsioonid /politsei jne./ nende maksmapanemiseks. Kas leiame seda kõike ka rahvaste ja riikide vahelises õiguses, s.t. rahvusvahelises õiguses, mis määrab ära õigused riikide ja rahvaste omavahelises läbikäimises ning olemasolus, olles kodifitseerimata, omades vormaalselt mitte ühtki juriidilist organisatsiooni omas käsutuses ega ühtki täidesaatvat reaalselt jõudu?

Rahvusvaheline õigus on vana ja ei käi käesoleva käsitluse raamidesse süveneda tema ürgallikatesse. Aastasadade jooksul on ta üle elanud palju muudatusi, ajaloo kestes paljude tõlgitsemiste osaliseks saanud, muutes sihte ja aluseid. Kuid ta on eksisteerinud ja eksisteeris ka suure ilmasõja lahtipuhkemisel. Ilmasõda aga segas sügavalt inimvaimus rahvusvahelise õiguse väärtuse, kestvuse ja isegi olemasolu mõistet, sündides loobuma igasugusest usust ta püsivusesse. Kuid juba sõja enese kestel ütles Friedrich Pollock:

"Õigus ei lakka eksisteerimast sellest, et ta on vägistatud, olgu gi suurimal määral; kriminaalõigus ei ole samuti oma maksvust kaotanud, kui kurjategijail on korda läinud temast kõrvale hoida."

Nii siingi. Rahvusvaheline õigus tuli ilmasõjast välja küll palju muudetuna, ent seda enam tugevnenumana ja selgejoonelisemana. Ta oli

näidanud paljude seaduste käsitamist tegelikult ning esile toonud kogemuste põhjal nende puudusi ja väärkülgi. Samuti tõi ta esile terve hulga uusi probleeme, mille lahendamiseks rahvusvaheline õigus enne mingit võimalust ei pakkunud.

Rahvusvaheline õigus on astumas või on astunud juba uude faasi omas arengus. Ta on muutunud, nagu muutub iga seadus. "Sest õigus ei ole muud kui elu peegel" /Politis/. Ta vananeb ruttu ja kui ta on liiga palju vastolus faktide realiteediga, asendatakse ta uue vormeliga, mis ei näita muud, kui mööduvat sotsiaalset seisukorda. Ka rahvusvaheline õigus ei pääse sellest sotsioloogilisest seadusest. Ilmasõda ei olnud mitte muudatuste põhjuseks, vaid ainult juhtumiseks, mis võimaldas konstateerida muudatust. Rahvusvaheline õigus oli juba enne sõda läbi teinud palju muudatusi paari inimeea kestes, eriti 19-da aastasaja lõpus ja 20-da alguses. Rahvusvaheline ühiskond oli palju muutunud juba poole aastasaja kestes. Kuid seda ei pandud varem tähele.

Absoluutse suveräniteedi asemele on astunud suveräniteedi enese piiramise /autolimitation/ doktriin, sest kui riigid jäävad siiski seotuks ainult enese vabast tahtest, alluvad nad vabatahtlikult vastuvõetud reeglitele.

Vaadeldes tegelikkust näeme, et eeldatav riikide vabadus pole muud kui võime vabalt liikuda õiguse poolt kindlaks määratud piirides. Ja see õigus on rahvusvaheline õigus.

Samuti on muutunud riikide õiguste ja kohuste printsiibid - need ei ole enam moraalsed, vaimlised printsiibid, vaid õiguse reeglid. Olles vanasti absoluutsed, on nad nüüd ainult relatiivsed, omades tarvilise ulatuse, et rahuldada sotsiaalset sihti, mis neid loonud. Baseerudes ennem individualismile, baseerub ta nüüd solidariteedile.

Need kaks printsiipi, suveräniteedi mõistest ja personaliteedi mõistest loobumine, on viinud meid lõpuks rahvusvahelise õiguse alusideede revideerimisele. "Ja õigus ei ole mingisuguse korra tuletis ega ka mingi tahte manifestatsioon, vaid see on sotsiaalne produkt". /Duguit/.

Rahvusvahelise õiguse ainukeseks allikaks on: rahvaste juriidiline õudametunnistus, mis annab sunduslikkuse iseloomu majanduslistele ja moraalsetele reeglitele, mis nende solidariteedi tulemuseks. Kombed ja lepingud ei ole allikaks, vaid ainult õiguse konstateerimise moodusteks.

Riik ei ole siht iseeneses, vaid ainult teda moodustavate inimeste suhete lihtne vorm. Sellest järgneb, et rahvusvaheline õigus ei ole muud kui kogu määrusi, mis valitsevad mitmetesse rahvusgruppidesse kuuluvaid inimesi.

Ükskõik millise sotsiaalse miljöö kohta ta ka ei käiks, õigusel on üks ja sama alus, sest tal on alati sama siht: inimene ja ainult inimene. Sellepärast ongi seda meele tuletatud viimasel ajal välja, töötama hakatud riikide õiguste ja kohustuste deklaratsioonide projektides. Kuigi need kaks sihti ei lange mitte alati kokku, on õigusel ja rahu Inimsuse õnn ja perfektsioon - selles on terve inimkonna siht ja sellest välja minnes ka iga õiguse siht.

"Riikide ülesandeks on püüda solidaarselt tsivilisatsiooni progressi kaudu inimsuse õnne poole" /Rahvusvahelise juriidilise Ühingu projekt, väljatöötatud 1919.a./ . Sama on maksev ka rahvusvahelise inimkonna kohta; ta olemasolu on põhjendatud, et kindlustada inimsele elamisvõimalust ja võimalust edasi areneda.

Nii oleme lühidalt näinud, mida me mõistame modern rahvusvahelise õiguse sihtide all, milline on ta alus. Nägime, et ta püüab luua inimsoole elamis- ja arenemisvõimalust. See on aga mõeldav ainult rahus, s.t. kui on kindlustatud õiguse kestvus, kui on garanteeritud julgeolek. Rahu, kus õiguse jõud hävitaks jõe õiguse, sest juba Grotius ütles:

"Täielist julgeolekut ei saavutata iialgi vägivallas ja vägival-
las ei tohi otsida arstimeid ebamääraste kartuste vastu."

Rahvusvahelise õiguse, kui teaduse ajaloost tõuseb esile järjekindlalt alati üks idee - rahvusvahelise organisatsiooni idee, millist me oleme juba puudutanud. Kõik rahvusvahelise õiguse konsolideerimise plaanid ja üleilmlise rahu kindlustamise kavad tugenevad rahvusvahelise organisatsiooni ideele. Temas otsitakse soliidset baasi õigusele ja rahule.

Rahu probleem ja rahuliikumine on lahutamatu rahvusvahelisest õigusest kui teadusest ning kõigil suurtel rahvusvahelise õiguse kavadel on ajaloo kestes esemeks olnud äkka ja alati üleilmlise rahu probleem.

Kuid, vaadeldes rahvusvahelist õigust, juriidilise distsipliinina, siis on ta ainukeseks sihiks olla õiguse teenistuses. Rahu aga ei

tähenda alati mitte õigust. Et aga rahvusvahelise õiguse normaalne tegevus võib sündida ainult rahu ajal - mis on rahvusvahelise elu normaalseks seisukorraks, siis on rahu tarvilik rahvusvahelisele õigusele tema olemasolu alusena. Nii on rahvusvaheline õigus, kui teadus, tarviliselt huvitatud rahuliikumisest ja sellest olenevast progressist, kuid tal ei ole tarvilik selleks ühtida selle liikumisega. Rahvusvaheline õigus soovib õigust, rahuliikumine aga, olles ühtlasi moraalne, poliitiline ja sotsioloogiline liikumine, puuab ainult rahu poole.

Kuigi need kaks sihti ei lange mitte alati kokku, on õigusel ja rahul siiski väga lähedased vastastikused suhted. Rahvusvaheline õigus ei ole poliitiline teadus, vaid üks osa õiguse teadusest. Ta ei saa aga olla huvitundeta rahuliikumisest, sest mida enam rahupüüded suudavad võita ilma, seda enam avaneb tee rahvusvahelise õiguse progressiks. Kuid milgil juhul ei saa rahvusvahelist õigust ja patsifismi identseteks lugeda. Marupatsifistid tahavad saavutada rahu iga hinna eest, rahvusvaheline õigus aga peab püüdma eestkätt õiguse triumfi poole ja ei või leida sellepärast mitte alati kõige paremat lahendust rahu. /Nippold/.

Üleilmlise rahu teostamine ei ole aga mõeldav, kui ta ei tugene rahvusvahelisele õigusele.

Rahvaste Liidu põhikirja eessõnas loeme:

"Kõrged lepinguosaliselised

silmas pidades, et koostöö edendamiseks rahvaste vahel ja neile rahu ning julgeoleku kindlustamiseks on tarvis vastu võtta teatud kohustusi sõda mitte alata, ülal hoida avalikkuse ees õiglusele ja aule najatud rahvusvahelisi vahekordi, pidada täpselt kinni rahvusvahelise õiguse ettekirjutustest, mis nüüdsest peale on tunnustatud valitsuste efektiivsete tegevusreeglitena " jne. jne.

Nii näeme teisest löikest, et õigus, millele peab tugenema rahu, on olemas, et on olemas õigus, mille kestvuse eest valvel peame olema, et kindlustada rahu, ja et selleks õiguseks on rahvusvaheline õigus. Sellega on taidetud ka esimene nõue, mille eespool rahu tingimuseks üles seadsime.

Teine nõue, teine tingimus - rahvusvaheline organisatsioon, mis oleks selle õiguse kindlustajaks, tema lahendajaks ja korraldajaks, ka see on olemas - Rahvaste Liit ise ja tema poolt loodud organismid, Alaline rahvusvaheline Kohtukoda jne.

Kuidas need kaks tingimust oma nõuetele vastavad, kas nad on küllalt täiuslikud ja viimistletud oma ulesanneteks, see ei kuulu meie ulesandeks on julgeoleku probleemi uurimine, niivõrt kui see tuleneb Rahvaste Liidu põhikirjast ja tema tegevusest. Ja julgeoleku probleem moodustabki meie poolt ules seatud kolmanda tingimuse eseme. Sest julgeolek tema kitsamas mõistes moodustabki selle jõu, mis kindlustab kinnipidamise rahvusvahelisest õigusest, mis garanteerib nende õiguse puutumatus, nende täidesaate.

Julgeolek, see on garantiid õigusest kinnipidamiseks ja sanktsioonid tema täidesaateks ja tema rikkumiste ning üleastumiste ärahoidmiseks.

Kõik mis me võime öelda, on see, et ühe riigi julgeolek on tarvilik ta olemasolule ja selles mõttes on ta ka tunnustatud rahvusvahelise õiguse poolt. Õigus lubab üldiselt riigil tarvitusele võtta abinõusid, mis ta arvab tarvilikuks oma

II. JULGEOLEKUST ÜLDSE.

Riikide julgeolek on kaitstud rahvusvahelise õiguse põhiprintsiipidega: olemasoluõigus, iseseisvusõigus ja üheõiguslikkus.

Julgeoleku probleem on olnud kõige tähtsamaid kõigil aegadel. Õigus olemasolule on rahvusvahelise õiguse peaalustest ja sellest silmapilgust peale, kus riigile tunnustatakse õigus olemasolule, on tal õigus abinõusid tarvitusele võtta selle olemasolu kindlustamiseks. Oleme jõudnud ajajärguni, kus see õigus ei ole enam piiramata õigus, sest kõikide riikide huvi tugeneb iga ühele lubatud õigusel olemasolule, millist progressi lähemalt vaatlesime eelmises peatükis.

Ilma julgeolekuta ei saa olla õiglust ja vabadust. Kuid need viimased omakord muudavad julgeoleku iseloomu. Julgeoleku tegur on kõige raskemaist analüüsimiseks ja määratlemiseks. Kui me peaksime eitama seda tegurit, siis eitaksime terve rahvusvahelise ühiskonna kudet. Tunnustada, et igal riigil on õigus ise tarvitusele võtta abinõusid oma julgeoleku kindlustamiseks, oleks tunnustada olukorda, kus jõud oleks ainukeseks seaduseks. Nii ühel kui teisel juhul ei oleks ei

rahvusvahelist ühiskonda ega rahvusvahelist õigust.

Tugev ei tarvita seadust, et maksma panna oma tahet. Õigus on vastolus jõuga, siis kui ta püüab kaitsta nõrka tugeva vastu, vähemast enamuse vastu ja mitte ainult võrdsete ühetugevaste huvide tasakaalustamist.

Julgeolek, mis on kindlustatud rahvusvahelise õiguse poolt on vastastikune uhisjulgeolek. Ühise huvi julgeolek kindlustab riigi julgeolekut ja ka piirab teda. Sic utere tuo ut non alienum laedas.

Kuid ka selles ei seisa veel julgeoleku lõpulik mõiste. Ta on arenemisel, nagu on arenemisel rahvusvaheline õigus ise. Sest rahvusliku poliitika tegurid tulevad siia segama. Tihti on riigi julgeoleku mõiste segatud tema huvide julgeolekuga. Ja tema rahvusliku poliitika mõistes on riigi huvid loomulikult tarvilikud tema julgeolekule.

Millised aga on need huvid? Rahvusvaheline õigus ei vasta, kahjuks, sellele veel täiel määral.

Kõik mis me võime öelda, on see, et ühe riigi julgeolek on tarvilik ta olemasolule ja selles mõttes on ta ka tunnustatud rahvusvahelise õiguse poolt. Õigus lubab üldiselt riigil tarvitusele võtta abinõusid, mis ta arvab tarvilikuks oma julgeolekule, kuid ta ei tunnusta individuaalsete huvide kaitset julgeoleku sildi all, mis käivad vastu ühiskonna huvide kaitsele.

Ühishuvide ideaalist juhitud on rahvusvahelised suhted muutunud ise, muutes aegamööda doktriine, mida ainult loogika järeldas julgeoleku printsiibist. On natuke liig öelda, et riigid on oma iseseisvuse epogist jõudnud üksteisest olenemise ajajärguni. Kuid kui üksteisest olenemist mõista ühishuvide kaitse mõttes, siis on sellel mõtet, kusjuures riigi funktsioonid ulatuvad üle oma riigi kitsaste piiride kaugemale ja kõrgemale - ühise kõrgema super-Riigi poole, milläseks on Inimkond.

Meiegi ülesandeks on siin mitte rääkida üksiku riigi julgeolekust, vaid Inimkonna, kõigi riikide ja rahvaste julgeolekust, s.t. nende rahu kindlustamist^{se}, nende õigusest olemasolule, mis on Rahvaste Liidu tähtsamaid üritusi - luua riikide peres üheõigusliku võrdse õiguse olemasolule nii väikestele kui suurtele riikidele, nagu siseseadused loovad õiguse olemasoluks nii vaesele kui rikkale.

Just eriti meile, väiksele riigile, on see probleem suurima täht-

susega, eriti selle juure asudes Rahvaste Liidu liikmena, Liidu kes on seadnud oma sihiks rahu ja julgeoleku kindlustamise.

On tösi, et rahvusvahelise õiguse ees on riigid kõik ühesugused ses mõttes, et nad võivad kõik nõuda ta kaitset ja kanda ta kohustusi. Kuid võrdsust ei ole olemas materjaalselt ega vaimliselt. Nagu üksiku te inimestegi vahel, nii valitseb ka riikide vahel suurim lahkuminek, nii territooriumi ja rahvaarvu, rikkuse ning jõu, nii ka kultuuri ja mõju suhtes. Selles mõttes jääb igaveseks - saab olema alati väikseid ja suuri riike.

Üheõiguslikkuse - võrdsuse printsiip on üks suuremaid suverääniteedi printsiibi kõrval ja ta oleneb tugevasti viimase muutustest ja kitsenemisest.

Nii näeme julgeoleku probleemi lahendamise võrratut tähtsust, enesest olenevaks tehes terve rahvusvahelise õiguse püsivuse ja kestvuse küsimuse.

III. GARANTIID JA SANKTSIOONID.

Enne sõda seisti kõigele vastu, mis pidi vähegi sunduslikku iseloomu sisse tooma rahvusvahelisesse õigusesse. Oldi kõigele vastu, millel oli väikene sunduslikkuse maik ja paistis, et oldi seda täie õigusega. Rahvusvaheline õigus oli, nagu öeldi kunagi, kõige vabam õigus. Riik oli mingisugune ülim ole vus, kelle vastu pidi olema usaldus, kui ta oli annud oma sõna mõnes lepingus. Kes tuli mõttele nõuda garantiisid? Allkiri lepingu all pidi aitama. Kõik sanktsioonide nõuded rahvusvahelise õiguse tarvis ning soovitused vahekohtu otsuste täidesaate garanteerimiseks lükati ümber sel korral au sees oleva rahvusvahelise õiguse doktriini poolt. Riik pidi olema Riik ning teda pidi usaldatama kõhklemata. Vastasel korral oleks pidanud kahtlema terve rahvusvahelise õiguse olemasolus.

Kuid see, mida peeti enne sõda rahvusvahelise õiguse aluseks, on kadunud ja nimelt usaldus. Meie teame, et Vanal Ajal olid lepingud pühad, et Kesk-Ajal tehti vahet õigluse ja ebaõigluse vahel ja meie teame ka, et need rahvusvahelise õiguse toed kadusid XIX-dal aastasajal ja et suveräänne Riik võis teha mis talle meeldis. Isegi pärast Haagi

konverentse. Rahvusvahelises õiguses ei olnud peale neid konverentse ühtki juriidilist kohustuslikkust, ainult vaid n.n. moraalsed kohused hulga kitsendavate klauselitega.

Selle kurva tõsiolu konstateerimisega pidime üle elama sõja ning pidime tunnustama, et rahvusvahelisele õigusele oli tarvis uut alust ja et Haagi konventsioonidest ei olnud kullalt. Oli tarvis luua rahvusvaheline õigus, mis tugeneks hoopis teisele alusele kui kaduma läinud usaldusele, õigus, mis ühendaks riike rahvusvaheliseks ühiskonnaks ka seal, kus usaldus ei valitsemud, õiguse ja rahu huvides. Julgeoleku probleem tõusis kõige aktuaalsemalt päevakorrale. Kuid ei aidanud üksi julgeoleku teoreetiline defineerimine rahvusvahelises õiguses, nagu enne, vaid oli tarvis luua ta kaitseks seda, mida peeti ulearuseks enne sõda: Sanktsioone.

Peale selle õnnetu sõja - "bella matribus detestata" - oli tarvis ette võtta kaitseabinõusid, et sarnane sündmus enam ei korduks. Oli tarvis rahvusvahelise õiguse ja rahvusvahelise organisatsiooni abil luua sellele tõsine tõke, mis ei tugeneks enam ainult moraalsetele garantiidele. Oli tarvis sanktsioonid rahvusvahelises õiguses.

Sanktsioonid moodustavad need abinõud, mille abil kindlustatakse seadusest kinnipidamist nende suhtes, kes ei taha spontaanselt alluda sellele; nad võivad laieneda kõigile pahadele tagajärgedele, mis võivad järeltuda õiguse rikkumisest. Sanktsioone vahetatakse tihti seaduse täitmise garantiidega, kuid sanktsioonid ei ole mitte ainukesed seaduse täitmise garantiid ja nad ei osutu mitte alati tagajärjekateks garantiideks.

Sanktsioonid käivad ainult nende kohta, kes ei tunnusta, põlgavad või katsuvad mitte tunnustada ja põlata õiguse reegleid. Õigusest kinnipidamise garantiid on aga laiemal ulatusega - nad mahutavad eneses peale selle veel kõik, mis määrab vabatahtliku õiguse austuse ja täitmise. Just vabatahtlikus ning spontaanses õiguse täitmisel ja austuses seisabki õiguse tõsine ja oluline jõud ning sanktsioonide tagajärjekuse tingimus nende vastu, kes keelduvad õigust täitmast või selle järele talitamast.

Rahvaste Liit, kes ilmasõja tagajärjel uuesti sündinud rahvusvahelise õiguse oma tegevusreeglis seadis, viis need garantiid ja sanktsioonide nõuded ka oma põhikirjas läbi ning ei ole huvituseta vaadelda nüüd seda põhikirja, kui võrd need garantiid ja sanktsioonid suudavad

kindlustada rahvusvahelise õiguse ja sellele rajatud Liidu põhikirja kohustuste täitmist ja nendest kinnipidamist. Sest, nagu nägime, oleme meie eestlased, esijoones sellest suurimalt huvitatud.

1925.a., vastuvõttes Tallinnat külastavat Rahvaste Liidu Peasekretäri Sir Eric Drummondi, lausus tookordne välisminister C.R. Pusta külalisele peetud kõnes muu seas:

".... Väikestele riikidele oli Rahvaste Liidu pakt magna chartaks, uueks evangeeliumiks. Ja juba oma vaba olemasolu esimestest päevadest saadik vandusid need uued demokraatiad, nagu Eesti, sellel tekstil..."

Sügavad sõnad, kaaluvad sõnad Kas vastab see pakt aga kõigile lootustele, mida heilitame? Kas kindlustab ta rahvusvahelist julgeolekut, s.t. uhes sellega ka meie, väikese lüli sellest, väikese riigi julgeolekut - olemasolu, iseseisvust ja uheõiguslikkust?

Kas võime vanduda sellel tekstil?

JULGEOLEKU PROBLEEM RAHVASTE LIIDU

1) Kas liida ^{kom} *Text*?

PÕHIKIRJAS.

I. GARANTIID RAHVASTE LIIDU PÕHIKIRJAS.

Rahvaste Liit on iseseisvate riikide vaba ühing ja riigid säilivad oma autonoomia tähtsama osa; kui neile on peale pandud kohustused, jäävad nad siiski ise ainukesiks ja täielisiks otsustajaks nende täidesaate viisides.

Olles liitunud rahu eesmärgiga ei loe nad teda siiski kindlustatava lihtsa liitumise faasiga. Nad peavad teda ainult võimalikuks, kui pakki tõsiselt täidetakse.

Sest Rahvaste Liidu liikmed ei ole absoluutselt loobunud sõjast. Nad on aktiivsed ainult piirata ta tegusala. Nad on kohustatud

JULGEOLEKU PROBLEEM RAHVASTE LIIDU

PÕHIKIRJAS.

hoidma ja panna austama endi territooriumide puutumatus ja poliitilist iseseisvust ning peale selle, mitte alustada sõda enne, kui läbi on katsutud mitmesugused teed, ja niivõrt kui tarvilik Rahvaste Liidu organite kaasabil, endi tülide lahendamiseks rahulise teel.

Nendest kohustustest kindlipidamine ja ülekäsitamine ühise hoidmine on garantiisid ja sanktsioone, mida Liidu organid võivad kohustada, kuid mille käsitamine on reserveeritud riikidele enestele. See sõltus on defineeritud nimelt Rahvaste Liidu põhikirja artiklite 14, 15 ja 16, mis moodustavadki need esikirjad, mis peavad määratama julgeoleku.

Need artiklid pole küll mitte ainukesed, mis seda süsteemi käsitlevad, vaid nad on tähtsamad ja mahutavad eneses kõik garantiid ja sanktsioone, mida Rahvaste Liit võib pakkuda. On iseenesest mõistetav, et need on tihedas ühenduses põhikirja teiste artiklitega, millel see on põhinev, mis käsitlevad garantiisid ja sanktsioone sõna otseselt, kuna teised moodustavad need õigused ja kohustused, mis nende artiklite esikirjad garanteerima ja sanktsioneerima peavad.

artikkel 10.

Liit peab hoidma ja igasugu välise kallala-

tungi eest hoidma kõigi liidu liikete maaala puutumatus ja maksvat poliitilist iseseisvust. Kallaletungi, kallaletungi ähvarduste või hädasõu korras võetakse kõikide liikete jaoks kindlustatakse selle kohustuse täitmine.

I. GARANTIID RAHVASTE LIIDU PÕHIKIRJAS.

See on Rahvaste Liidu liikete vahel nende territooriumide vastas. Rahvaste Liit on iseseisvate riikide vaba ühing ja riigid säilivad oma autonoomia tähtsama osa: kui neile on peale pandud kohustused, jäävad nad siiski ise ainukesiks ja täielisiks otsustajaiks nende täidesaate viisides.

Olles liitunud rahu eesmärgiga ei loe nad teda siiski kindlustatuks lihtsa liitumise faktiga. Nad peavad teda ainult võimalikuks, kui pakti tõsiselt täidetakse.

Sest Rahvaste Liidu liikmed ei ole absoluutselt loobunud sõjast. Nad on aktsepteerinud ainult piirata ta tegevusala. Nad on kohustunud austama ja panna austama endi territooriumide puutumatus ja poliitilist iseseisvust ning peale selle, mitte alustada sõda enne, kui läbi on katsutud mitmesugused teed, ja niivõrt kui tarvilik Rahvaste Liidu organite kaasabil, endi tülide lahendamiseks rahulisel teel.

Nendest kohustustest kinnipidamine ja ülesastumise ärahoidmine nõuab garantiisid ja sanktsioonisid, mida Liidu organid võivad kordineerida, kuid mille käsitlemine on reserveeritud riikidele enestele. See süsteem on defineeritud nimelt Rahvaste Liidu põhikirja artiklites 10, 11, 15 ja 16, mis moodustavadki need eeskirjad, mis peavad kindlustama julgeoleku.

Need artiklid pole küll mitte ainukesed, mis seda süsteemi käsitlevad, vaid nad on tähtsamad ja mahutavad eneses kõik garantiid ja sanktsioonid, mida Rahvaste Liit võib pakkuda. On iseenesest mõistetav, et nad on tihedas ühenduses põhikirja teiste artiklitega, kuid nad on peamiselt, mis käsitlevad garantiisid ja sanktsioone sõna tõsisel moel, kuna teised moodustavad need õigused ja kohustused, mida nende artiklite eeskirjad garanteerima ja sanktsioneerima peavad.

Artikkel 10.

"Liidu liikmed kohustuvad austama ja igasugu välise kallale-

tungi eest hoidma kõigi liidu liigete maaala puutumatus ja maksvat poliitilist iseseisvust. Kallaletungi, kallaletungi ähvarduste või hädaohu korras otsustab nõukogu abinõude üle, mille varal kindlustatakse selle kohustuse täitmine."

See on Rahvaste Liidu liigete vahel nende territooriumide vastastikuseks garantiiks, kui ühelt neist röövitakse ta territoorium või kui ta on tõelises hädaohus, mis neid ähvardab, siis peavad teised talle appi ruttama, et kindlustada talle ta territooriumi tagasisaamist või lõpetada hädaohu, mis teda ähvardab.

Milgil juhul ei tohi võtta vägivaldselt mõnelt R.L. liikmelt osa või tervet ta territooriumi. See reegel kaitseb teda niihästi teiste kui ka enese kallaletungi kallaletungi/tagajärgede vastu; ei esimese edu ega teise kaotus ei või lõppeda vägivaldse territoriaalse killustamisega.

See vastastikune garantii on uue rahvusvahelise organisatsiooni aluseks. Ta moodustab riikide julgeoleku aluselemendi, millele pole kehtvat rahu nende vahel.

See oli ette nähtud vormaliselt juba president Wilson'i kuulsa programmi 14-das punktis. Ta ei olnud mõistatud seal küll praeguse territoriaalse statuudi lõpuliku kindlustamisena, vaid tal oli ainult sihiks: hukka mõista vägivaldsed muudatused, puudutamata jättes need muudatused, mis, osutudes tulevikus tarvilikkudeks, saaksid teostatud rahulisel teel.

See korrektiiv sai märgitud ka Põhikirja esimestes redaktsioonides: oma liigete kolme-neljandiku enamusega võis Rahvaste Liit esitada territoriaalseid muudatusi, mis paistaksid talle tarvilikuks rahvaste huvides. Põhikirja lõpulikus redaktsioonis lahutati aga see korrektiiv artikkel 10-dast ning asetati art. 19-da alla, kuigi hoopis muudetud kujul: edaspidi ei ole Rahvaste Liidul õigust esitada territoriaalseid muudatusi; Täiskogu võib ainult ühehäälse hääletamise teel üles kutsuda huvitatuid riike "iganenud lepingute revideerimisele ja niisuguste rahvusvaheliste olukordade kaalumisele, mis võiksid edasikestmisel olla kardetavad maailma rahule".

Vaatamata selle korrektiivi lahutamisele, hoidis vastastikune garantii alal oma esialgse tähenduse: ta garanteerib praeguse territoriaalse statuudi puutumatus, kuid ta ei tee teda tingimata muutmatuks. Siiski on see kaitse lubatud ainult välispidise kallaletungi

puhul ükskõik millise riigi poolt, kes Liidu liige või mitte; ta pole lubatud mässude või separatistlike liikumiste puhul.

Praktilisest säisukohast tõusis aga vastastikuse garantii käsitamisele ette sügavaid lahkuminekuid, mis teda suuresti nõrgendasid. Artikkel 10. sai Ameerika Ühisriikide opositsiooni põhjuseks Rahvaste Liidu vastu, mis omakord viimast tugevasti nõrgendas.

Juba pakti väljatöötamise ajal tekkisid lahkuminekud president Wilsoni ja tema peakaastöölise Lansing'i vahel, kes pidas vastastikust garantiid vastuvõtmatuks ja praktiliselt läbiviimatuks. Ameerika avaliku arvamise arvates on artikkel 10. enam kahjulik kui kasulik rahuideele, sest et ta ette näeb sõja süsteemi.

Ameerika Senat seadis Versailles' lepingu ja ühes sellega ka Rahvaste Liidu pakti ratifitseerimise eeltingimuseks neljateistkümne reservi ja tõlgitsemise vastuvõtmise, millistest teine oli järgmiselt vormuleeritud:

"Ühisriigid ei võta enesele kohustust kaitsta ühegi maa territoriaalset puutumust ja poliitilist iseseisvust, ega vahele segada teiste rahvaste tüldesse - olgu need rahvad Liidu liikmed või mitte - artikkel 10. põhjal, ega tarvitusele võtta Ühisriikide sõjalisi või merijõudusid mingi lepingu artikli põhjal, mitte ühegi sihiga, väljaarvatud erijuhud, mil Kongressil on eranditu õigus Konstitutsiooni põhjal kuulutada sõda või lubada Ühisriikide sõjaliste või merijõudude tarvitamist, mis kindlaks määratakse kaasaskäiva akti või resolutsiooniga."

Artikkel 10. paistis Ameerika Senatile liig raskena. Sama paistis ta ka mitmetele Liidu liigetele, samadel motiividel. Ühed, kel pole midagi karta oma julgeolekule, leiavad, et garantii kohustus oleks nende suhtes vastukaaluta. Teised, kes olid neutraalsed viimases sõjas, ei loe end kohustatuks kindlustada territoriaalset statuuti, mille loomisest nad osa ei võtnud ja mis tihti on vastolus nende õigluse tundega.

Kõigi nende riikide jaoks osutub garantii kohustus, millele nad tervikult paktiga alla kirjutasid, puht moraalseks kohustuseks, mille täidesaatmine oleneb nende vabast tahtest. Kuigi Nõukogu võib neile selles suhtes sooviavaldusi teha, ei ole tal siiski võimu neile käsutada anda.

"Tõlgitsemise resolutsioon peab, et jõusse astuda, vastu võe-

Sellepärast nõudiski juba alates 1920.aastast, Kaanada artikkel 10-da kustutamist. Ettepanek osutus vastuvõtmatuks, sest ta oleks eeldanud terve Versailles' lepingu revideerimist. Piirduti võimaluse andmisega täiendada või muudatusi ettevõtta artiklis 10-das. Kuid küsimust arutav erikomisjon pidas ka seda hädaohtlikuks, arvesse võttes nii kiiret revideerimist sarnase põhjapaneva artikli juures, ja soovitas leppida tõlgitseva resolutsiooniga, mis kohustusliku jõu puudumisel omaks siiski suure moraalse mõju.

Selle resolutsiooni teksti redigeerimises ei saavutatud kokkulepet ei 1921.a. ega 1922.a. Täiskogus. Kaanada esitas siis ise art. 10. tõlgitseva resolutsiooni kava, mis otsustamiseks edasi anti 1923.a. Täiskogule, jättes Nõukogu hooleks tarvilisi abinõusid tarvitusele võtta küsimuse läbinurimiseks. Nõukogu konsulteeris vastavaid valitsusi nende arvamiste suhtes mainitud artikli tõlgitsemises, millisele ankeedile vastasid 25 valitsust.

Neid kohustusi aluseks võttes töötati välja artikkel 10-dat tõlgitsev tekst, mis esitati vastuvõtmiseks IV-dale Täiskogule, 1923.a. ja mis oli nimelt järgmine:

"Täiskogu soovides täpsemalt ära määrata art. 10-das tähendatud kohustuste ulatavust, mis puutub Kaanada delegatsiooni poolt üles tõstetud punktidesse, võtab vastu järgmise resolutsiooni:

"On täiesti kooskõlas art. 10. vaimuga, et juhul, kui Nõukogu tarvilikuks peaks soovitada tarvitusele võtta sõjalisi abinõusid, mõne kallaletungi, hädaohu või kallaletungi ähvarduse järelalusena, peab arvestatama iga riigi geograafilise seisukorra ja eriliste tingimustega.

"Iga liikme seadusandliste võimude otsustada jääb, mis puutub liikmete iseseisvuse alalhoiu ja territoriumi puutumatusesse, kuivõrt nimetatud liige on kohustatud kindlustama selle kohustuse täidesaadet oma sõjaliste jõudude tarvitusele võtmisega.

"Siiski omistatakse Nõukogu poolt antud sooviavaldusele suurima tähtsuse ja võetakse arvesse kõigi Liidu liigete poolt sooviga heatahtliliselt täita endi kohustusi."

See tekst sai 25. septembril 1923.a. hääletamisel Täiskogus 29 häält poolt, 1 vastu /Persia/ ja 13 erapoõletut.

Selle järele esines Täiskogu Esimees järgmise deklaratsiooniga:

"Tõlgitsemise resolutsioon peab, et jõusse astuda, vastu vöe-

tama ühel-häälel hääletajate poolt.

Et aga seda põle saavutatud, ei või ma deklareerida, et esitatud resolutsioon on vastu võetud. Teiselt poolt, vastavalt samal juhul esinenud pretsedendile, ei või ka mitte deklareerida, et esitis on tagasi lükatud, sest ei saa mitte öelda, et Täiskogu oleks oma hääletamisega deklareerinud vastupidise tõlgitsemise kasuks. Sellepärast deklareerin ma, et esitis ei ole vastu võetud."

Kuid peab märkima, et moraalne jõud, mis tema vastuvõtmisel oleks ametlikult olnud, on olemas siiski faktiliselt, sest et tulevikus ei saa enam kahtlust olla art. 10. tõlgitsemise viisi suhtes, ettetuleval juhul, Rahvaste Liidu liigete enamuse poolt.

Garantii on alles ja, kuigi tal ei ole ühtki shanssi enesega edaspidi kaasa tuua kohustust otsekohe appi tötata liikmeksolevale riigile, kes asutub kallaletungi ohvriks, siiski ei saa keegi eitada, et ta lubab interventsiooni selle riigi kasuks.

Põhimõtteliselt peab pooldama sarnast garantiid rahvusvahelise õiguse seisukohalt, sest ta katsub alal hoida rahu, püüdes kõrvaldada kallaletungi sõdasid. Kuid kallaletungi kindlaksmääramine on delikaat- samaid punkte.

Mis on kallaletung ja kellel on õigus öelda, vastaval juhul,
et ta on olemas?

Sama küsimus esineb meile art. 16. käsitamisel. Ta on paljude vaieluste ja tõlgitsemiste osaliseks saanud Rahvaste Liidu algusest saadik ja ei ole praegugi veel jõutud lõpulikkudeni tulemusteni. Kallaletungi on peaaegu võimata defineerida. Võimata on ette kindlaks määrata absoluutseid ja kindlaid kriteeriume.

Kuigi art. 10-s ja art. 16-s tähendatud kallaletungi mõisted ei ole identsed - art. 16. käsitab sõda, mis on ette võetud vaatamata pakti kohustustele, kõrvale jättes kallaletungi sihi küsimuse, kuna art. 10. selle vastu käsitab kallaletungi, mille sihiks on territoriaalne valdamine, küsimata sellest kas kallaletung on õiglane või mitte - siiski käivad art. 16. suhtes ettevõetud tõlgitsemised kallaletungija kindlaksmääramise suhtes /mida me käsitame lähemalt tagapool/ ka art. 10. kohta. Need ei ole küll vastu võetud, kuid neis avaldatud arvamine on kindlasti Liidu liigete enamuse arvamine. Neist järeldub, et iga Liidu liikmel on vabadus otsustada, selles mis teda puudutab, kas on

kallaletung olemas ja kes on selle eest vastutav. Nõukogu arvamise ei seo selles kuidagi Liidu liikmeid ja nende määratleda jäävad täies vabaduses juhtumised, mis võivad aset anda garantiikohustustele.

See vabadus aga, mis on jäetud igale riigile, et kindlaks määrata kallaletungi fakti, teeb vastastikuse garantii äärmiselt juhuslikuks ja ebakindlaks, vähendades mitte ainult ta praktilist väärtust, vaid kujunedes tema käsitamisel hädaohtlikuks rahule, õigustades Ühisriikide vaemulist arvamist.

Nii näeme, et art. 10-dat ei nõrgenda mitte üksi vabadus, mis on jäetud garanteerijatele sõjalise jõu tarvitusele võtmises konstateeritud kallaletungi korral, vaid ka vabadus, mis on jäetud nende kohustuse printsiibile enesele, nimelt garantiid maksmapaneva kallaletungi olemasolule. Nii võib juhtuda, et neile lubatud vabaduses, Liidu liikmed otsustavad kallaletungi olemasolu, iseloomu ja tagajärgede üle üksteisest lahkuminevalt ning on sunnitud täide viima omi garantii kohustusi kahes vastupidises suunas. Nii üldistaks art. 10 ainult sõda Liidu liigete vahel selle asemel et ära hoida ja maha suruda uusi maadeahnitsemisi.

Kõige parema tahtmise juures /rääkimata pahast tahtmisest, mis alati võimalik/ võivad Liidu liikmed keelduda oodatava garantii andmisest. olgu siis nad arvamisel, et on tegemist art. 10-da alla mittekuuluva kallaletungiga või arvates mitte võivad kindlustada sõjaliselt endi garantii täidesaadet.

Kõike seda arvesse võttes ei suuda art. 10 kindlustada absoluutset garantiid riikide julgeolekule, mis oleks alati kindel ja teatud mõttes automaatne. Nad peavad muretsema endi julgeolekuks muid, laialdasemaid, reaalsemaid ja praktilisemaid garantiisid.

Artikkel 11.

"Käesolevaga deklareeritakse kindlalt, et iga sõda või sõjahäda- oht, ükskõik kas ta otsekoheselt puudutab mõnda Liidu liiget või mitte, on kogu Liidu asi ja Liit peab tarvitusele võtma kohaseid abinõusid rahvaste rahu mõjukaks kaitsmiseks. Sarnasel juhul kutsub Peasekretär iga Liidu liikme sellekohasel nõudmisel viibimata kokku Nõukogu.

ab rikkuda rahvusvahelist rahu, või head arusaamist rahvaste vahel, millest rahu on."

"Peale selle deklareeritakse, et igal Liidu liikmel on õigus juhtida sõbralikult Täiskogu või Nõukogu tähelepanu igale rahvusvahelisi suhteid puudutavale asjaolule ja mis ähvardab rikkuda rahvusvahelist rahu või head arusaamist rahvaste vahel, millest rahu oleneb."

Artikkel 11 osutub art. kolmanda, kolmandas lõikes, ning art. neljanda, neljandas lõikes püstitatud üldprintsipi teostamiseks, mis ette näevad:

"Täiskogu võib käsitada kõiki küsimusi, mis kuuluvad Liidu tegevuspiirkonda või puudutavad maailma rahu" /art. 3, lõige 3/,

ja "Nõukogu käsitab kõiki küsimusi, mis kuuluvad Liidu tegevuspiirkonda või puudutavad maailma rahu" /art. 4, lõige 4/.

Artikkel 11. määrab:

" iga sõda või sõjahädaoht, ükskõik kas ta otsekoheselt puudutab mõnda Liidu liiget või mitte, on kogu Liidu asi"

Siin näeme, et solidariteedi printsiip, mille eest aastasadu on võideldud, on lõpuks tunnustatud ning tõstetud õiguse printsiibiks.

Kõigist eeskirjadest on art. 11. kõige laiema ja kui nii võtta siis ka kõige praktilisema ja mõjuvama ulatavusega. Ta osutub kõlblikuks kõige mitmekesisemateks juhtudeks. Ta on pakti üldtendentsi truim väljendus. Ta on enam ärahoidvaks kui repressiivseks meetodiks ja nii on enam vastuvõetavam teatud riikidele, kes kardavad siduda end otsekoheste väljaastumiste kohustustega. Sellepärast ongi sellele artiklile kõige enam tähelepanu pööratud ning mitmed tegelikud käsitused, mille osaliseks ta on saanud, on näidanud selgesti ta teksti häärmist paenduvust ning tegevuse erivõimalusi, mida ta pakub Rahvaste Liidu organitele. Ta on kogemuste põhjal ning tulemuste põhjal, millele Nõukogu erikomitee ja julgeoleku komitee artikli üksikasjalistel uurimustel on jõudnud, tõendanud oma mõjukust ja praktilisust.

Art. 11. eeskirjad on nii laialdased, et nende alla kuuluvaiks võib lugeda igat tüli alates ükskõik millisest tema arenemise faasist, kui ta aga ainult kujutab hädaohtu rahule, kas või iduski. Sest, "igal Liidu liikmel on õigus juhtida sõbralikult Täiskogu või Nõukogu tähelepanu igale rahvusvahelisi suhteid puudutavale asjaolule, mis ähvardab rikkuda rahvusvahelist rahu, või head arusaamist rahvaste vahel, millest rahu oleneb".

Ja "Liit peab tarvitusele võtma kohaseid abinõusid rahvaste rahu mõjukaks kaitsmiseks" igal juhul, olgu see ükskõik milline sõda või sõjahädaoht, ilma mingisuguse kitsendusega, kuna me seda aga ei leia art. 10-das, mis käib ainult sõdade kohta, mille sihiks on maadevõitmine ega ka art. 16-das, mis puudutab sõdasiid, mis on ette võetud rikkudes pakti kohustusi.

Art. 11. järele võib tüliasja Nõukogu ette kanda "iga Liidu Liige", tähendab ka see liige, kes ei ole seotud otsekohe tüliga ning sellest osa ei võta, kuna aga art. 15. ettenähtud juhtumisel lubab seda teha ainult asjaosalistel enestel ja sama artikli § 8. võtab Nõukogult isegi kompetentsi tüliküsimuse lahendamiseks "kui üks pooltest tõendab ja Nõukogu seda tunnustab, et tüli puutub küsimusesse, mis rahvusvahelise õiguse järele kuulub ainuüksi selle poole võimkonda."

Art. 11. järele on aga Nõukogu ka sarnasel art. 15. § 8-das ettenähtud juhul kompetentne ja võib asju lahendada, isegi siis, kui tüliküsimus art. 15. põhjal tagajärjeta on Nõukogule esitatud.

Kuid kui art. 15. põhjal Nõukogu poolt tehtud lahendus omab teatud kohustusliku jõu, kui ta on vastu võetud ühel häälel Nõukogu poolt, erand tehtud asjaosalistest, ei või Nõukogu aga art. 11. põhjal muud teha, kui esitada lahendust, mis aga ei seo kohustuslikult asjaosalisi pooli, väljaarvatud ainult juhul, kui nad ta vastu võtavad.

Andes nii suuri hõlbustusi tülide Rahvaste Liidu ettekandmiseks, ei kindlusta art. 11. suurel määral mitte ainuüksi rahu, vaid ta suurendab õiguse võimu, ta kestab ja julgeolekut ja kindlustab rahvusvahelise legaalsuse respekti. Nii takistab ta riikide vaba- ja omavoli.

Kui tüli on art. 11, § 1 põhjal esitatud Nõukogule, peab viimane otsekohe kokku astuma.

Kui see sünnib § 2. põhjal, siis ei ole see nõutav ja võib oodata ka Nõukogu või Täiskogu järgmist istungjärku. Kui asi kiire, siis võimaldab Nõukogu kokkukutsumist mõistliku tähtaja jooksul.

Otsekohe tülist huvitatud riike peab alati, kui nad ei ole Nõukogu liikmed, kutsuma saatma oma esindajaid sinna. Neil on õigus ette kanda oma seisukohta ja anda igal juhul suusõnalisi seletusi avalikkudel koosolekutel, mis kohustuslikult järelduvad asja Liidu lahendada andmisest.

Nõukogu võimala on küllalt laialdane. Ta peab art. 11, § 1 põhjal /mis ka mõistetud § 2. kohta/ "tarvitusele võtma kohaseid abinõusid rahvaste rahu mõjukaks kaitsmiseks." See lubab ette võtta igat tegevust, väljaarvatud sõda, süüdioleva riigi vastu.

Mis puutub protseduuri, siis soovitab Nõukogu juhul, kui on olemas sõjaähhvardus, eestkätt tarvitusele võtta sõjalisi, majanduslikke, või muid abinõusid, mis võiksid olla kohased tüli süvenemise või laienemise ärahoidmiseks. Nõukogu võib koha peale saata esindajaid, et valvata soovitatud abinõude täidesaadet või jälgida sündmuste arengut. Kui on kiire, siis peab tegev Nõukogu Esimees, enne veel kui Nõukogu kokku astuda suudab, osalisi üles kutsuma telegraafilisel teel, et nad hoiduksid igast vaenulisest aktist. Nii sündis 1925.a. Kreeka-Bulgaaria tüli puhul.

Nõukogu võib ka mõnede tülide lahendamiseks meele tuletada asjaosalistele pretsedente ajutiste või ärahoidvate abinõude tarvitusele võtmiseks, nii nagu tehti seda 1928.a. Sankt-Gotthardi kuulipildujate intsidendi puhul.

Kui ei ole otsekohest sõjaähhvardust, siis on Nõukogu ülesandeks viia osalisi tüli lahendamisele rahulisel teel, ükskõik milline moodus selleks otstarbekohasemana paistaks, nii nagu see on ette nähtud Rahvaste Liidu paktis tülide lahendamiseks rahulisel teel.

Kuid nii laiaulatuslik kui ka Nõukogu võimala ei oleks, ei ole tal õigust ette kirjutada sunduslikult, vaid ainult osaliste nõusolekul. Iga abinõu tarvitusele võtmiseks on tarvis, et oleks tehtud vastav otsus ühel häälrel, pooled ühes arvatud, ka juhul, et küsida Rahvusvaheliselt Alaliselt Kohtukojalt nõuandvat arvamist.

Mõne poole kangekaelsusest võib tüli lahendamata jääda vaatamata kõigile katsetele, kuid avalikkudel vaielustel Nõukogu ees on vähemalt see paremus olnud, et ta tarviliselt informeeris avalikku arvamist ning mõjutas juba sellega mõlemate poolte kokkuleppe vaimu.

See süsteem pole hädaohtlik, kui rahu ei ole tõsiselt hädaohus. Kui aga on sõjaähhvardus, siis ei saa piirduda sellega ja ühe poole kangekaelsus ei või takistuseks olla Liidu püüetele rahu alalhoida. Nõukogu võib siis tarvitusele võtta art. 15. ja sel juhul oleks tema sooviavaldusel vähemalt suur moraalne võortus ja oleks igal juhul maksev Liidu liigetele.

Nii näeme, et art. 11. tähtsust tõstab asjaolu, et teda võib käsitada koos teiste artiklitega, eriti art. 15-daga, nagu see sündis Ahvenamaa saarte küsimuse lahendamisel, mis oli Nõukogule esitatud art. 11. põhjal, kuid mille ta lahendas art. 4, § 4 põhjal, käsitades selle juures, niivõrt kui tarvilik, artikleid 12-dat, 15-dat ja 17-dat.

Samuti vastupidiselt, kui tüli on esitatud Liidule mõne muu artikli põhjal, võib Nõukogu toimida art. 11. põhjal, kui rahu tõsiselt on hädas. ~~1 võib kergemini ja mõjuvamalt tarvitusele võtta ning täide-~~

Siit võib järeldada ka, et lepingute revideerimise protseduuri, mis on ette nähtud art. 19-das, mille järele Täiskogu võib ainult "üleskutsuda aeg-ajalt iganenud lepingute uuele läbivaatamisele", võib samuti toimetada art. 11. põhjal, mille järele Nõukogul õigus on esitada igat lahendust või kohast abinõu, et mõjukalt alal hoida rahu.

Kuid rahvusvahelise solidariteedi ja ühenduse huvides on tarvilik ära hoida kahtlaseid ja vähepõhjendatud küsimusi Nõukogu ette kandmast, mis ainult rikuks Liidu liigete vahkordi ja neid jahendaks. Sellepärast peab Nõukogu sarnastel initsiatiividel aluse ära võtma juba idus. Samuti ei tohi Nõukogu asuda tülide lahendamisele, mis juba on antud lahendada mõnele teisele rahvusvahelisele autoriteedile, kelle kompetents pole vaieldav ja kui sellega rahu huvid pole otsekoheselt seotud.

Kuid artikkel 11. süsteem näib omavat kahekülgse nõrkuse: Nõukogu ei saa vahele astuda enne, kui mõni riik on seda nõudnud või asja tema ette kandnud ning asja lahendamiseks ettevõetud sammud näivad osutuvat tagajärjetuiks ja mõjutuiks, kui pooled ei võta vastu esitatud lahendust.

Sellegi pärast ei hävita need puudused süsteemi praktilist väärtust.

Ei saa oletada, et sõja või tõsise sõjahädas juhu ei leidu ainustki riiki, kes oleks valmis asja Nõukogus üles tõstma või interventsiooni nõudma. Aitab, et Nõukogu istungjärgul mõni riik Nõukogu tähelepanu juhib kahe riigi vahel valitsevale pinevusele.

Nõukogu omal algatusel ettevõetud interventsioon on praegu võimata ja ta pörkaks enamatel juhtudel kokku ebasoovitavate nähtustega, sest Nõukogu ainult diskrediteeriks ennast või nõrgendaks oma mõju, kui ta segaks end juhtudesse, kus tema moraalne aktsioon oleks vaieldav või võiks jääda mõjutuks. Teine asi oleks sõja või sõjahädas ju-

hul - siis ei tohi Nõukogu tagasi pörgata ühegi abinõu eest, ühegi riisiko ega jõupingutuse eest, et ära hoida sõda ning vaemu.

Ka mõjuta jäänud katsed asja lehdada Nõukogu kaudu, ei osutu tarbetuiks. Kui sõda juhtuks lahti puhkema vaatamata Nõukogu jõupingutustele, võivad viimased siiski kaasa aidata, et ära määrata kallalitungijat riiki. Võib juhtuda, et selleks ei saa olema mitte tüli algutaja riik, vaid see, kes keeldub vastuvõtmast Nõukogu sooviavaldusi. Sel korral võib kergemini ja mõjuvamalt tarvitusele võtta ning täidesaatele määrata art. 16. eeskirju. Sarnane väljavaade võib mõjuda la-pooltele, et nad kergemini alluvad Nõukogu sooviavaldustele ning esitatud lahendusviisi vastu võtavad.

Nii on art. 11. tähtsaks julgeoleku teguriks. Ta on takistuseks sõja lahtipuhkemisele, sest avalikult peetud vaielduskoosolekutel Nõukogu ees on väga suur praktiline võortus. Ta mitte ainult ei tee teatavaks kummaski tülisoleval maal vastaspoole vaatepunkte, vaid ta annab võimaluse seisukohta võtta ka tervele maailma avalikule arvami-sele, mis kujuneb kaaluvaks mõjutajaks tülisolevatele valitsustele kokkuleppe saavutamiseks ning rahuliste lahendusabinõude tarvitusele võtmiseks.

See on suureks uuenduseks, sest enne seda olid rahvusvaheliste kriiside puhul rahvuslikud seisukohad ainukesed, mida avalik arvamine praktiliselt kuulda sai.

Ainult on tarvis, et Nõukogu kokkutulek võiks sündida kõige kiiremal teel ja et Rahvaste Liidu läbikäimis- ja ühendusabinõud rahuajal oleksid kõige hõlpsamad ja kiiremad. On õigusega sel puhul öeldud: "Mõne minuti võitmine võib ära hoida katastroofe".

Kui ei saadud lahendada tülisusimust, redigeerib ja avaldab Nõukogu kas ühelhäälel või enamusotsusel vastuvõetud aruande, et teatavaks teha tüli üksikasju ja lahendusi, mida ta soovitab kui kõige

Rahvusvaheline õigus jagab tülid kahte peakategooriasse - ühed need, mida võib lahendada kohtulisel teel, teised aga sarnased, mis seda ei võimalda. Esimesed tülid kuuluvad tülisusimuste alla, mis esile kerkivad juriidilistest küsimustest, mille lahendamiseks rahvusvaheline õigus on loonud abinõud ja mille lahendused loetakse vastuvõetavaks tülisosaliste riikide poolt. Sarnaste lahendustena on Rahvaste Liidu pakt ette näinud peaaesjalikult vahekohtu ja rahvusvahelise juris-

diktsiooni Alalise Rahvusvahelise Kohtukoja näol, kuid nende lahendused ei kölba tõsisemate konfliktide ja nimelt poliitiliste konfliktide puhul, mis esile manavad ja mängu toovad leegitsevad kired mitte maksva õiguse käsitamiseks, vaid ta muutmiseks.

Rahvaste Liidu põhikiri on tahtnud lahendada nii üht kui teisi ja ta löi nii ühede kui teiste lahenduste täidesaateks sanktsioonid ja garantiid, millistest juba mõningaid oleme vaadelnud lähemalt. Meid huvitavad peasjalikult poliitilised tülid, sest nendes on meie julgeolek eriti ähvardatud ning sellepärast peatume ka ainult nende lahendamisgarantiide juures.

Üheks sarnaseks osutub nõue peab esitama kahe nädala jooksul arvates sellest peavast, mil tulikusimus esitati Nõukogule.

Artikkel 15.

"Kui Liidu liikete vahel peaks tekkima tulikusimus, mis võiks sunnitada lõhet ja kui seda ei esitata art. 13-s ettenähtud vahekohtuliseks^{*)} või kohtuliseks, lepivad Liidu liikmed kokku, et nad esitavad asja Nõukogule. Selleks jätkub, kui üks neist teeb asja teatavaks Peasekretärile, kes siis teeb kõik tarvilikud korraldused täielikuks andkeediks ja asja läbivaatamiseks.

Selleks peavad pooled Peasekretärile esitama kiires korras tülisasja ühes kõigi põhjalikkude andmete ja tõendavate dokumentidega. Nõukogul on õigus neid viibimata avaldada.

Nõukogu püüab kindlustada tulikusimuse lahendamist. Kui see õnnestub, avaldab ta, niivõrt kui ta seda tarvilikuks peab, teadaande, mis sisaldab tõsiasju, selgitusi, mida nad nõuavad ja selle lahenduse tingimusi.

Kui ei saadud lahendada tulikusimust, redigeerib ja avaldab Nõukogu kas ühelhäälel või enamusotsusel vastuvõetud aruande, et teatavaks teha tüli üksikasju ja lahendusi, mida ta soovitab kui kõige õiglasemaid ja kohasemaid selle asja jaoks.

Iga Liidu liige, kes on esindatud Nõukogus, võib samuti avaldada seletuse tulikusimuse tõsioludest ja oma enese otsustest.

Kui Nõukogu aruanne vastu võetakse ühelhäälel, arvestamata jättes selle ühehäälsuse arvutamisel poolte esindajate hääled, kohustuvad Liidu liikmed sõda mitte alata ühegi poole vastu, kes kooskõlastub aruande otsustele.

^{*)} Liidu Täiskogu poolt 5. okt. 1921.a. vastuvõetud täiendus. Artikkel astus täiendatud kujul jõusse 26. sept. 1924.a.

Juhul, kui Nõukogul korda ei lähe vastuvõetavaks teha oma aru-
annet kõigi liigete poolt, väljaarvatud iga tülisoleva poole esinda-
jad, jätavad Liidu liikmed omale õiguse nii talitada, nagu nad seda
tarvilikuks peavad õiguse ja õigluse alahoiuks.

Kui üks pooltest arvab ja kui Nõukogu tunnustab, et tüli puutub
küsimusesse, mis rahvusvahelise õiguse järele kuulub ainuüksi selle
poole kompetentsi, konstateerib Nõukogu seda aruandes, kuid soovitama-
ta mingit lahendust.

Nõukogu võib kõigil käesolevas artiklis ettenähtud juhtudel tü-
liküsimuse Täiskogu ette tuua. Tüliküsimus esitatakse samuti Täisko-
gule ühe poole nõudmisel; see nõue peab esitatama kahe nädala jooksul
arvates sellest päevast, mil tüliküsimus esitati Nõukogule.

Igas Täiskogule esitatud asjas käivad käesoleva artikli ja art.
12-da eeskirjad Nõukogu tegevuse ja võimupiiride kohta ka Täiskogu
tegevuse ja võimupiiride kohta. On kokku lepitud, et Nõukogus esin-
datud Liidu liigete ja teiste Liidu liigete enamuse esindajate, välja-
arvatud igal juhul poolte esindajate, heakskiitmisel Täiskogu poolt
tehtud aruandel on sama mõju kui Nõukogu aruandel, mis vastu võetud
kõigi tema liigete poolt, peale poolte esindajate.

Väga ettenägelikult ja targasti kirjutab art. 15. Nõukogule
ette tarvitada poliitiliste konfliktide lahendamiseks kõige esiti
lepitusmenetlust. Kuid lepitusmenetlus pole sanktsioon; ta on ai-
nult nõuandeks, mille vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks igauks va-
ba on. Kui lepitusmenetlus ei õnnestu, "redigeerib ja avaldab Nõu-
kogu kas ühelhäälel või enamasotsusel vastuvõetud aruande, et teata-
vaks teha tüli üksikasju ja lahendusi, mida ta soovitab kui kõige
õiglasemaid ja kohasemaid selle asja jaoks."

Õige idee, mis on olnud juhtijaks selle artikli redigeerimisel
ja mis on õigustuseks tuntud printsiibile "mingit seaduslikku sõda
ilma eelkäivata tüli uurimiseta" on see, et kui riigid on nõus andma
tüli läbivaatamiseks enne kui alata sõda, siis omame, kui mitte täie-
lise kindluse, siis vähemalt suured shansid selleks, et sõjakired
jahtuvad tüli uurimise kestes ja et õiguse ja leplikkuse nõuanded
veenda suudavad sõjalisi ihasid ning kokkuleppele viivad ja rahu alal
hoiavad. Kuid on kahjulik, et igal Liidu liikmel, kes esindatud Nõu-

kogus, on õigus samuti "avaldada seletuse tülüküsimuse tõsioludest ja oma enese otsustest." Vastolude avaldamised võivad vaieldusi ja kirgesid uuesti lõkkele ajada ning neid veel enam süvendada, selle asemel et neid kustutada ja vähendada. Kui aruanne ei saavuta ühehäälelist otsust, "jätavad Liidu Liikmed omale õiguse nii talitada, nagu nad seda tarvilikuks peavad õiguse ja õigluse alalhoiduks". Neil on vabadus tarvitusele võtta sõjariistu, väljaarvatud nõue, et nad ei tohi seda enne teha kui kolme kuu möödudes Nõukogu aruande avaldamisest, mis on üheks õnnelikuimaks pakti eeskirjaks /artikkel 12/. Sarnasel juhul ei ole mingit sanktsiooni, sest jõul on vaba voli otsustada. Ja see juhtumine võib kujuneda väga sagedaks, sest ühehäälelist otsust näib olevat raske saavutada, kas lihtsa kokkuleppe vaimu puudusel mitmete riikide vahel või mõne liikme soovi tõttu ära hoida enesest sanktsioonide täidesaate kohustust. Kui aruanne saavutab ühehäälelise otsuse, siis on Nõukogu otsus kohustuslik ilma et ta seda oleks. Ta on seda selles mõttes, et sõda on tunnustatud ebaseaduslikuks, kui teda alatakse selle otsuse vastu. Ta ei ole seda selles mõttes, et passiivne vastupanu ei kutsu esile mingisugust kohustust liikmete poolt. Kahtlemata õigustab ta riigil, kellele aruanne on soodne, jõudu tarvitusele võtta riigi vastu, kes keeldub otsust täitmast ja võib olla on ta siis kohustuslik selles mõttes, et riik, kes vastu paneks jõuga seaduslikult tarvitatud jõule, loetakse alustanuks ebaseaduslikku sõda ning kutsub seega esile enese suhtes art. 16. sanktsioonid. Ent tekstid ei ole küllalt selged. Artikkel 15. ei ütle vormaliselt, et ühelhäälel vastuvõetud aruanne on kohustuslik; ta ütleb ainult: "liikmed kohustuvad sõda mitte alata mitte ühegi poole vastu, kes kooskõlastub aruande otsustele".

Kuid vaatamata neile artikkel 15. puudustele, võib Nõukogu tarbekorral, kui selle artikli põhjal ülestõstetud asja lahendamine tagajärjetuks osutub, tüli lahendamisele asuda artikkel 11-da põhjal, piirides nagu me nägime juba selle viimase artikli kasitlemise juures.

See, mis on õnnelikult valitud artikkel 15-das poliitiliste tülide lahendamise puhul, on nimelt rahvusvahelise ankeedi protseduur, mis omas ulatuses käib sama rada, kui tuntud Bryan'i ja Hollandi tuubilised lepingud ja milline protseduur soovitavaks tunnustati 1899.a.

Haagi Rahukonverentsi poolt.

Kuid üks punkt on jäänud puudulikuks selles artiklis ja see oleks peaaegu saanud lõhe põhjuseks Itaalia-Kreeka "Korfu intsidendi" puhul. Et artikkel 15-da käsitamise puudulikkust selgemini ära näidata, toome lühidalt siin selle intsidendi faktid.

Suursaadikute Konverentsi poolt Albaaniasse saadetud missioon, mis koosnes Itaalia ohvitseridest, tapeti Kreeka territooriumil. Itaalia diktaatorlik Valitsus otsustas tarvitada "kövat meetodi", seda enam, et Itaalia ja Kreeka suhted ei olnud mitte kõige sõbralikumad. Itaalia Valitsus saatis Kreeka Valitsusele energilisi protestatsioone. Mussolini nõudis faktide uurimiseks ankeeti, mida oleksid pidanud tegema Kreeka võimud, kuid uhe Itaalia ohvitseri kontrolli all. Veel enam, Itaalia nõudis kahjutasu 50 miljoni liiri suuruses ohvrite omakstele, milline summa pidi tasutama 5 päeva jooksul.

Kreeka viis tülikäsimuse, põhjenedes artikkle 15-dale, Nõukogu ette, ent Mussolini seisis vastu igale Rahvaste Liidu protseduurile. Ta deklareeris, et Liidul ei olla mingit kompetentsi selle tüli lahendamiseks: Itaalia missiooni tapmine olla sündinud Rahulepingu täidesaate juures ja Rahulepingute tekstide järele ei ole Liidul mingit kompetentsi nende järelduste suhtes, mis võiksid tulla nende lepingute täidesaatest.

Peab tähendama, muuseas, et teatud riigid nagu Inglismaa, näeksid häameelega, et sarnased tülid kuuluksid Liidu kompetentsi.

Art. 15. ütleb: "Kui Liidu liikete vahel peaks tekkima tülikäsimus, mis võiks sünnitada lõhet". Itaalia esindaja Salandra aga tõi ette, et Itaaliale ei ole mõttesegi tulnud katkestada Kreekaga diplomaatlikke vahekordi ja et Korfu okupeerimine ei osutu muuks kui pandivõtmiseks, et kindlustada nõutud kahjutasu maksmist. Sel põhjusel ei kuuluvat konflikt Nõukogu kompetentsi.

See argument pani Nõukogu täbarasse seisukorda, kes tahtis igal tingimusel päästa oma reputatsiooni, seda enam, et Itaalia ähvardas Liidust lahkuda. Ning sarnase suurriigi väljaastumine nõrgendaks veel enam Rahvaste Liitu, kes niikuinii hiilgavam on väljastpoolt kui seespädiselt.

Itaalia seisukoht oli loonud ka pretsedendi, sest on huvitav konstateerida, et Liidu liikmed, kes jäävad vähemusesse mõne otsustamise

puhul, ei oma muud võimalikku tegevusviisi, kui kas alluda enamus-
tahtele, või lahkuda Liidust.

Itaalia-Kreeka konfliktist saadik konsulteeris Nõukogu kõiki
Liidu liikmeid. Bryan'i lepingute järele võib rahvusvaheline an-
keet-komisjon ise omal algatusel tüli üles võtta, kuid art. 15-da
süsteemi põhjal ei saa Nõukogu seda teha. Tüli Nõukogu ette kanda võib
ainult mõni Liidu liige.

Itaalia-Kreeka intsident tõi rahutust eriti väikeriikide laagris-
se ja Rootsi delegaat Branting kaitses energiliselt Nõukogu kompetent-
si.

Kui see tüliküsimus ette kanti Suursaadikute Konverentsile, teatas
viimane Liidu Nõukogule, mis ta kavatses teha. Nõukogu tänas teda sel-
le eest ja Hispaania delegaat Quiénonos de León tegi ettepaneku saata
Suursaadikute Konverentsile nõuandeid, sugestioone lootuses, et Nõu-
kogu osutuks sel moel kaasaaitajaks tüli lahendamisel, kuid Itaalia-
delegaat seisis sellele vastu. Mussolini oli juba öelnud, et kui Liit
tunnistab end kompetentseks selles küsimuses, siis Itaalia astub
välja Liidust.

Sarnase tõsidusega otsus oleks fataalselt viinud Liidu lagunemi-
sele. Pidi ära hoidma Itaalia lahkumist Liidust, et ka teised liik-
med tema eeskujule ei järgneks. Tehti otsuseks pöörata Suursaadikute
Konverentsi poole väga leidlikul teel.

Alguses olid Nõukogu istangud kinniste uste taga, kuid Nõukogu
otsustas nad pärast kuulutada avalikuks. Nii esitaski Quiénonos de
León oma ettepanekud avalikul koosolekul, kuid üks Nõukogu liige te-
gi ettepaneku, et Nõukogu võiks saata Suursaadikute Konverentsile oma
koosoleku protokollid. On õigus, et, arvesse võttes koosoleku ava-
likkust, Quiénonos de León'i ettepanek oleks võinud ajakirjandusesse
pääseda rikutud kujul ja oli eelistatavam, et Suursaadikute Konverents
saaks sellest täpse teksti. Ja kõige paremaks mitteametlikuks teeks,
et viimasele seda edasi saata, osutus loogiliselt koosoleku proto-
kolli saatmine. Itaalia delegaat ei teinud ühtki märkust selle ette-
paneku kohta. Selle moel informeeriti mitteametlikult Suursaadikute
Konverentsi Nõukogu nõuannetest ja sooviavaldustest.

Nõukogu sooviavaldused seisid järgmises: Kreeka deponeeriks
mõnes pangas temalt Itaalia poolt nõutud 50 miljonilise summa liirides
kahjutasuna Itaalia missiooni tapmise eest.

See deponeerimine oleks ainult ajutine, sest tuli saaks esitatud vahekohtuliseks lahenduseks Alalisele Rahvusvahelisele Kohtukohale või Haagi Vahekohtule.

Kreeka ruttas selle summa deponeerimisega ühes pangas lootuses, et ta pääle vahekohtu vähemalt osagi sellest kahjutasust tagasi saab. Kuid, arvestamata Nõukogu sooviavaldustega, Suursaadikute Konverents otsustas, et kahjutasu summa kindlaks määramine ei kuulu Alalisele Rahvusvahelisele Kohtukojale. Ja et Kreeka ei näidanud üles küllaldast agarust ankeedi läbiviimisel ja ei suutnud üles leida süüdlasi tähtpäevaks, mis oli kindlaks määratud Itaalia poolt 27. septembriks 1923.a., tunnistati 50 miljoni deponeeritud liiri Suursaadikute Konverentsi poolt Itaalia omanduseks ning, vastavalt oma lubadustele, evakueeris ta Korfu, mis oli olnud ainult pandiks.

Nii oli Nõukogu selles tülisimuses tahaplaanile täugatud.

Kõige selle Nõukogu ja Suursaadikute Konverentsi vahel valitseva opositsiooni puhul, on tarvis meele tuletada, et Nõukogu koosneb 4 suurriigist ja 6 teisejärgulisest riigist, mille järele viimastel on täieline enamus, kuna aga Suursaadikute Konverents koosneb ainult suurriikidest.

Pärast Itaalia-Kreeka tülisimuse lahendamist, tuli Nõukogul meele, et art. 15-da eeskirjade põhjal on tema esimeseks ülesandeks katsuda kindlustada tuli lahendamist /art. 15, § 3/. Ta oli tegelikult kõik teinud, mis ta oli võinud, tuli lahendamiseks ja Suursaadikute Konverents oli ainult jatkanud Nõukogu poolt alatud tööd. Nõukogu interventsioon oleks võinud seisukorra segaseks teha ja ta ilmutas end tagasihoidlikuna, eelistades § 3-dat kõigi teiste ees.

Ta lahendas konflikti kõrvale hoidudes ise seda täideviimast.

Tagelikult aga ei tulnud tuli lahendus ei Nõukogult ega Suursaadikute Konverentsilt, vaid Inglismaa ülalpidamisest, kes näitas ules kindlat tahet toetada Kreekat, samuti ka Mussolini seisukohavõtmisest, kes tahtis rahuldust ainult peapunktides ning järelandmist ilmutas teistes.

Just nende kahe riigi seadne ülalpidamine, kes ei tahtnud kuidagi minna äärmisteks abinõudeni, võimaldas Konverentsil ja Nõukogul lahendada tuli rahulisel teel.

Itaalia-Kreeka tuli on tähelepanuväärt mitmelt seisukohalt. Es-

malt naitab ta, et on kasulikult teatud konflikte mitte sunduslikult alluvaiks teha Liidu Nõukogule, ja et Nõukogu kindlustaks paremini ning lihtsamini tuli lahendamise olles enam tagasihoidlikum omas tegevuses.

Artikkel 15-da järele peab Nõukogu tulide lahendamiseks kõige enne tarvitama lepitusmenetlust ja kui see ei aita, siis peab ta ette võtma ankeedi protseduuri, mille mooduseid me juba nägime käesoleva artikli käsitlese alguses.

Kuid need moodused osutuvad väga komplitseerituiks ning rahuldamatumaiks.

Kõige esiti peab Nõukogu läbi vaatama tuliküsimuse, milles ei ole kokkulepet asjaosaliste poolte vahel ja peab avaldama pärast läbivaatamist aruande. Siin peab märkima, et põhikirja artikkel 15 on palju puudulikum kui 1899.a. Haagi Konverentsi rahvusvaheliste ankeetkonventsioonide tekstid. 1899.a. konventsioonide autorid löid teatud julgeoleku aluse, et ara hoida rahvuslike vihade ja kirgede puhkemist ning vähendada sellega tõsiseid intsidente. Nende plusiks oli tihti uksteisele vastukaivate rahvuslike ankeetide asendamine otsustamise ühtlusega Rahvusvahelise Ankeetkomisjoni poolt.

See suur soodsus kaob nüüd, sest kõigil Nõukogus esindatud liigetel /ühes sellega ka tülisolevatel pooltel/ on õigus saata Nõukogusse oma delegaati ad hoc.

Samuti, nagu juba nägime, on neil õigus, ka neil, kes ei ole esindatud Nõukogus, avaldada oma aruannet, mis ainult võib kujuneda petrooleumi tulle valamiseks. Nii kaob 1899.a. rahvusvaheliste ankeetkomisjonide kasu.

Põhikirja on tahtnud küll teatud progressi üles näidata 1899.a. konventsioonide, samuti kui Bryan'i ja Knox'i lepingute suhtes, ettekirjutades art. 15-das, et aruannet võib vastu võtta enamusotsusel või ühelhäälel, kuna nimetatud lepingutes tülisolevad riigid vabad olid aruande vastuvõtmises.

Liidu põhikirjas on tahetud kindlustada aruande sanktsiooni ühehääle otsuse puhul. Ent see sanktsioon on kahtlane ja problemaatiline, sest ühehäälsust võib saavutada väga harvadel juhtudel. Põhikirja oleks pidanud ära märkima, et ühelhäälel vastuvõetud aruanne on sunduslik, kuid ta teeb seda väga tumedalt:

liküsimuse lahendamisel. See sünnib Nõukogu poolt õiglaselt tunnista-

"Kui Nõukogu aruanne vastu võetakse ühelhäälel, kohustuvad Liidu liikmed sõda mitte alata ühegi poole vastu, kes kooskõlastub aruande otsustele". Liidu liigetel on sellega õigus sõda alata iga riigi vastu, kes ei kooskõlastu aruande otsustele, Nad võivad seda, kuid nad ei ole selleks kohustatud.

Mis puutub sanktsiooni, siis ei ole see otsekohene, täieline ega küllaldane.

Artikkel 15-da § 8. omab selge tähenduse pärast "Korfu intsi-denti". § 8 eeskirjade järele, "kui üks pooltest arvab ja kui Nõukogu tunnustab, et tuli puutub küsimusesse, mis rahvusvahelise õiguse järele kuulub ainuüksi selle poole kompetentsi, konstateerib Nõukogu seda oma aruandes, kuid soovitamata mingit lahendust". See eeskiri avab ukse kõigile mittekompetentsuse eranditele. Üks pool võib nii nõuda, et temal on õigus küsimust lahendada, ilma et Nõukogu sinna vahele segaks. Nõukogu ei saa muud teha kui tunnustada fakti.

Sellele argumendile toetuski Itaalia delegaat pärast Korfu okupeerimist.

See Nõukogu kompetentsi küsimus rahvusvahelise õiguse alal ei ole veel lahendatud ja Rahvaste Liit on hoolitsenud selle eest, et seda mitte teha, kuigi ta saatis kõigile liigetele küsimustiku selle punkti kohta. Liigete vastused on teadmata, oleksid aga väga huvitavad.

II. SANKTSIOONID.

Rahvaste Liidu liigete kohustused, mis kindlaks määratud Põhikirja artiklites 12, 13 ja 15 tülide rahulisel teel lahendamise ning sõjaõiguse kitsendamise kohta on sanktsioneeritud artikkel 16-das.

See sanktsioonide süsteem, mis ettekirjutatud Liidu liigetele, kes sõda pakti eeskirjade vastu algavad, kõib ka kolmandate riikide kohta, kui mõne tuli puhul nad on nõus alluma Liidu liigete poolt vastuvõetud kohustustele või kui nad, keeldudes allumast neile kohustustele, algavad sõda mõne Liidu liikme vastu, mis defineeritud art. 17-das;

"Tuli korral kahe riigi vahel, kellest üks või kumbki pole Liidu liige, tehakse riigile või riikidele, kes pole Liidu liikmed, ettepanek oma peale võtta neid kohustusi, millele alluvad Liidu liikmed tüliküsimuse lahendamisel. See sünnib Nõukogu poolt õiglaseks tunnista-

tud tingimustel. Ettepaneku vastuvõtmise korral astuvad jõesse 12-16 artikli eeskirjad Nõukogu poolt tarvilikuks tunnustatud reservatsioonidega" /art. 17, lõige 1/.

"Kui riik, kellele see ettepanek on tehtud, pole nõus enda peale võtma Liidu liikme kohustusi tülisuse lahendamiseks ja alustab sõda mõne Liidu liikme vastu, astuvad tema kohta jõesse artikkel 16. eeskirjad." /lõige 3/.

"Alates selle ettepaneku tegemisest, avab Nõukogu ankeedi tülisuse asjaolude uurimiseks ja esitab abinõusid, mis näivad talle kõige parematena ja kõige enam mõjukamatena erilisel juhul". /lõige 2/.

"Kui mõlemad tülisolevad pooled keelduvad vastuvõtmast Liidu liikmete kohustusi tülisuse lahendamiseks, võib Nõukogu tarvitusele võtta kõiki abinõusid, ja teha kõiki ettepanekuid, mis võivad ära hoida sõjategevust ja viia tüli lahendamisele" /lõige 4/.

Mõlemad hüpoteesid vahetavad ära art. 17. lõpus tülid liikmeks-olevate riikide ja mitteliikmeks-olevate riikide vahel. Tüli puhul liikmeks-oleva riigi ja mitteliikmeks-oleva riigi vahel on lahendus selge: kui riik, kes pole Liidu liige, ei võta vastu Liidu protseduuri, loetakse teda vastolusolevaks paktiga, mille alla ta ei kuulu.

Kuid tüli puhul kahe riigi vahel, kellest kumbki pole Liidu liige, võib esineda kolm hüpoteesi: 1/ mõlemad riigid võtavad vastu Liidu protseduuri - sel puhul pole mingit raskust; 2/ üks ainuke pooltest võtab vastu Liidu protseduuri - Liit kaitseb siis teda nagu oma liiget; 3/ kumbki riikidest keeldub vastuvõtmast Liidu protseduuri - Nõukogu ei jää huvitundmata tülisust, kuid, loomulikult, ei saa ta käsitada artikkel 16. sanktsioonid.

Artikkel 17. viimane paragrahv võib jääda juhul, kui kumbki riikidest keeldub vastuvõtmast Nõukogu ettepanekuid, täiesti surnud täheks, sest Nõukogu ei saa kindlasti käsitada ühtki abinõu, kuigi ta võib teha ükskõik milliseid ettepanekuid, kuid ilma mõjuta riikide juures, kes sugugi pole nõus neid vastu võtma. Kui riigid sarnaselt toimivad, vaikib artikkel 17. selle üle, mis siis tulla võiks. On võimalik, et riigid lahendavad oma tüli siis nii, nagu nad hääks arvavad. Kas Liidu liikmed võivad vahele astuda tülisusse? Art. 17 vaikib selle üle.

Artikkel 16-da käsitamine kangekaelsete riikide vastu osutub aga tihti kahjulikuks ja hädaohtlikuks neid käsitavale riigile enesele, kuigi see artikkel on määratud kõige mõjukamaks sanktsiooniks pakti rikkujate vastu.

Artikkel 16.

"Kui mõni Liidu liige alustab sõda hoolimata 12., 13. ja 15. artiklitega enesele võetud kohustustest, on ta sellega ipso facto toime pannud sõjalise akti kõigi teiste Liidu liigete vastu. Viimased kohustuvad temaga viibimata lõpetama kõik kaubanduslikud ja rahanduslikud suhted, keelama oma kodanikkudele igasugused vahekorrad lepingumurdja riigi kodanikkudega ja takistama igasugust rahanduslikku, kaubanduslikku või isiklikku läbikäimist selle riigi kodanikkude ja iga teise riigi kodanikkude vahel, olgu ta Liidu liige või mitte.

Sel juhul on Nõukogu kohuseks teha ahuviosalistele Valitsustele ettepanekuid maa-, mere- ja õhujõudude suuruse üle, mida Liidu liikmed vastavalt annavad Liidu kohustuste täitmiseks määratud sõjajõudude moodustamiseks.

Liidu liikmed lepivad, peale selle, kokku, et nad käesoleva artikli põhjal ettevõetud majanduslikkude ja rahanduslikkude abinõude käsitlemisel üksteist vastastikku toetavad, et minimumini vähendada neist järeldada võivaid kaotusi ja kahjusid. Samuti toetavad nad üksteist vastastikku iga erilise abinõu vastu, mis sihitud lepingumurdja riigi poolt mõne Liidu liikme vastu. Nad teevad tarvilikke korraldusi, et kõlbustada läbipääsu endi territooriumidelt iga Liidu liikme sõjajõududel, kes osa võtab ühisest tegevusest, et maksta panna Liidu kohustustest kinnipidamist.

Iga Liidu liiget, kes on rikkunud mõnda Põhikirjast järelduvat kohustust, võib väljaheita Liidust. Väljaheitmine otsustatakse kõigi teiste Nõukogus esindatud Liidu liigete hääletamisega."

Artikkel 16-da esimene lõige tugeneb samale põhimõttele kui artikkel 10-ski: iga seadusevastaselt alustatud sõda mõne Liidu liikme poolt loetakse täie õigusega sõjaliseks aktiks kõigi Liidu liigete vastu. Art. 16. teeb sellest samu järeldusi kui art. 10 - riigid, kes on liitunud rahu alalhoiuks ja selle sihiga enesele võtnud ühiseid kohustusi, on kohustatud endid vastastikku garanteerima nende kohustuste murdmise järelduste vastu: nad peavad lõpetama kallaletungijaga kõik kaubanduslikud ja rahanduslikud suhted; kaasa aitama sõjalistele jõududele, mis on määratud Liidu kohustuste kaitseks; andma üksteisele vastastikust abi abinõude käsilevõtmiseks ja vastupanuks igale eriabinõule, mis on sihitud mõne liikme vastu kallaletungija

poolt, keda võib peale selle veel Liidust välja heita.

See sanktsioonide süsteem on palju vastuarvamisi esile kutsunud. Peale art. 10. osutus art. 16. Ühisriikide keeldumise põhjuseks Liidu pakti ratifitseerimisel, sest president Wilsoni süüdistati Ameerika rahuprintsiibi äraandmises, sest Rahvaste Liidu baasiks ei saavat olla poliitilis-sõjaline liit, kes tahab rahu garanteerida organiseerides sõda. See käivat vastu Rahvaste Liidu patsifistlisele ideaalile.

Mitte ükski Ühisriikide poolt ei ole tulnud vasturääkimisi art. 16-dale. Mitmedki Liidu liikmed loevad ta käsitamist väga hädasohtlikuks ja raskeks. Nende järele olla eelistatavam enne ära hoida, kui maha suruda sõda, organiseerida usaldust enne kui toetust. Võrreldes artikleid 16 ja 11, siis lähevad nende sumpatiad täieliselt viimasele.

On need süüdistused põhjendatud? Neid lähemalt vaadeldes osutavad nad vähem tõsisemateks, sest ka kõige täiuslikumas sotsiaalses organisatsioonis, seda vähem veel siis Rahvaste Liidus, ei saa eraldada arahoidmise ja mahasurumise ega usalduse ning toetuse mõisteid: ettenähes sanktsioonid hoiame ära ühtlasi üleastumisi ning ettenähes toetust üleastumiste korral kallaletungitavale suurendame ühtlasi usaldust Liidu liikete vahel.

Kui mõni Liidu liige, vastavalt art. 16-le, alustab sõda vastandiks artiklites 12, 13 ja 15 enesele võetud kohustustele, siis loetakse teda ipso facto sõjalise akti toimepanijaks kõigi Liidu liikete vastu. Kuid viimased ei ole sugugi kohustatud pidama end sõjajalal olevaks temaga. Kallaletungija ei ole seega mitte otsekohe sõjajalal teiste Liidu liiketega - vaid siin on tegemist ainult sõjalise aktiga.

Pakti ideeks on seega ära hoida niipalju kui võimalik sõda, mille pärast ta jätab liiketele ka vabaduse järkjärgult sanktsioonid käsile võtta.

Art. 16. näeb ette paktirikkuva liikme vastu majanduslikke ja sõjalisi sanktsioone. Ainult esimesed on sunduslikud, kuna teised ei ole seda mitte.

Esimesed on artikli järele dragoonilised ja kohe käsitatavad. Liikmed kohustuvad katkestama süüdi oleva liikmega "kõik kaubanduslikud ja rahanduslikud suhted, ära keelama kõik vahekorrad endi kodanikkude ja paktirikkuva liikme kodanikkude vahel ja lõpetama igasugused rahanduslikud, kaubanduslikud või isiklikud läbikäimised endi kodanikkude ja selle teise riigi kodanikkude vahel, olgu ta Liidu liige või

mitte". Eeskirjad, mis on erakordselt valjud, sest kui kirjatähest kinnihakata, siis oleks paktirikkuva riigi kodanikud, kes asuvad Liidu liigete territooriumil, mõistetud nälga surema, kui neid mitte ei internerita või maalt välja ei aeta.

Sõjalised sanktsioonid on eraldatud ning jäetud iga liikme vabaduseks: "niisugusel juhul on Nõukogu kohuseks teha huviosalistele Valtlustele ettepanekuid maa-, mere- ja õhujõudude suuruse üle, mida Liidu liikmed vastavalt annavad Liidu põhikirja kohustuste täitmiseks määratud sõjajõudude moodustamiseks."

Nende kohustuste andmise ettevaatamatust kahjatsesid peagi nii mitmedki Liidu liikmed ja Täiskogu hakkas varsi ette võtma muudatusi neis kohustustes, mis paistsid olevat liig koormavaina. "eis nähti liiga palju ebainimlikku karmust ja ebakindlat mõjukust. Kõigi majandussuhete lõpetamine suudlase riigiga paistis enam kahjulikumana paktist kinnihoidvatele riikidele, kui neile, kelle vastu sihitud majanduslikud sanktsioonid. Alates 1921.a. hakkas Täiskogu art. 16-dale parandusi ja muudatusi juure tõlgitsema, mis ei ole saavutanud aga veel nõuetavaid ratifikatsioone, et jösse astuda.

4. oktoobril 1921.a. vastuvõetud resolutsioonide põhjal moodustavad "Täiskogu poolt vastuvõetud paranduse resolutsioonid ja ettepanekud art. 16. juure, niivõrt kui need parandused ei ole jösse astunud paktis nõutud vormis, direktiive, mida Täiskogu soovitab ajutiselt Nõukogule ja Liidu liigetele, et käsitusele võtta art. 16."

Need vastuvõetud, kuid mitte jösse astunud, parandused sisaldavad järgmisi eeskirju:

Vahekordade katkestamine käib ainult territooriumide ja mitte isikute kohta, mis kõrvaldab ebainimliku ümberkäimise paktirikkuva riigi kodanikkudega, kes juhtuvad asuma vastaval silmapilgul paktitäitva riigi pinnal.

"Nõukogu kuuluvusse jääb otsustada, kas põhikirja on rikutud või mitte. Selle küsimuse otsustamisel Nõukogus ei võeta arvesse nende liigete hääli, keda süüdistatakse sõjaalgatamises ega ka nende omi, kelle vastu see sõda on ette võetud."

"Nõukogu peab teatama kõigile Liidu liigetele tähtpäeva, millal ta ette paneb käsitusele võtta majandusliku surve abinõusid."

"Kui Nõukogu peaks arvama, et ükskõik millise nendest abinõudest määrata aja peale edasilükkamine teatud liigete suhtes lubaks paremini saavutada seda sihti, mis on ette nähtud nimetatud abinõude abil

eelmises paragrahvis, või kui osutuks tarvilikuks, et vähendada mi-
nimumini neid kaotusi ja kahjusid, mida nad võiksid sünnitada, siis on
Nõukogul õigus seda edasilükkamist otsustada."

Nii näeme, et ka majanduslikud sanktsioonid ei ole enam otsekohe
sunduslikud. Nad saavad selleks ainult Nõukogu otsusega, tema poolt
arvamääratud tähtajal, õigusega erandit lubada ühele või mitmele
liikmele tarvitusele võtta üht või teist sanktsiooni.

4. oktoobril 1921a. resolutsioonid selgitavad, arendavad ja kit-
sendavad art. 16-das ning ülalnimetatud parandustes ettenähtud ees-
kirju:

"Süüdlase riigi ühepoolne akt ei saa luua sõjaseisukorda, ta ai-
nult võib anda teistele Liidu liikmetele õiguse ette võtta sõjalisi
akte või kuulutada end sõjajalal olevaks paktirikkuva riigiga; kuid pakti
vaimus on, et Rahvaste Liit katsub, vähemalt alguses, ära hoida sõda
ja jalule seada rahu majandusliku surve abil".

"Mitmesuguste Liidu liikete kuuluvusse jääb kindlaks määrata,
kas pakti on rikutud või mitte. Liikmeid art. 16. põhjal koormavad
kohustused järelduvad otsekohe paktist ja nende jousseastumine oleneb
lepingute peale pandud usaldusest."

See eeskiri, mis on vähe tume, ei näi olevat kooskõlas parandu-
sega, mis üles kutsub Nõukogu arvamist avaldama, kas pakti on rikutud
või mitte. Siin võib küsida, kas iga liige on kohustatud tarvitusele
võtma majanduslikke sanktsioone enne Nõukogu arvamise avaldamist, või
on igal ühel vabadus end mitte siduda Nõukogu arvamise, kui ta asub
sellele vastupidisel seisukohal?

"Iga art. 16. poolt ettenähtud pakti rikkumise juhtumine kan-
takse kiiremas korras Nõukogu ette iga Liidu liikme palvel. Pakti
rikkumise korral või sarnase rikkumise hädaohu puhul, teatab peasekre-
tar sellest kiiremas korras kõigile Nõukogu liikmetele. Riigi palve
või Peasekretäri teadaande kättesaamisel tuleb Nõukogu kokku väima-
likult kõige lühema aja jooksul. Ta kutsub kokku tülisolevad riigid
või need, kes on nendega harilikult tihedates majanduslikkudes
vahekordades või need, kelle koostöö võiks eriti kasulik olla art.
16. tarvitusele võtmiseks."

"Kui Nõukogu arvab, et mõni riik rikub pakti, antakse selle
koosoleku protokoll, kus see arvamine vastu võeti, kiires korras üle
kõigile Liidu liikmetele ühes motiivide ettekandega ning üleskutsega

neile vastavalt talitada. See akt tehakse avalikuks kõige laiemal kujul." tarvilik.

"Et Nõukogu üles kutsub liikmeid talitama vastavalt tema arvamis-
le, siis järeldub sellest, et see arvamine ei ole sunduslik ja et igal
ühel on vabadus uskuda ning öelda, et pakti ei ole rikutud, mis teeb
majanduslikud sanktsioonid tegelikult mittesunduslikuks.

"Kõik riigid peavad asuma ühel astmel abinõude tarvitusele võt-
mises järgmiste reservatsioonide tingimusel:

"a/ Võib osutada tarvilikuks soovitada eriliste abinõude täide-
viimist teatud riikidele.

b/ Kui tunnustatakse koh^aseks edasi lükata, teatud riikide suhtes,
täiesti või osaliselt, art. 16-das ettenähtud majanduslike sankt-
sioonide tegelikku maks^apanemist, siis on sarnane edasilükkamine vastu-
võetav ainult soovitava määral, et kindlustada ühiselt kokkulepitud
tegevusplaani tagajärjekust, või et vähendada minimumini teatud Liidu
liigete suhtes neid kaotusi ja kahjusid, mis võivad järelduda sankt-
sioonide täidesaatetst.

"Ei loeta koh^aseks detailides ja ette ära otsustada kõiki majan-
duslikke, kaubanduslikke ning rahanduslikke abinõusid, mida tuleks
ette võtta majandusliku surve käsitamisel.

"Ettetuleval juhul on Nõukogul õigus soovitada Liidu liigetele
ühist tegevusplaani".

Sellest järeldub, et kohustus katkestada kõiki kaubanduslikke
ja rahanduslikke vahetordi langeb kokku ning asendatakse õigusega jäl-
gida või mitte Nõukogu sooviavaldustele.

"Diplomaatiliste vahetordade katkestamine võib piirduda kõige
esiti missioonijuhtide arakutumisega.

"Konsulaarvahetordi võib eventuaalselt alal hoida.

"Mis puutub vahetordade katkestamisesse nende isikute vahel,
kes alluvad süüdlasele riigile ning nende vahel, kes alluvad teistele
Liidu liigetele, siis on siin kriteeriumiks asukoht, aga mitte koda-
kondsus.

"Kui majandusliku blocus'e kasitamine kestab kauem, siis võib
tarvitusele võtta kordkorralt karmimaid abinõusid. Süüdlase riigi
tsiviilelanikkudele toiduvarustamise lõpetamist tuleb pidada karmu-
se äärmiseks abinõuks, mida tarvitusele võib ainult siis võtta, kui
vasteised abinõud osutuvad selgesti ebaküllaldasiks.

ta võib olla kuri-
tarvituste tekitajaks ning ka vastolu sünnitajaks liigete ja Liidu

"Kirjavahetuse ja teiste läbikäimisabinõude erikorralduste alla peetakse on tarvilik.

"Humanitaarsed vahekorrad kestavad edasi.

"Peab katsuma sõlmida kokkuleppeid, mis kindlustaksid nende riikide kaostööd ettevõetavatele abinõudele, kes ei ole mitte Liidu liikmed.

"Erilistel olukordadel ja et kõvendada ettevõetud abinõusid, võib osutada kohaseks a/ maksma panna tegelikku blocust süüdlase riigi randa-
del; b/ teatud arvule Liidu liigetele peale panna blocusega seotud operatsioonide."

Kõigi nende 1921.a. paranduste ja resolutsioonide selge tendents on pehmen-dada art. 16-da majanduslikke sanktsioone, teha kahtlaseks või ära kaotada, mitmesuguste kahemõtteliste vormelite abil, tema sundusliku iseloomu.

Vastandiks majanduslikkudele ja rahanduslikkudele sanktsioonidele, olid sõjalised sanktsioonid juba alguses vormaliselt mittesunduslikud. Art. 16-da, 2 lõige ei määra sunduslikkust selles suhtes muule, kui ainult Nõukogule, kelle "kohuseks on teha huviosalistele valitsusele ettepanekuid maa-, mere- ja õhujõudude suuruse üle, mida Liidu liikmed annavad Liidu põhikirja kohustuste täitmiseks määratud sõjajõu moodustamiseks."

Nõukogu ettepanekul oleks sama võõrtus, mis 1923.a. Täiskogu poolt näidatud art. 10. suhtes: Nõukogu peab arvesse võtma iga riigi geograafilist seisukorda ja eritingimusi; igas riigis moodustatud võimude otsustada jääb, millisel määral antakse riigi sõjalisi jõudusid Rahvaste Liidu käsutada, siiski võetakse Nõukogu sooviavaldust kõige tähtsamana ja kõik Liidu liikmed arvestavad temaga, soovides häast tahtest täita omi kohustusi.

Oletades, et Liidu liikmed oleksid juriidiliselt kohustatud osavõtma sõjalistest sanktsioonidest, jääb igaks neist siiki vabaks otsustajaks momendi ja viisi üle, mil tema enese kaitse ning ta seisukorra iseäraldused lubavad sõjaliselt vahele astuda.

Nii on Nõukogu sooviavaldusel ainult arvamiseavaldamise väärtus, olles rohkema või vähema mõjuga, selle järele, kas ta on vastu võetud ühelhäälel või mitte. Ühelgi juhul ei oleks ta aga sunduslik.

Liidu liigetele on õigus peale selle tegutseda enne kui veel Nõukogu on otsustanud. See suurendab sanktsioonide mõjukust ja ärahoidvat iseloomu. Kuid see vabadus on ka hädasohtlik - ta võib olla kuritarvituste tekitajaks ning ka vastolu sünnitajaks liigete ja Liidu

vahel, kui viimane ei jaga nende vaateviisi kallaletungija äramääramises.

Sest see kahepaikne küsimus: kas vastaval juhul on tegemist põhikirja rikkumisega ning kas on selle vastutav süüdlane, tõuseb art. 16-da juhul samuti üles kui art. 10-dagi juures.

1921.a. parandustest järeldub, et iga Liidu liikme otsustada jääb, kas põhikirja on rikutud või mitte ning ette võtta art. 16. ettenähtud kohustuste täitmist. Selle süsteemi puudusi nimetasime juba art. 10. puhul: põhikirja rikkumise suhtes võib tekkida vastupidiseid arvamisi, samuti ka kallaletungija äramääramises; et üksikud initsiatiivid on lubatavad ja võimalikud, siis võivad need kahjulikult mõjuda nende autoritele ja olla kardetavaks ning hävitavaks Rahvaste Liidule, kui tema liikmed juhtuvad kasutama sanktsioonisid vastupidistes suunades.

Siin ei saa luua muidu mingit kokkulepet kallaletungi konstaterimises ja kallaletungija äramääramises ning üksikute väljaastete koordineerimises ühise kava järele, kui ainult Nõukogu interventsiooni abil.

Sest sõjalised sanktsioonid nõuavad palju vajalisemalt ühist tegevusplaani, kui majanduslikud sanktsioonid. Kuid selle läbiviimiseks on Nõukogul tarvis, et see oleks tehtud ühelhäälel, sest ainult siis oleks mõeldav ta kuuldavõtmine ning tema järele talitamine, omades küllaldase moraalise autoriteedi /siis kuuluks sinna ka "seljatugidena" kõik suured riigid/. Vastasel juhul ahvardaks ta jääda surnud täheks või ta vastupidine käsitlemine viiks katastroofini.

Kuid asjaolu, mis lubab loota, et ühehäälelist enamust on võimalik saavutada, on see, et art. 16. käsitlemise küsimus ei tule enne üldse kõne alla kui Nõukogu on tuli karutanud art. 11 põhjal. See võimaldab Nõukogule tutvuneda vastavate poolte seisukohtadega ja kergendab, andes selleks kindlaid tundemärke, ära määrata kallaletungijat. Nii avaneb Nõukogul väljavaade suuta läbi viia oma seisukohta soovivalduse näol Liidu liigete seas.

Kuid see on vaid ainult lootus. Kõigele vaatamata võib alati karta, et seisukohavõtmise silmapilgul art. 16. kohta, enamjagu riiklased end juhtida eneste huvidest, vähe hoolides üldisest huvist ning tsiviliseeritud ilma solitariteedist.

Ühise tegevusplaani väljatöötamisel on Nõukogul tarvis veel teada ka jõud, millega Liit võiks arvestada. Kui ta hakkaks ootama seni kui mitmesugused riigid talle teatavad, mil määral nad kavatsevad sõjaliselt vahele astuda, siis veniks selle plaani kokkuseadmine õige pikale. Sellepärast arvatigi, et oleks tarvilik, et riigid juba ette teataks oma kavatsustest ühe või teise konflikti puhul. "Genfi protokoll" võttiski omaks selle idee, organiseerides abiandmiste süsteemi. Sellele idee järgnes ka 1927. a. Täiskogu, defineerides Vahekohtu ja julgeoleku Komitee rooli, kus ta ära märkis millisel tarvilik oleks Nõukogu üleskutse mitmesugustele riikidele, et nad "informeeriksid Nõukogu abinõude üle, mida nad valmis on tarvitusele võtma, riivamata Põhikirja kohustusi, et toetada Nõukogu otsusi või sooviavaldusi mõne tüli puhul, mis aset leiaks kindlaksmääratud reegionis, mille juures iga riik ära märgiks, et sel ja sel juhul, väiksid kas kõik ta jõud või ainult mitmesugused sõjalised, meri- või õhujõud otsekohe tülis vahele astuda, et toetada Nõukogu otsusi või sooviavaldusi."

Sellele Briti delegatsiooni poolt sugereeritud ettepanekul ei ole seni olnud veel ühtki järeldust. Kuid ka see ei saa viia praktiliste tulemusteni, sest enne kui ei ole üldist kokkulepet raskustate vähendamiseks ja piiramiseks, võivad sarnaste sõjaliste sanktsioonide ettevalmistused ainult hävitada vastastikust usaldust.

Ja kuigi õnnestuks Nõukogul kokku seada ühist tegevuskava, ei kindlustaks ta siiski sanktsioonide mõjukust, sest nende käsitlemine jääks ikka mitmesuguste osavõtivate riikide lahus tegevuse hoolde. Nende piikide poolt antud jõud ei allu otsekohealt Rahvaste Liidu organite käsutusse. Puudub ühine kõrgem juht.

See sanktsioonide süsteem on täiendatud Liidu liigete kohustusega, et "nad toetavad uksteist vastastikku majanduslike ja rahanduslike abinõude käsitlemisel, et minimumini vähendada neist järelduda võivaid kaotusi ja kahjusid."

Selle löike eeskirjade mõjukamaks täidesaatmiseks töötas Vahekohtu ja Julgeoleku Komitee välja Soome Valitsuse ettepanekul ja Liidu rahanduskomitee kaastööl, plaani, mille järele antakse hõlbustusi kallalale tungi all kannatavale riigile, et saada krediite rahvusvahelisel turul: osavõtjad riigid deponeeriksid Liidu peasekretariaadis garantii-väärt-paberid; vastaval juhul otsustaks Nõukogu, rahanduskomitee arvamisele

toetudes, ühehääleliselt viisi ja määraks, mille piirides saaks teostatud kaalaletungi all kannatavat riiki ning määraks kindlaks laenusumma; garanteerijad riigid vahetaks siis oma juba deponeeritud väärtpaberid spetsiifiliste väärtpaberite vastu, mis peadeebitori maksujõuetusel esitatakse nende allakirjutajatele.

Seda süsteemi võiks tarvitada Nõukogu poolt enne art. 16. käsitamist oma tegevuse kestes art. 11. põhjal. Ta oleks suureks surveabinõuks, et ära hoida sõda.

Kokkuvõttes kõiki neid sanktsioone ja garantiisid, mida pakub art. 16. julgeoleku kindlustamiseks, peab ütleva, et neil puudub täpsus ja nad on väga ebakindlad ja jäävad juhuslikuks oma käsitamisel.

Tõsise kriisi juhul ei kujuta nad enesest mingit reaalsust. Kahtlust suurendab veel see, et ta käsitamine oleneb igal maal parlamendi hääletamisest, mis omakord oleneb avaliku arvamise seisukorrast. Väib väga juhtuda, et mitte öieti nähes otsekohest hädaohtu või puhta enesekasu lootuses, avalik arvamine vaevalt pooldab ja valmis on vastu võtma neid suuri ohvreid üldise tsivilisatsiooni huvides.

+ +
+

I. JULGEOLEK JA RELVASTUSED.

Juba esimesest artiklist alates määrab Rahvaste Liidu põhikirja art. 8, § 4, et saada vastuvõetaks Liitu, peab iga uus liige "vasta võtma Liidu poolt ettekirjutatud määrused oma maa-, mere- ja õhujõudude ning relvastuste kohta."

Liidu liikmete kohustused relvastuste piiramise suhtes on defineeritud põhikirja art. 8-das:

III.

"Liidu liikmed tunnustavad, et rahu alalhoidmine nõuab riiklike relvastuste vähendamist kuni alalmäärani, mis sobib riikliku julgeolekuga ja ühiste väljastõusustega rahvusvaheliste kohustuste täideksandamiseks".

JULGEOLEKU PROBLEEM RAHVASTE LIIDU

TEGEVUSES.

Nii on kindlaks määratud juba artikli alguses mõned relvastuste vähendamise probleemi põhijoontest ja ta sisaldab eneses pea kõik need printsiibid, mis on juhtinud Rahvaste Liidu tööd relvastuste piiramise alal. Peab nimeilt ära märkima kahte uut sisulist fakti, mis põhikirja autorite meelest pidid mõjukalt kaasa aitama relvastuste piiramiseks, mis jääb üheks ülimaks ja suurimaks ülesandeks rahuteel, kuid mille teostamine oli peaaegu võimatu enne sõda rahvusvaheliste organismide puudumisel.

1/ Piirates oma relvastusi aitab iga riik kaasa rahu alalhoidmisele ja näeb oma julgeolekut suurenevast eriti oma naabrite ja üldiselt teiste riikide poolt vastuvõetud relvastuste piiramises.

2/ Ühine väljastõusamine on ette nähtud, mis toob igale Liidu liikmeks veel lisaks täiendava garantii, mis põhjeneb teistes põhikirjade artiklites sisalduvate eeskirjade austamisel ja milliste sihiks on alalhoida rahu.

Art. 8, § 4. teeb kohustuseks Liidu liiketele mitte ületada relvastuste piiri, mis vastuvõetud valitsuste poolt, ilma Nõukogu nõusolekuta. Sel teeb hoiab ta ära Liidu liikete vahel voidujooksu relvastumises ja ta annab igale ühale neist täiendava julgeoleku garantiis, et teised Liidu liikmed ei tohi suurendada oma sõjajõudusid; vastupidine toimimine oleks paktirikkimine ja õigustaks Liidu vahelekkumist. § 5. käsi-

I. JULGEOLEK JA RELVASTUSED.

Juba esimesest artiklist alates määrab Rahvaste Liidu põhikiri ära: et saada vastuvõetuks Liitu, peab iga uus liige "vastu võtma Liidu poolt ettekirjutatud määrused oma maa-, mere- ja õhujõudude ning relvastuste kohta."

Liidu liigete kohustused relvastuste piiramise suhtes on defineeritud põhikirja art. 8-das:

"Liidu liikmed tunnustavad, et rahu alalhoidmine nõuab riiklikkude relvastuste vähendamist kuni alalmmääraneni, mis sobib riikliku julgeolekuga ja ühiste väljaastumistega rahvusvaheliste kohustuste täidesaateks".

Nii on kindlaks määratud juba artikli alguses mõned relvastuste vähendamise probleemi põhijoontest ja ta sisaldab eneses pea kõik need printsiibid, mis on juhtinud Rahvaste Liidu tööd relvastuste piiramise alal. Peab nimelt ära märkima kahte uut sisulist fakti, mis põhikirja autorite meelest pidid mõjukalt kaasa aitama relvastuste piiramiseks, mis jääb üheks ülimaks ja suurimaks ülesandeks rahuteel, kuid mille teostamine oli peaaegu võimatu enne sõda rahvusvaheliste organismide puudumisel.

1/ Piirates omi relvastusi aitab iga riik kaasa rahu alalhoiule ja näeb oma julgeolekut suurenevat eriti oma naabrite ja üldiselt teiste riikide poolt vastuvõetud relvastuste piiramises.

2/ Ühine väljaastumine on ette nähtud, mis toob igale Liidu liikmele veel lisaks täiendava garantii, mis põhjeneb teistes põhikirjade artiklites sisalduvate eeskirjade austamisel ja milliste sihiks on alalhoida rahu.

Art. 8, § 4. teeb kohustuseks Liidu liigetele mitte ületada relvastuste piiri, mis vastuvõetud valitsuste poolt, ilma Nõukogu nõusolekuta. Sel teeb hoiab ta ära Liidu liigete vahel võidujooksu relvastumises ja ta annab igale ühele neist täiendava julgeoleku garantiis, et teised Liidu liikmed ei tohi suurendada oma sõjajõudusid: vastupidine toiming oleks paktirikumine ja õigustaks Liidu vaheleastumist. § 5. käsi-

tab sõjavarustuste ja relvade eravalmistamist, Nõukogule ülesandeks tehes abinõusid leida selle kahjuliku mõju ärahoidmiseks, arvestades nende Liidu liigete tarvidustega, kes ei saa mitte valmistada sõjavarustust ja relvu, mis tarvilikud nende julgeolekuks.

Relvastuste piiramise probleemi peetakse mitmel poolt Liidu pea-ülesandeks, mille tõttu viimane asuski selle probleemi lahendamisele otsekohe peale enese loomist. Enam kui ükski teine probleem on ta olnud igaaastaste Täiskogude tähelepanu esemeks ja õige tihti on huvi ning elavus koondunud Liidu tööde hulgast just eriliselt relvastuste piiramise vaieluste vastu.

Ei ole ühtki aastat möödunud, ilma et, pääle Täiskogu järjekorraliste sessioonide, ei oleks peetud tähtsaid koosolekuid nädalate viisi eriliste komisjonide poolt just selle küsimuse lahendamiseks. Praegugi veel on suurem osa Liidu töist koondunud relvastuste probleemi ja sellega seotud küsimuste ümber, mille lahendamiseks on kutsutud osa võtma võimalikult suur hulk riike, nende seas ka tähtsamad mitte-liikmeks olevad riigid.

Relvastuste piiramine on olnud Rahvaste Liidule võrratuks aktiveedi põhjustajaks. Ettevõetud töö järeldused on juba kaunis suured ja ületavad isegi Liidu piirid, mõju avaldades viimaste aastate rahvusvahelisele poliitikale.

Rahvaste Liidu tööd on selgunud, et kui rahu alalhoid nõuab relvastuste piiramist, siis ei ole viimane aga võimalik ilma usalduseta rahu alalhoiuse. Rahu probleemi ei saa vaadelda üksikult, sest rahvad ei võta vastu ühtki relvastuste piiramist, enne kui maailma seisukord ei anna neile julgeolekut.

Sellepärast ongi julgeoleku probleemi lahendamine käinud käsikäes relvastuste piiramise küsimusega ja neid probleeme on võimata üksteisest lahutada. See on märgitud juba artikkel 8-das.

Vastastikuse julgeoleku printsiipide praktilised moodused on oma kord annud põhjust lakkamatutele uurimustele, milleks on kaasa töötanud Nõukogu, tema poolt moodustatud komiteed ja Rahvaste Liidu tehnilised organismid. Nad mõjutasid artikkel 11. käsitamise hõlbustamiseks määratud reeglite vastuvõtmist Nõukogu poolt /mida me lähemalt juba nägime/, et "mõjuvalt kaitsta rahvaste rahu". Ja tänu vaielustele relvastuste piiramise küsimuse ümber, on jõutud osaliselt juba välja töötada Nõukogu doktriini konfliktide ärahoidmise alal.

Teises analoogiliste ideede suunas on ühenduste ja transiidi nõuandev komisjon töötanud tähtsate küsimuste, eriti Liidu ühenduste kallal kriisi ajal /raudteetransport, õhutransport, telegraafilised, radiotelegraafilised ning telefonilised küsimused/. Majanduslik komitee liitus ka nende töödega, samuti kui Rahanduslik komitee, kes üles töötis küsimuse toetuste kohta sõja ajal.

Julgeoleku probleemi on väga täpselt uuritud Liidu algusest saadik. Need uurimised on põhjenenud printsiibil, et relvastuste küsimus ja julgeoleku küsimus on lähedas ühenduses ja kui näib võimatu loota relvastuste piiramist läbi viia ilma vastavate julgeoleku garantiideta, siis ei saa anda neid garantiisid, enne, kui ei ole vastukaaluks saavutatud üldist relvastuste piiramist.

Relvastuste piiramise küsimuse üksikasjaline vaatlemine ei käi me käesoleva kasitluse raamidesse, kuid et see suuresti seotud on julgeoleku küsimusega ning ühe lahendamine lähedalt kaasas on käinud teisega, ja et julgeoleku probleemi lahendamine üles tõusis Rahvaste Liidus just relvastuste probleemi lahendamisest, siis ei saa me mööuda puudutamata relvastuste küsimust.

II. JULGEOLEKU PROBLEEM RAHVASTE LIIDU TEGEVUSES.

Juba oma algpäivil relvastuste piiramise küsimuse juures asudes, pörkasid Nõukogu ja Täiskogu kokku julgeoleku probleemiga ning viimase lahendamine osutus vajalikuks enne relvastuste piiramise küsimuse lahendamist.

Vastavalt I-se Täiskogu /november - detsember 1920/ resolutsioonile, moodustas Nõukogu 25. veebruaril 1921.a. Ajutise segakomisjoni, mille ülesandeks oli, koosnedes spetsialistidest, lahendada Alalise nõuandva komisjoni kõrval, mis moodustatud põhikirja põhjal, relvastuste piiramise tehnilisi ja poliitilisi küsimusi, esitades perioodiliselt täielisi ettepanekuid Nõukogule ja Täiskogule. See komisjon eksisteeris kuni 1924.a. septembri kuu Täiskoguni.

Kõige esiteks töötas Ajutine segakomisjon relvastuste piiramise tehniliste küsimuste kallal, kuid kokkupõrgates ikka enam ja enam poliitilise iseloomuga raskustega /II. Täiskogus 1921.a./ otsustas ta astuda uuele teele, mis tema arvamise järele pidi viima poliitiliste raskuste ja probleemide lahendamisele. Komisjon tegi enesele üles-

andeks täpselt ära määrata vastastikuse garantii mehhanismi kallale-
tungi vastu, mida ette näeb Liidu põhikiri, et kergendada Liidu liige-
tele oma relvastuste piiramist.

Nii oldi asutud selgelt julgeoleku probleemi üksikasjalisele lahene-
damisele. Selleks esitaski komisjon 4 vastavat ettepanekut Nõukogule
ja III-le Täiskogule 1922.a. Nende sihiks oli "Võimaldada riikidel pii-
rata oma relvastusi, sellejuures kõigiti kindlustades neid julgeoleku
abinõudega, mis vähemalt sama suured kui need, mida nad omavad praegu".

Kuid selle küsimuse arutamisel tekkis mõlemates komisjonides kaks
üksteisest täiesti lahekuminevat voolu: vastastikuse abianndmise üld-
lepingu pooldajad ning vastastikuse abianndmise erilepingute pooldajad.

Suur hulk Euroopa kontinentaalriike väitis, et üleüldine vastas-
tikuse abianndmise leping ei kujuta enesest küllaldast garantiid julge-
olekule, mitte kaasa tuues kindlasti piiritletud kohustusi.

Nende väited töid esile probleemi, mis pidi hiljem tihti esinema
Liidu töodes: kuidas kindlaks määrata võimalikult kõige lühema aja
jooksul, kes on kallaletungija? Nad lisasid oma väidetele juure, et
on tarvis iga hinna eest hoiduda tähtajast, mis võiks saada fataalseks
atakeeritud riigile.

Esimeseks etaabiks ulalnimetatud kahe teesi lepitamiseks osutus
Rahvaste Liidu III. Täiskogu 1922.a., kus arutusele tulid lord Robert
Cecil'i ettepanekud Ajutise segakomisjoni poolt.

Vastastikuse garantii üldlepingu pooldajad olid Briti ja endiste
neutraalriikide esindajad, kelle "advokaadina" välja astus lord Robert
Cecil; vastastikuse garantii mehhanismi üksikute lepingute abil kiiresti
tegevusesse panemise pooldajate teesi esitajaks oli Prantsuse dele-
gaat Henry de Jouvenel.

Vaieluste tulemuseks oli resolutsioon, mida tuntakse nime all

III. Täiskogu XIV. Resolutsioon.
Selle resolutsiooni printsiibiks on nõue, et relvastuste piiramise
plaan peab olema üldine, kui tahetakse jõuda relvastuste piiramise kü-
simuse praktiliste tulemusteni. Samuti hoiab resolutsioon alal print-
siibi: julgeoleku garantiid on desarmeerimise tingimuseks.

Garantiina näeb resolutsioon ette kõigile riikidele avatud
kaitsekokkulepet, mis kohustab igat lepinguosalist toetama, efektiiv-

selt ja otsekohe ning ettemääratud plaani järele, atakeeritud lepinguosalist riiki, kusjuures appituleku kohustus on põhimõtteliselt piiratud maaga, mis asub samal maakera poolel.

Kuid, kõigiti tunnustades, et üldise desarmeerimislepingu vorm on kõige soovitam, lubab ta ka erilepingute võimaluse, tingimusega, et need "oleksid määratud laiendamiseks ning jääksid avatuks kõigile riikidele".

Täiskogu kriipsutas selle juures kindlalt alla, et nende printsiipide vastuvõtmine, mis valitseksid vastastikust garantiid, peab enesega kaasa tooma valitsuste poolt enestele võetud kohustuse läbi viia üldist relvastuste piiramist; lepingu sõlmimise juhul pädid nad valmis olema läbiviima seda piiramist.

Vastastikuse abiandmise leping.

III. Täiskogu XIV-da resolutsiooni põhjal valmistas Ajutine segakomisjon 1922-23.a. jooksul vastastikuse abiandmise lepingu kava, mille ta esitas IV-dale Täiskogule 1923.a., kes selle edasi saatis, teatud muudatustega, valitsustele.

Ajutine segakomisjon töötas kahe teksti alusel, mille juures mõlemad olid esitatud täpsete lepingukavadena. Üks oli redigeeritud lord Robert Cecil'i poolt, teine Prantsuse esindaja kolonel Requin'i poolt. Ka kasutas komisjon teatud arvu riikide arvamisi XIV-da resolutsiooni kohta ning Alalise nõuandva komisjoni tehnilisi aruandeid.

Nende dokumentide uurimus võimaldas komisjonil selgesti üles seada kaht põhiprobleemi: sõja ärahoidmise ja vastastikuse garantii probleemi. Komisjon esitas neil aladel otsused, mille mõju veel praegugi end tunda annab Liidu töödes.

Lord Robert Cecil'i kava nägi ette üldise garantiilepingu sõlmimise, mis oleks kaasa toonud atakeeritud riigile kõigi teiste Liidu liigete toetuse ja mille täpsed eeskirjad katsusid ära hoida, juba rahu ajal, sõja-ähvardsi; ta lubas sõlmida erilepinguid ainult juhul, kui Liidu Nõukogu kahekolmandiku häälteenamusega ise otsustab läbirääkimisi pidada erilise lepingu sõlmimiseks, mis oleks täienduseks üldlepingule ja seda ainult huviosalise riigi palvel, kes osutub eriliselt hädaohtlikus olukorras. Sarnase lepingu ülesandeks oleks lubada ähvardatud riigile täielist kaitset ning peaks omama detailse sõjalise

konventsiooni kuju.

Lord Robert Cecil'i seisukoht vastas nende komisjoni liigete seisukohale, kes kuulusid riikide hulka, kes ei pooldanud mingi täpse kohustuse vastuvõtmist või kes kartsid, et sarnaste erilepingute sõlmimise läbi tekiks palju rivaalseid riikide gruppe, kes alaliselt ülal hoiaksid poliitilist pinevust.

Kolonel Requin'i kava baseerus Alalise nõuandva komisjoni arvamisele, mis tehtud XIV-da resolutsiooni läbivaatamise puhul. Komisjoni ehamus oli nimelt väitnud, et "on tarvis ära hoida sõda ja mitte progressiivselt tegutsema panna jõudusid, mis määratud selleks, et sõda võita."

Ta oli seisukohal, et ühelgi juhul ei tohi kallaletungitav riik kannatada sissetungi all ja et see tingimus nõuab sarnase vastastikuse garantiid olemasolu, mis oleks võimne otsekohe seda ära hoidma - täh. sõjaline abiandmine pidi jääma ainukeseks tõsiselt mõjukaks garantiiks konfliktide algusel.

Ta lisas veel: "et abiandmine oleks efektiivne ja silmapilkne, on tarvis, et see toimuks ette kindlaksmääratud plaani järele, nagu seda ette näeb XIV. resolutsioon ja et see kindlaksmääratud plaan saaks tegevusesse rakendatud viivituseeta, s.t. ilma vaieldusteta, on tarvis, et ta ^{oleks} lahutamatu osa ^{ks} garantiilepingust.

Põhjustades neile kaalutlustele, mägi kol. Requin'i kava ette oma teises artiklis, et anda otsekohest mõjukust oma esimeses artiklis ettenähtud üldisele abiandmisele:

"Kõrged Lepinguosalised võivad sõlmida, olgu kahe või enam riikide vahel, kokkuleppeid, mis loovad gruppe ainult vastastikuse kaitse sihiga ja mis ette ära määravad abi, mida nad vastastiku annavad vastavalt põhikirja art. 10-le, võimalikkude kallaletungide puhul mõne vastu nendest."

1923.a. jooksul läks korda Ajutisel segakomisjonil lähendada mõlemaid seisukohti ning esitada 1923.a. Täiskogule ühise teksti.

Esitatud vastastikuse abiandmise lepingu kava artikkel 1. oli järgmine:

"Kõrged Lepinguosalised kinnitavad, et kallaletungisõda on rahvusvaheline kuritegu ja kohustuvad pühalikult mitte korda saatma seda kuritegu."

Lepingu kava aruandja E. Beneš märkis omas aruandes, et see ar-

tikkel moodustab mittekallaletungi pühaliku pakti, mille vaim peab valitsema vastastikuse abiandmise lepingu kava käsitamist.

Lord Robert Cecil' poolt ettenähtud üldine abiandmine oli alal hoi- tud lepingu artikkel 2-ses. Kuid artiklites 6, 7 ja 8 olid ette nähtud ka täiendavad kaitse-kokkulepped, mille põhjal allakirjutanud riigid te- kohustusid otsekohe täide saata kallaletungi puhul, mis ettenähakse, omavahel kindlaksmääratud abiandmise plaani.

Arvesse võttes teatud komisjoni liigete kartusi, pidid need olla kokkulepped enne registreerimist "läbi vaadatama Nõukogu poolt nende kooskõla seisukohalt käesoleva lepingu ja pakti põhimõtetega". Vasta- val juhul võis Nõukogu ette panna muudatusi nende kokkulepete teksti- des. Pääle selle olid nad avatud, allakirjutanud riikide nõusolekul, kõigile Kõrgetele Lepinguosalistele.

See viimane eeskiri on algupärasemaid, kuna mõne teise riigi lii- tumine mõne erilepinguga kujutas enesest küsimuse, mille tähtsust mit- mel korral alla oli kriipsutatud vaielduste puhul vastastikuse garanti- küsimuse üle ja mis hiljem läbi viidi julgeoleku lepingute sõlmimisel, mis ühendavad riike, kelle lahukuminevad huvid oleksid võinud teos- tada ähvardavaid konflikte Euroopa rahuks.

Allakirjutanud riigid võisid ettenähtud kallaletungi juhtudel viibimata täide saata kindlaksmääratud abiandmise plaani, ainukese ja tingimusega Nõukogule viivitamata teatada ettevõetud sammudest.

Sõja ärahoidmises tõi vastastikuse abiandmise leping uuendusi, mis olid seni olnud ette nägemata. Esimest korda nägi üks Liidu orga- nismidest ette, et sõja ähvarduse puhul võib Nõukogul huvi olla abi- nõusid tarvitusele võtta, mis seni olid ette nähtud ainult väljakuulu- tatud sõja juhtudeks. Konfliktide ärahoidmiseks võis tarvitusele võtta majandusliku surve, rahalise abiandmise ja teisi artikkel 16-dax ees- kirjade abi/nõusid, millistest artikkel 5. annab täielise nimekirja.

Lepingu artikkel 4 defineeris Liidu Nõukogu ja samuti kõigi allakirjutanud riikide interventsiooni juba toimetatud kallaletungi puhul. Nõukogu oli edasi saatnud lepingu kava, vastasid sellele 1924.

Kui üks Kõrgetest Lepinguosalistest juhtuks olema segatud sõja- tegevusesse, pidi Nõukogu deklareerima, 4 päeva jooksul peale Peasek- retärile adresseeritud notifikatsiooni, kes on need "Kõrged Lepinguosa- lised, kes osutuvad kallaletungi ohvriks ja kas neil on õigus nõuda lepingus ettenähtud abiandmist."

Briti Valitsuse nimel oli täiesti eba- soodne lepingu vastuvõtmisele.

Sel juhul valitsustele saadetud kavale oli juure lisatud "kommentaaria kallaletungi juhtumi äramääramise kohta".

See dokument deklareeris, et ei ole kallaletungi lõpulikku kriteeriumi, kuid, selle vastu, võiks osutada kohaseks, et Nõukogu kindlaks määraks neutraalse riba, keeluga seda läbistada ja et selle mitte-täitmine oleks siis kallaletungija äramääramise elemendiks. Oli ette nähtud samuti, et Nõukogu esitaks vaherahu ettepaneku, üleskutsega anda tüli Nõukogu või Kohtukoja lahendada; sellele üleskutsele võiks olla juure lisatud deklaratsioon, mille põhjal saaks seda poolt peetud kallaletungijaks, kes keelduks üleskutset vastuvõtmast.

Kommentaaria väljendas veel arvamist, et ^{tungi eel käib teatud} üldisel juhul, kui kallale- poliitilise pinevuse periood, Nõukogu teeks katseid sõja ärahoidmiseks ning võimaldaks sel teel luua enesele arvamist asjaosaliste vastustuste üle.

Lepingu käsitamise hõlbustamiseks võis iga lepinguosaline läbirääkimisi pidada, Nõukogu vahetalitusel, demilitariseeritud ribade sisseseadmiseks ühe või mitme piiririigi vahel.

Enne aga pidi Nõukogu kindlaks tegema, huviosaliste poolte kaastööl, et nõutud demilitariseeritud riba sisseseadmine ei nõua ühepoolseid ohverdusi, sõjalisest seisukohast, huviosaliste poolt.

Artikkel 10. järele kannab kallaletungija riik kõik lepingu ja kaitse-kokkulepete põhjal ettevõetud interventsiooni operatsioonide kulud.

Seda on ta kohustatud tegema oma rahalise võimsuse äärmiste võimaluste piirides.

Artiklid 11, 12 ja 13 käsitlevad desarmeerimist.

See oleks üldjoontes vastastikuse abiandmise lepingu kava, mille 1923.a. Täiskogu edasi saatis valitsusele.

Ühe Prantsuse delegaadi sõnade järele pidi ta olema "Rahvaste Liidu pakti pikenduseks."

Rahvaste Liidu liikmeksolevad ja mitte-liikmeksolevad valitsused, kellele Nõukogu oli edasi saatnud lepingu kava, vastasid sellele 1924.a. jooksul. 18 nende seast andsid oma põhimõttelise nõusoleku, sellejuures tehes üksikuid detailseid muudatusi ja parandusi. Kuid üldiselt pürkas kava kokku tugevate vastuseismistega, mis näitasid kohe lepingu läbiviimatust ning tarvidust teda põhjalikult muuta.

Ramsay MacDonald'i vastus Briti Valitsuse nimel oli täiesti ebasoodne lepingu vastuvõtmisele.

Etteheited lepingu kavale olid peasjalikult järgmised:

1/ Materjaalsete garantiide kõrval ei näe leping ette Liidu pakti juriidiliste ja moraalsete elementide küllaldast arendamist. Sel seisukohal asusid juba mitmesugustes Liidu Komisjonides suur hulk väike-riikide esindajaid, kes nõudsid, et suurriigid annaksid vastutasuks vastastikusele garantiile, kindlustuse kinni pidada "mõistlikust" poliitikat /vahekohtu vastuvõtmine, uhinemine Alalise Rahvusvahelise Kohtukoja Põhikirja fakultatiivse klauseliga/. Ühe aktiivsema selle seisukoha kaitsjana esines Rootsi esindaja Branting.

2/ Erilepingud tuletavad meele liitude susteemi, peale selle jätab nende sissevõtmine üldisesse abiandmise lepingusse tee vabaks konfliktile Liidu Nõukogu ja Valitsuste vahel, kui abiandmist täide viiakse enne veel kui Nõukogu on saanud otsust teha.

3/ Kallaletungija äramääramises on Nõukogu paralüseeritud ühehäälselt otsustamise reeglina. Kui ettenähtud protseduur läbi viiakse vaatamata sellele reeglile, osutub ta siis liig aeglaseks, mida kallaletungija riik ära võib kasutada atakeeritud riigi hävitamiseks. See hääkoht võiks eriti kardetavaks saada neile riikidele, kes asuvad geograafiliselt abasoodsates tingimustes /kaugus abiandvatest riikidest, piiride looduslik kaitsmatus/.

Viimane kriitika oli tehtud peasjalikult riikide poolt, kes olid üldiselt soodsad vastastikuse abiandmise lepingu vastuvõtmisele, kuid kes soovisid näha abiandmise garantiisid veel enam tugevamatenä.

Samuti heideti lepingule ette ta liig ebamäärast garantiid, mida ta pakkus relvastuste piiramise alal.

Sarnaste tösiolude ees seistes, mille järelduseks võis olla ainult vastastikuse abiandmise lepingu kava tagasilükkamine, astus kokku 1924.a. sügisel V-s Täiskogu, mille lõputulemuseks sai kuuluis "1924.a. Genfi protokoll".

Protokollil kaks aruandjat - Politia ja Benes, näitasid et Protokoll süsteem töötati välja "progressiivselt ja loogiliselt".

"Liidu pakti ja praeguse aja üldise olukorra poolt nähtud relvastuste piiramine viis neid julgeoleku käsimiseni, mis osutus tarviliseks talenduseks desarmeerimisele.

"Mitmesugustelt riikidelt nõutud abi teiste vähemsoodsamalt asetatud riikide poolt, tõi enesega kassa, esimestele, tarviduse nõuda teatud moraalset ja juriidilist garantiid, kohustuse kõigile riikidele,

kes tahavad abi, tõendamise" GENFI PROTOKOLL " alati vastu võtta tulide
rahvusvaheliste tulide lahendamiseks rahulisel teel.

"Kuid, peale selle, konstateeriti veel suurema selguse ja jõuga
Otsekohe kui V. Täiskogu kokku astus, tuli ilmsiks, et Liidu
poolt ettevõetud katsed vastastikuse abiandmise lepingu sõlmimiseks ei ole
annud soodsaid tagajärgi, kuid samad riigid, kes olid tagasi lükanud
lepingu, kinnitasid oma soovi uuesti tööd jatakata ning parandada tehtud
lahendusi. Ent selgus ka, et abinõude alal, mida taheti tarvitada, töu-
sid uued lahəkumineku:

1/ Vastused vastastikuse abiandmise lepingu kava kohta ilmutasid,
et "julgeoleku, desarmeerimise" mõistele tuleb lisada uus mõiste, nimelt
vahekohtus, mille kasuks oli tekkinud juba tugev liikumine Liidu liigete
seas, samuti ka Alalise Rahvusvahelise Kohtukoja jurisdiktsiooni tunnus-
tamiseks. Liidu liigetele vahekohtu, julgeoleku ja relvastuste piiramise

2/ Kuid, vormuleerinud selle nõude, keeldus teatud hulk valitsusi
sammumast kaugemale. Enamus neist, kes olid vastu võtnud vastastikuse
abiandmise lepingu, vastasid, et vahekohtul ei ole väärtust ilma tuge-
vate sanktsioonideta, mis temast kinnipidama sunniksid. Nad lisasid, et
parimaks abinõuks ära hoida paktis ettenähtud sanktsioonide tarvitusele
võtmist, on teha nende käsitamist niivõrt reaalseks, et ükski riik ei
julgeks välja kutsuda neid eneste vastu.

Nad tõstsid esile uuesti vastastikuse abiandmise lepingu pooldaja-
te teesi, kes pidasid seda lepingut, mis tõstis Nõukogu tegevusvõimu,
kõige väärtuslikumaks konfliktide ärahoidmise abinõuks,

Need kaks teesi tulid ilmsiks kohe Täiskogu algul Briti esindaja,
Ramsay MacDonald'i ja Prantsuse esindaja, Herriot' kõnedes.

Tänu eelmise aasta töödele, leiti varsi kokkuleppetee nende kahe
teesi vahel; kokkulepe saavutati Täiskogu enese koosolemise ajal ning
lõppes Protokoll'i vastuvõtmisega.

Protokolli kaks aruandjat - Politis ja Beneš, näitasid et Proto-
kolli süsteem töötati välja "progressiivselt ja loogiliselt".

"Liidu pakti ja praeguse aja üldise olukorra poolt nõutud relvas-
tuste piiramine viis neid julgeoleku küsimuseni, mis osutus tarviliseks
täienduseks desarmeerimisele.

"Mitmesugustelt riikidelt nõutud abi teiste vähemsoodsamalt ase-
tatud riikide poolt, tõi enesega kaasa, esimestele, tarviduse nõuda
teatud moraalset ja juriidilist garantiid, kohustuse kõigile riikidele,

kes tahavad abi, tõendada endi hädä tahet ja alati vastu võtta tülide puhul rahulise lahendamise katset.

"Kuid, peale selle, konstateeriti veel suurema selguse ja jõuga kui kunagi, et kui julgeoleku ja efektiivse toetuse nõue kallaletungi puhul on tingimuseks sine qua non relvastuste piiramisele, siis on ta samal ajal tarviliseks täienduseks rahvusvaheliste tülide rahulisele lahendamisele, sest rahulise lahenduse mitte-täitmine viiks maailma fataalselt uuesti sõjalise jõu süsteemi alla. Ta nõuab tungivalt sanktsiooni, milleta jääks pankrotti terve süsteem.

"Vahekohus loeti, järelikult, V. Täiskogu poolt kolmandaks tarviliseks teguriks, täiendusena esimesele kahele, millega koos ta peab aitama luua uut, Protokolli poolt organiseeritud süsteemi.

"Nõnda, pärast viieaastalist karmi tööd, oleme jõudnud esitada Rahvaste Liidu liigetele vahekohtu, julgeoleku ja relvastuste piiramise süsteemi, millist me peame täiuslikuks ja kindlaks".

Käesoleval juhul huvitab meid ainult julgeoleku probleemi lahendamise ne Protokollis ning sellepärast vaatleme kahte teist probleemi, niivõrt kui see tarviline julgeoleku probleemi lahendamise selgusele.

Protokolli peaprintsiibiks on kallaletungi keeld.

Protokoll proklameerib art. 2-ses:

"Allakirjutanud riigid lepivad kokku, et ühelgi juhul ei või nad alustada sõda, ei eneste vahel ega ühegi riigi vastu, kes, vastaval juhul, vastu võtab kõik allpool kindlaksmääratud kohustused, väljaarvatud vastupanu juhtudel kallaletungi aktidele või kui nad tegutsevad kooskõlas Nõukoguga või Rahvaste Liidu Täiskoguga, vastavalt fakti ja käesoleva Protokolli eeskirjadele."

Liidu pakt piirab õigust alata sõda, mis kunagi oli riikide piiramatuks õiguseks. Sõjaõigus on piiratud, mitte aga kaotatud: on juhtusid, kuna sõjapidamine on lubatud; keelatud sõdade kõrval, näeme seaduslikke sõdasid.

Protokollis ei ole see aga nõnda. Ühelgi juhul ei ole allakirjutanud riikidel õigust alata kallaletungisõda oma enese algatusel.

Keeld käib ainult kallaletungisõja kohta; iseenesest mõisteta-
valt ei laiene see kaitsesõjale. Seadusliku kaitse õigus on säilitatud, nii nagu see peab olema. Atakeeritud riigil jääb täieline vabadus vastu panna kõigi oma jõududega kallaletungi aktidele, mille ohvriks ta osutub. Araootamata abi, millele tal õigus rahvusvahelise ja ühiskonna

poolt, on tal õigus ja kohustus kaitsta end oma enese abinõudega. Tema huvi ühtub siin üldhuviga.

Sama on maksev ka, kui mõni riik tarvitab sõjalist jõudu kooskõlas Nõukogu või Liidu Täiskoguga, vastavalt Pakti ja Protokollide eeskirjadele. See võib juhtuda: 1/ kui riik võtab osa kollektiivsetest jõuabinõudest, mis on otsustatud R. Liidu poolt, et appi tõtata mõnele enda liikmele, kes on kallaletungi ohvriks; 2/ kui riik tarvitab jõudu, Nõukogu või Täiskogu loal, et saavutada tema kasuks mõistetud otsuse täidesaadet. Esimesel juhul on kallaletungi ohvrile antud abi seadusliku kaitse kaudseks aktiks. Teisel juhul on jõud üldhuvi teenistuses, mis võiks kannatada, kui rahulisel teel antud otsused osutuksid täitmatu- maiks karistamata. Kõigis neis hüpoteesides, riik, kes alustab sõda, ei tegutse mitte enese eraalgatusel, vaid ta on teatud mõttes kollektiiv- suse volinikuks ja organiks.

Protokoll ei ole kartnud tarvitada sõna "sõda", asendamata seda "jõuga", nagu mõnelt poolt ette pandi, et ära hoida rahvamassidelt tea- tud pettumust, ent sõna "sõda" asemel rääkida "jõud" ei muudaks midagi tegelikult, võimaldaks aga sellevastu kahtluse tekitamist sanktsioonide tarvitamisel, sest sõna "jõutavitamine" osutub ebatäpseks, kuna aga "sõjaalgamine" märgib ära päpse olukorra.

Julgeolekusse puutuva protokollide oma kandis Täiskogule ette Tshe- hoslovakkia esindaja Beneš.

1. Kallaletungi ähvardus ja ärahoidvad abinõud.

Analoogiliselt vastastikuse abianndmise lepingule, kohustuvad alla- kirjutanud riigid tüli puhul ette võtma ühtki ettevalmistust sõjaliseks lahenduseks ja hoiduma üldiselt igast aktist, mis võiks süvendada või laiendada tüli /Protokollide art. 7, lõige 1/. Kaebused ülalnimetatud ko- hustustest üleastumiste vastu tulevad esitada Nõukogule, kes ette võtab vastavaid ärahoidvaid abinõusid.

Nõukogu teeb, kui ta mitte arvamisel ei ole, et kaebus on vastu- võtmatu, korraldused tarviliseks ankeediks ja uurimuseks. Ankeedi ja uu- rimuse tulemuste põhjal on Nõukogul õigus, kui on kindlaks tehtud üle- astumine artikli esimesest lõikest, sundida süüdlast riiki ära kaotada seda üleastumist. Riik, kes keelduks seda täitmast, loetakse Nõukogu poolt süüdi olevaks Pakti /art. 11/ või Protokollide rikkumises.

Nõukogu võtab ette, peale selle, kohaseid abinõusid, et lõpetada kõige kiiremini, ilma rahu ähvardavat olukorda. Nende ärahoidvate abi-

nõude iseloomu kohta ei ütle Protokolli tekst midagi detailsemalt: ta paenduvus võimaldab Nõukogul tarvitusele võtta vastavaid abinõusid iga konkreetse juhtumi kohta, nagu territooriumide evakueerimine jne.

Kõik Nõukogu poolt tehtavad otsused peavad omama, selle artikli põhjal, kahekolmandiku hääteenamuse, erand tehtud protseduuri puutuva-^{otsusest} test, mis jäävad alluvaiks Liidu pakti art. 5., lõige 2, üldreeglile. Järelikult võetakse vastu kahekolmandiku hääteenamusega:

"Otsus küsimuse kohta, et teada saada, kas on tegemist esimesest lõikest üleastumisega või ei;

"Otsus, et sundida süüdlast riiki ära kaotada üleastumist;

"Otsus küsimuse kohta, et teada saada, kas on tegemist või mitte keeldumisega, et ära kaotada üleastumist;

"Lõpuks, otsus abinõude kohta, mis võiksid lõpetada kõige kiiremini ilma rahu ähvardavat olukorda.

Art. 8. käis lihtsa kallaletungi ähvarduse kohta ja Nõukogu võis sel puhul käsitada art. 7. ettenähtud ärahoidvat protseduuri.

Üldiselt osutub kallaletungija kindlaksmääramine relatiivselt kergeks. Artikkel 10. lausub: "loetakse kallaletungijaks iga riik, kes alustab sõda, murdes Paktis või käesolevas Protokolli ettenähtud kohustusi. Sõja alustamiseks loetakse ka demilitariseeritud riba rikkumist." Tekst räägib küll "sõja" alustamisest, kuid läbirääkimistel lepiti kokku, et kuigi see käib kõige tõsisema juhtumi kohta, siiski on mõeldud, et on täiesti Protokolli vaimus, et vagivalla ja jõuaktid, mis iseenesest veel sõja juhtumit ei kujuta, kuuluvad samuti Nõukogu tähelepanu alla.

Kallaletungi konstateerimine on aga raskem ülesanne, sest kaks elementi, millest koosneb kallaletungi mõiste, nimelt: 1/ kohustuse rik- kumine, on kergesti tõendatav, kuna 2/ jõutarvitamise algamine, ei ole seda mitte. Kui mõni riik teisele kallale tungib, peab viimane, loomu- likult, end kaitsma ja kui sõjategevus on käimas mõlemalt poolt, tuleb kindlaks teha, kes seda alustas. See on fakti küsimus, millepärast ka lahakuminek võimalus.

Kui ulesandeks teha Nõukogule kallaletungi konstateerida, siis tõuseb küsimus, kas Nõukogu ühehääleline otsus on tarviline või jätkub enamuseotsusest. Kuid mõlemad lahendused on hädaohtlikud: nõuda ühe- häälelist otsust tähendab luua atakeeritud riigile sarnase juhtumi hädaohtu, mil ta ei saa loota garantiidele, mille^{le} tal õigus, kui üks Nõukogu liige keeldub, heast või halvast tahtest juhitud, andmast oma

häält. Sel juhul ei oleks atakeeritud riigil uhtki garantiid.

Leppida ainult enamusotsusega, kujuneks samuti hädaohtlikuks, seekord riigile, kes on kutsutud abi andma ning kandma ühise tegevuse raskeid koormatisi, olles sunnitud kahtlema selle riigi süüs, kelle vastu ta peab tegutsema. Nõnda peaks ta jälgima arvamisele, mida ta ei jaga.

Et välja pääseda sellest dilemmast, näis tarvilisena otsida lahendust automaatses süsteemis, kus ei oleks absoluutselt nõuetav põhjendada Nõukogu otsusele. Esimene komisjon arvas leidvat lahenduse võimalusteidees, mis maksev kuni vastupidise tõendamiseni Nõukogu ühehääelse otsuse poolt.

Need võimalused pidid esimema kolmes hüpoteesis, mis sõjaalgatamisega kaasaskäib:

"Keeldumine vastu võtta rahulise lahendamise protseduuri või keeldumine vastu võtta otsust, mis võiks olla protseduuri järelduseks;

"Nõukogu poolt käesoleva Protokollis art. 7. põhjal ettekirjutatud ajutiste abinõude rikkumine;

"Või üleastumine otsusest, mis tunnustab, et tüli allub vastaspoole eranditule kompetentsile ja keeldumine esitada tüli enne Nõukogule või Täiskogule."

Nendes hüpoteesides on, kui mitte absoluutne veendumus, siis vähemalt suur võimalus, mis peab maksvaks jääma sanktsioonide avamiseks kuni vastupidise tõendamiseni Nõukogu ühehääelse otsuse poolt.

Aruandja tõendas, et peale nende võimaluste ei ole enam uhtki, mis võiks lubada automaatselt ära määrata kallaletungijat. Tema kindlaksmääramine osutub tarviliseks ja teise lahenduse puudumisel peab selle otsustamine jääma Nõukogu hoolde.

Sama maksab ka juhul kui üks tüliosalistest pooltest ei ole kpinguosaline ega Liidu liige.

Kui Nõukogu on ühemeelne, siis pole mingit raskust; kui ta seda ei ole, leitakse väljapääsetee otsuses, et Nõukogu peab sõdivatele pooltele ette kirjutama vaherahu, mille tingimused ta kindlaks määrab kahekolmandiku häälteenamusega. Seda, kes vastu ei võta või rikub vaherahu, peetakse kallaletungijaks.

Nii pidi süsteem olema täielik ning automaatne viimase võimaluseni.

Kui kallaletung on kindlaks määratud eeltähendatud viisidel, ei jää muud üle, kui täide saata sanktsioonid ning käsitusele võtta

garanteerijate riikide kohustusi. Nõukogu piirdub neile nende kohustuste meeldetuletamisega. Ka siin ei ole enam otsust teha, vaid täita lihtsalt kohustust: enamus- või ühehäälelise otsuse küsimus ei esine üldse enam.

Tegelikult pole tegemist enam ühegi hääletamisega, mis järeldub sellest, et märgiti vormaliselt ära: riik, kes jõuabinõusid tarvitusele võtab Nõukogu üleskutsel kallaletungija vastu, asub sõdiva riigi juriidilises seisukorras ja võib selle järeldusel tarvitada kõiki õigusi, mis sellest järgnevad.

Sellejuures juhiti tahelepanu asjaolule, et sellel riigil pole siiski õigust tarvitada täielist tegevusvabadust, kuna tema poolt tarvitatud jõuabinõud peavad olema proportsionalsed sihile, mida taotletakse, ning läbiviidud Nõukogu poolt soovitatud piirides ja tingimustes.

3. Sanktsioonid. Protokoll seadis enesele ülesandeks ära kaotada kõiki neid puudusi ja etteheiteid, mis olid ette toodud vaieldustes sanktsioonide käsitlemise üle. See oli artikkel 11-da ülesandeks, mis kindlaks määraas allakirjutanud riikide kohustused sel alal.

Need kohustused hakkasid maksma kui Nõukogu, vastavalt art. 10. viimasele lõikele, ette kirjutab allakirjutatud riikidele viivitamata kallaletungija vastu tarvitusele võtta sanktsioonid.

Et selgeks teha, kas Protokolli allakirjutatud riik on täitnud oma kohustused või mitte, tuleb kindlaks teha, kas ta on lojaalselt ning efektiivselt kaasa töötanud, et vastu panna kallaletungi aktile, niivõrt kui lubavad seda tema geograafiline seisukoht ja tema relvastuste eritingimused.

Iga riik jääb vabaks määrajaks oma jõudude tarvitusele võtmises; ta ise - ja mitte Nõukogu - juhib neid, ent art. 11, teine lõige annab need objektiivsed elemendid, mis võimaldavad otsustada, kas need kohustused on täidetud või mitte, teatud konkreetsel juhul. Väljendused "lojaalselt" ja "effektiivselt" moodustavad selle kriteeriumi.

Artikkel 11-s äratähendatud kohustuste elastilisus lubab selgeks teha, kas, antud juhul, riik täitis oma kohustused sanktsioonide alal, niivõrt kui lubavad seda tema seisukorra tingimused. Allakirjutatud riigid ei oma mitte võrdseid abinõusid sanktsioonide käsitlemisel. See oleneb riigi geograafilisest, majanduslikust ja sotsiaalsest seisukorrast, tema rahvastiku, sisemaaliste asutuste jne. iseloomust. See tingimus võeti sisse art. 11-sse just eriti teatud riikide soo-

vil, kes deklareerisid, et nende maad asuvad erilistes geograafilistes või relvastuste pingimustes, millega peab arvestatama sanktsioonide täidesaate puhul. Peale selle annab Protokolli art. 13. neile riikidele võimaluse juba ette informeerida Nõukogu oma seisukohast nende punktide suhtes.

Omas aruandes tähendas aruandja Beneš ise, et need kohustused pole mitte täiuslikud, selles mõttes, et nad ei näe ette sanktsioonid selle vastu, kes ei ole lojaalselt ja efektiivselt kaasa töötanud Pakti täitmisele ning vastupanule igale kallaletungi aktile. Ta osutuks ainult enese peale võetud kohustuste rikkujaks ja oleks süüdi enese poolt antud lubaduste mittetäitmisel.

Sellest kõigest järeldub: iga riik jääb otsustajaks viisi üle, kuidas ta täide viib oma kohustused, kuid mitte otsustajaks küsimuse üle, kas need kohustused on olemas, s. t. iga riik jääb otsustajaks selle üle, mis ta teeb, kuid mitte selle üle, kuidas ta peab tegema.

Protokolli eeskirjadega on tahetud täiendada ja kindlamini piiritleda neid kohustusi, mis järelduvad Liidu põhikirjast, eriti selles, mis puutub põhikirja artiklites 10. ja 16. ettenähtud Nõukogu tegevusalasse.

4. Liidu põhikirja ja Protokolli võrdlus sanktsioonide seisukohalt oleks aruandja Beneš'i järele järgmine: "Põhikirja süsteemi järele: ning rel 1. Tüli tekib.

2. Juhul, kui Põhikirja art. 13-das ettenähtud vahukohtulise ega kohtulise lahendamise protseduuri ei käsitata, astub Nõukogu kokku ning vaatab läbi tüliküsimuse, katsub tarvitada lepitus- või vahemenetlust jne. alustatakse sõda, peab ta

3. Kui Nõukogul korda ei lähe tüli lahendada ja kui/ühehaalse otsuse saavutamisel deklareerima, kes on süüdlane riik. Liidu liikmed otsustavad siis, mis puutub nendesse, kas see arvamine on õigustatud ja kas nende kohustused majanduslike sanktsioonide käsitamises tulevad täidesaatmisele.

4. Nõukogu on kohustatud siis soovitama ühehäälselt sõjalisi sanktsioonid.

"5. Kui ühehäälsust ei ole võimalik saavutada, lõpeb Nõukogu tegevus ja iga riik on tegelikult vaba.

"Protokolli poolt kindlaks määratud uue süsteemi põhjal on seisukord järgmine: majanduslikul ja rahanduslikul alal, mis olid ette nähtud

1. Tüli tekib.

2. Protokolli poolt ettenähtud rahalise lahendamise süsteem astub

tegevusesse. pidi Nõukogu, vastavalt artiklile 12-le, peale tarvilise informatsiooni. "3. Nõukogu astub vahele ja juhul, kui alustatakse sõda keeldudes vahekohtust või kui ei jälgita ärahoidvatele abinõudele jne., konstateerib Nõukogu, kes on kallaletungija ja kirjutab allakirjutanud riikidele ette tarvitusele võtta sanktsioonid.

"4. See ettekirjutus tähendab, et tarvilikuks tunnustatud sanktsioonid - majanduslikud, rahanduslikud, maa-, meri- ja õhuväelised - tulevad tarvitusele võtta viivitamata ja ilma maade soovitude või otsusteta.

"Uuendused, mis siin esinevad, on:

"a/ Kohustus tarvitusele võtta, tarvilisel juhul, igat laadi sanktsioonid, lugedes neid Nõukogu otsuse otsekohesteks järeldusteks;

"b/ Sarnase juhu kõrvaldamine, mil igalühel oleks tegelikult vabadus mitte midagi teha. Vahekohtu ja ärahoidvate abinõude süsteemi sisetoomine võimaldab lõpulikult ära määrata kallaletungijat.

"c/ Asjaolu, et ei tõuse küsimust maa-, meri- ja õhujõudude arvu kohta. Ei anta seletusi ühel või teisel juhul ettevõetavate abinõude kohta, kuid antakse siiski objektiivseid kriteeriume, mis iseloomustavad iga allakirjutaja kohustusi; et vastu panna kallaletungi aktidele, nõutakse lojaalselt ja efektiivselt kaasa töötada sanktsioonide tarvitusele võtmisele, vastavalt igatüüpe geograafilisele asendile ning relvastuste eritingimustele."

Kõik need tingimused pidid parandama Liidu põhikirja suurimaid puudusi. Ei nõutud üheltki riigilt midagi, mis oleks ületanud Põhikirja praeguseid sanktsioone, kuid taheti kõrvaldada kahte Põhikirja suurt puudust, millised oleksid:

"1. Võimalus mitte jälgida Nõukogu poolt tehtud sooviavaldustele; "2. Võimalus mitte saavutada ühehäälselt otsust Nõukogus, mis tegi võimatuks kallaletungi deklaratsiooni, nii et sõjaliste sanktsioonide tarvitusele võtmise kohustus oleks osutunud kadunuks ja kõik oleksid olnud vabad".

4. Vastastikune toetus majanduslikul ja rahanduslikul alal.

Protokolli artikkel 11, 3. lõige määras kindlaks veel vastastikuse toetuse majanduslikul ja rahanduslikul alal, mis olid ette nähtud Põhikirja art. 16., kolmandas lõikes.

Lõpuks pidi Nõukogu, vastavalt artikkel 12-le, peale tarvilise informatsiooni kogumist, valmistama oma kompetentsete organismide abil:

1. Tegevusplaanid, mis määratud majandusliikude ja rahandusliikude sanktsioonide tarvitusele võtmiseks kallaletungija riigi vastu;

2. Majandusliku ja rahandusliku koostööplaanid atakeeritud riigi ja teiste temale abiandvate riikide vahel.

5. Erilepingud.

Erilepingute süsteem, mille üle niiplaju juba vaieldi eelmistes Täiskogudes, kaotas palju oma teravusest V. das Täiskogus, tänu sundusliku vahekohtu eeskirjade vastuvõtmisele Protokollis.

Erilepinguid käsitas Protokollis art. 13, lõiked 2 ja 3. Vastavalt teisele lõikele ei võinud nad tegevusesse astuda, kui ainult peale Nõukogu ettekirjutust sanktsioonide tarvituselevõtmiseks.

Nende iseloom oli järgmiselt kindlaks määratud:

"Erilepinguid tuleb vaadelda kui abinõusid, et võimaldada kiiresti tarvitusele võtta igat laadi sanktsioonid kindlaksmääratud kallaletungi puhul. Nad osutuvad täiendavaks julgeolekuks, mis lubab nõrkadele riikidele omada absoluutset kindlust sanktsioonide süsteemi püsivusesse; nad garanteerivad, et on olemas alati riike, kes on otsekohe nõus täitma Protokollis art. 11-s ettenähtud kohustusi.

"Liidu Põhikirja art. 18 põhjal deklareeritakse, et mainitud lepingud registreeritakse ja avaldatakse Sekretariaadi poolt, ja otsustatakse, peale selle, et nad peavad jääma avatuks igale Rahvaste Liidu liikmele, kes soovib nendega ühineda."

Nõukogul oli õigus veel vastu võtta riikidelt kohustusi, mis ette kindlaks määrasid nende maa-, meri- ja õhujõud, mida need riigid võiksid otsekohe välja tuua, et kindlustada Pakti ja Protokollis eeskirjade täitmist.

Kõik sõjast järelduvad kulud läksid kallaletungija kanda, mis ettenähtud art. 15-s, analoogiliselt vastastikuse abiandmise lepingu vastavatele eeskirjadele.

+

+

X

Otsekohe peale Täiskogu istungjärgu lõppu kirjutasi Protokollile alla

14 riiki, kellede seas figureerib ka Eesti, Läti, Leedu, Poola ja Soome. Suurriikidest kirjutas alla ainult Prantsusmaa. Neist on Protokolli ratifitseerinud ainult Tšehhoslovakkia. Rahvaste Liidu Nõukogu pidi asuma Protokolli maksmapanemise küsimuse uurimisele otsekohe oma esimesel koosolekul pärast V. Täiskogu, 1924. a. detsembri kuul, kuid Briti välisministri, Sir Austen Chamberlain'i, palvel, Briti Valitsuse nimel, võeti see küsimus päevakorrast ära, arvesse võttes Briti esindaja erilist seisukorda, kes peab rääkima "mitmete valitsuste nimel, kes lahutatud üksteisest laiade ookeanidega ja mille vahel on ühendusabinöüd väga aeglased." Briti Valitsus ei olnud saanud veel aega, arvesse võttes probleemide suurt hulka, uurida Protokolli ja "tähele pannes seda suurt tähtsust, mida ta annab Protokolli", palub ta lubada tarvilist aega selle uurimiseks, et "anda instruktsioonid oma esindajatele komisjonides," mida Nõukogu moodustama pidi.

Moodustatagi "Nõukogu Komitee", kes küsimust pidi uurima, ja kolm kuud hiljem, 12 ja 13 märtsil 1925. a., algasid vaieldused Nõukogu ees, millest selgus, eriti Briti esindaja ettekande järele, et Protokolli läbiviimine osutub Rahvaste Liidule suureks raskuseks. Nõukogul ei jäänud muud üle, kui edasi saata järgmisele Täiskogule Sir Austen Chamberlain'i deklaratsiooni, kui ka teiste Nõukogu liikete teadaanded.

Briti valitsus teatas nimelt, et, kõigiti pooldades Protokolli poolt taotletud sihti, ei saa ta temaga ühineda, sest et "ta ei võid teada, et Protokoll, tema praegusel kujul, osutuks taotletud sihi teostamise kõige paremaks meetodiks."

Briti Valitsuse arvates olla sundusliku vahakohtu protseduudi sissetoomine kõigi tülide lahendamiseks liig varajane, mida olla tunnustanud juba Liidu põhikirja autorid ja suur hulk Liidu liikmeid, arvamisel olles, et "üldise ja sundusliku vahakohtu printsiibi vaieldavused võiksid kergesti üle kaaluda selle teoreetilised kasud".

Protokoll tahtvat lahendada uusi tülikategooriaid, mis tekitavat aga uusi võimalusi Liidu otsuste murdmiseks, mille tõttu olla seletatavgi asjaolu, et sanktsioonide küsimus on käsitatud Protokollis nii pikalt.

Mis puutub majanduslikkudesse sanktsioonidesse, siis tuletab dekla-

ratsioon meelega Ameerika Ühisriikide puudumist Liidust, mis asjaolu iseenesest, arvesse võttes Ühisriikide suurt majanduslikku jõudu, teeks täiesti kaheldavaks majanduslike sanktsioonide mõjukuse, kuna selle tagajärjel ei saa kindlustada, et need sanktsioonid süüdlasele Briitidele kuidagi mõju avaldaks, sest nende tarvitusele võtmine võiks sundida kaubanduslikke voolusid võtma täiesti uusi radasid ning sanktsioonid ei saaks neid sugugi takistama.

Edasi kritiseerib Briti deklaratsioon Protokollis eeskirja, mille ülesandeks on "takistada riigil, kel on mõni tüli mõne oma naabriga, teha sõjalisi ettevalmistusi, selle momendi vahel, mil tekib tüli ja selle vahel, mil lõpeb rahulise lahendamise protseduur".

See eeskiri olla kasuks ainult kallaletungija riigi sihtidele, kel on olnud täielik võimalus ja vabadus ette valmistada omi sõjavägesid kallaletungiks ja ära oodata kohast momenti oma sihi täidesaateks. Valmis olles kallaletungiks, provotseerib ta tüli. Nüüd ei saa, sellest momendist peale, enam sõjalist seisukorda muuta. Kallaletungijal pole seda ka tarvis - ta on juba ettevalmistatud, kuna aga kallaletungitav riik osutub täiesti ebasoodsas seisukorras: ta ei või ettevalmistusi teha ega omi positsioone kindlustada. Ta peab jääma sellesse seisukorda või rikkuma Protokollis eeskirju ning enesekaitsele asuma.

Terava arvustuse alla võttes veel mitmeid Protokollis eeskirju, deklareeris Briti Valitsus, et "tema silmist sugereerivad Protokollis määrused sanktsioonide kohta idee, nagu oleks Liidu peasihiks mitte niivõrt sõbraliku koostöö ja teadliku kooskõlas arendamine rahvusvaheliste asjade juhtimiseks, kui just alal hoida rahu organiseerides sõda, ja võib olla söda veel suuremas ulatuses."

Briti Valitsus arvas, et Rahvaste Liidu Põhikirja täienduse parimaks meetodiks on erikokkulepete sõlmimine, mis määratud eriliste tarviduste juhtudeks. Need kokkulepped peaksid sõlmitama Põhikirja vaimus ja täidetama kõige lähemas kooskõlas Rahvaste Liiduga ja tema juhatusel.

Selle sihi saavutamiseks olla parimaks abinõuks: siduda rahvaid, kes kõige otsekohesemalt huvitatud ning kelle tülid võiksid uuesti esile kutsuda sõda, lepingutega, mis määratud eranditult kestva rahu alalhoiuks nende rahvaste vahel.

See ettepanek leidis Täiskogu poolehoidu, sest ta oli ühenduses

1923.a. väljatöötatud vastastikuse abiandmise lepingu kavaga ning vastas 1924.a. Protokollis väljendatud ideele regionaalsete liitude kohta. Vaatamata sellele ei maetud Protokollis suurt ja ühist ideed mitte maha, vaid otsustati asuda tema teostamisele etapidena kaupade ja teenuste vahetuse teostamine üheks samaseks etabiks, üheks tähtsaks sammuks rahu ja julgeoleku teel.

Samal silmapilgul, mil 1925.a. Täiskogu /VI-s/ teatavaks võttis Briti Valitsuse ja teiste mitmesuguste valitsuste poolt esitatud deklaratsiooni, peeti läbiraakimisi Konverentsi kokkukutsumiseks Lääne Suurriikide ja Saksamaa vahel, mis pidi aset leidma sama aasta oktoobri kuul Lokarnos.

Täiskogu võttis vastu resolutsiooni, mis väljendas sümpaatiat katsele, mida tegid teatud riigid, et järele seada vastastikust usaldust vahekohtu konventsioonide ja vastastikuse julgeoleku lepingute sõlmimise abil, Rahvaste Liidu Pohikirja vaimus ja kooskõlas Protokollis printsiipidega /vahekohtu, julgeolek, desarmeerimine/. Reserveerides Üldise konventsiooni küsimuse, juhtis Täiskogu Rahvaste Liidu liigete tähelepanu paremusele, mida võiks pakkuda nende julgeolekule eriliste vahekohtu või kohtulise lahendamise konventsioonide sõlmimine ning soovitas, et järgmisel Täiskogu istungil esitataks aruanne teostatava progressi üle sel alal.

Lokarno lepingud.

Lokarnos 16. oktoobril 1925.a. sõlmitud ja Londonis 1. detsembril 1925.a. allakirjutatud lepingud koosnevad järgmistest aktidest:

1. Rheini pakt /leping Saksamaa, Belgia, Prantsusmaa, Suur-Briti ja Itaalia vahel/.

2. Vahekohtu konventsioonid Saksamaa, vahel ühelt poolt ja teiselt poolt, vastavalt, Belgia, Prantsusmaa, Poola ja Tshehoslovakkia vahel/.

3. Abiandmislepingud /Prantsusmaa ja Poola ning Prantsusmaa ja Tshehoslovakkia vahel/.

Leping Saksamaa, Belgia, Prantsusmaa, Suur-Briti ja Itaalia vahel moodustab julgeoleku lepingu, mis detailselt ette näeb R.L. Nõukogu interventsiooni teatud juhtudel; samuti kokkulepped Prantsus-

maa ja Poola ning Prantsusmaa ja Tshehoslovakkia vahel, mis käivad aktsiooni kohta R.L. Põhikirja art. 16. käsitamise puhul.

Neli vahekohtu konventsiooni Saksamaa vahel ühelt poolt ja Belgia, Prantsusmaa, Poola ja Tshehoslovakkia vahel teiselt poolt on R. Liidu eelmiste vahekohtu ja lepituse kohta käivate tööde praktiliseks läbi viimiseks. Need neli konventsiooni, mis on redigeeritud samas tekstis, näevad ette Alalise lepituskomisjoni loomise kahe lepinguosalise vahel. Tülid esitatakse sellele komisjonile mõlemate poolte ühisel kokkuleppel. Nende tülide alla kuuluvad ainult tülid, mis nimetatud R.L. pakti art. 13-mas. Nendel Lepituskomisjonidel on 1922.a. Liidu Täiskogu poolt vastuvõetud mustrite kuju.

Peale selle näeb vahekohtu lepingute art. 16. ette, teatud juhtudel, Alalise Rahvusvahelise Kohtukoja interventsiooni.

Nende lepingute sihiks on:

"kaasa aidata igat laadi konfliktide rahulisele lahendamisele, mis võiksid esile kerkida lepinguosaliste vahel" ja "anda neile riikidele taiendavaid garantiisid R.L. Põhikirja ja maksvate lepingu^{te} raamides."

Lepinguga Saksamaa, Belgia, Prantsusmaa, Suur-Briti ja Itaalia vahel, kohustuvad lepinguosalsed andma kõigile allakirjutanud riikidele taiendavaid garantiisid kooskõlas R.L. Põhikirjale. Nad garanteerivad individuaalselt alal hoidma status quo'd Saksamaa ja Belgia ning Saksamaa ja Prantsusmaa vahel, samuti ka täitma Versailles' rahulepingu eeskirju Rheini demilitariseeritud riba suhtes. Kõik kolm riiki kohustuvad omavahel vastastiku mitte ette võtma uhtki kallaletungi või sissetungimist ning mitte ühelgi juhul alustama sõda. On üles loetud täpselt need juhud, mille kohta see eeskiri ei käi /seadusliku kaitse õigus, Liidu Põhikirja art. 16. käsitamine, R. Liidu organismide poolt nõutud ühine aktsioon/. Ühelgi puhul ei kitsenda lepingu Rahvaste Liidu missiooni kohaste abinõude tarvitusele võtmises, et alal hoida mõjukalt ilma rahu.

Iga, ükskõik millise, küsimuse lahendamine rahulisel teel, mis võiks lahutada Saksamaad ja Belgiat või Saksamaad ja Prantsusmaad, ja mida ei saa lahendada diplomaatilisel teel, on lepingus sunduslikult ette nähtud. Küsimused, mida kumbki poolt vastastiku nõuaks ^{ainult} enese kompetentsi kuuluvaks, antakse lahendada kohtunikkudele, teised küsimused aga lepituskomisjonile; kui lepituskomisjoni poolt ette pandud kokkulepet kumbki pool vastu ei võta, kantakse küsimus R.L. Nõukogu ette,

kes toimib siis vastavalt Põhikirja art. 15-le.

Ülalnimetatud neli vahekohtu konventsiooni, mis sõlmitud väljaspoolt garantiilepingut, organiseerivad vahekohtu ja lepituse alal ülal- toodud protseduurile analoogilise lahendamise. Need konventsioonid määravad detailides kindlaks lepituskomisjonide protseduuri. Mis puutub vahekohtusse, siis on pooltel õigus kanda, kokkuleppe puudumisel vahekohtu kompromissi suhtes, tüli otsekohesel teel Alalise Rahvusvahelise Kohtukoja ette.

Mis puutub Prantsusmaa kokkulepetesse Poolaga ning Tšehhoslovakkia- ga, siis näevad nad ette abi ja toetuseandmist üksteisele, Lokarno- nos üldise rahu alalhoiuks vastuvõetud kohustustest üleastumiste pu- hul, juhul, kui sarnaste üleastumistega kaasas käib provotseerimata sõjariistus kallaletung.

Asumata nende lepingute tekstide üksikasjalisele uurimisele, piirdume nende iseloomustustega ning üldise kriteeriumiga.

Need lepingud käsitlevad erinevaid geograafilisi hüpoteese, Rheini- riba ja Idapiirisid. Osutub tarvilikuks enne nende käsitlemisele asu- mist, neid asetada tagasi ajalooliste tingimuste juure, mis neid põh- justasid.

Versaille' rahuleping lõi julgeoleku süsteemi, mis põhjenes klas- silisel liitude põhimõttel. Selle põhimõtte põhjal ettevõetud abinõud olid ajutised ja need on ära kadunud järkjärgult. Neid tuli asendada alaliste abinõudega.

Versailles' lepingu kõige tähtsamaks ja kõige kestvamaks teo- seks oli Saksamaa desarmeerimine. Peab märkima, et see ei olnud mitte mingi ühepoolne abinõud; alustati Saksamaaga, sest et ta vastu võttis sõja vastutuse, ent Rahulepingu eessõna, ühes Rahvaste Liidu põhikir- ja art. 8-ga, märgib ära selgesti, et seda relvastuste piiramist soo- viti kõigis riikides, määrates Rahvaste Liidu Nõukogu selle otsusta- jaks. Teiseks julgeoleku abinõuks, mille lõi Versailles' rahuleping, oli Rheini pahema kalda okupeerimine, vähenedes 5 aastast 5 aastani, et täiesti ära kaduda lõpuks tähtajal, mil Prantsusmaa sõjaline kon- tingent koosneb samuti 150.000 mehest. See, mis neis tingimustes jääb kõige tunduvamaks resultaadiks, on Rheini pahema kalda demilitarisee- rimine ja see, kes vähegi on uurinud Lääne-Euroopa julgeoleku prob- leemi, teab, et see osutub väimase olulisemaks elemendiks.

See demilitariseerimine ongi terve Lokarno lepingute süsteemi

tsentrumis.

Versailles' leping oli garanteeritud Belgia, Inglismaa ja Ameerika Ühisriikide lubadusega efektiivselt toetada Prantsusmaad Saksa kallaletungi puhul. Kuid Ühisriikide keeldudes ratifitseerimast Versailles' lepingut ja Inglismaa tõrkudes üksinda kanda garantii kohustust, osutus tarvilikuks sõlmida uusi kokkuleppeid.

Kuna Versailles' leping põhjenes vanadel liitudel ja käis ainult ühe kindla hüpoteesi, Rheini tsooni kohta, oli tarvis leida vormelit, mis oleks kohane kõigile sõjaahvardasile, ning saavutada kõigi Rahvaste Liidu liigete ühinemist. Kaks katset, mis sel alal tehti, vastastikuse abiandmise lepingu kava ja Genfi Protokoll, ei õnnestunud, nagu ülal nägime: Suur-Briti ei olnud nõus lubama oma vaheleastumist igalpool ja alati ning ta pidas nende lepingute kohustusi liig üldisteks ja laialdasteks. Pärast Genfi Protokollist nurjumist tuldi tagasi piiritletud ja täpsete liitude ideele, regionaalsete vahekohtulepingute põhimõttele, millised võiksid koos ühel päeval moodustada üleilmalise julgeoleku süsteemi. Nõnda viidi täide Lokarnos üks osa Genfi protokollist printsiipidest erilise geograafilise hüpoteesi, Rheini regiooni, suhtes. Lokarno lepingud on vahekohtulepingud, mis ühendavad enestes Genfi Protokollist "triloogia": vahekohus, julgeolek, desarmeerimine.

Kallaletungija on ära määratud faktiga, kui ta keeldub vastuvõtmast vahekohtu protseduuri või kui ta ei täida tehtud otsust. Päämiseks hooleks on Lokarno aktide autoritel olnud parandada Liidu põhikirja artikkel 10-da puudulikkust. Seda toonitas ka aruandja Prantsuse Saadikutekoja: "Haagi Kohtukojal ei ole mingid sanktsioonide abinõud ega shandarme; Rahvaste Liidu Nõukogu peab need andma".

Sellest Nõukogu interventsioonist järeldub kohe esimene ja väga tõsine Lokarno süsteemi puudus: Kui R.L. Nõukogu ei saavuta ühehäälselt otsust, on ta kohustatud alla kirjutama oma vaesusetunnistusele /Põhikirja art. 15, § 7/.

Lokarno pakt koosneb kahest erinevast osast: Rheini pakt ja Ida-piiride pakt.

Rheini pakti ulesandeks on peaasjalikult parandada just ülalnimetatud puudust, R.L. Põhikirja art. 15-dat, juhul, kui vahekohus ei liig-anna tagajärgi või mööda minnakse temast, või juhul, kui Nõukogul võimalik ei ole sanktsioone avada, milline võimalus mõne manöövri läbi

täiesti tõenäolik. arno lepingud tagasimeetaks Genfi protokolli suhtes.

Lokar Kui vaenlase sõjaväed on sisse tunginud Rheini pahemale kaldale, mis demilitariseeritud, siis astub Rheini pakt kohe jõusse. Sel juhul tegutsetakse enne ja minnakse alles pärast Nõukogu ette, et "Briti

Valit See on maksev ainult sel korral, kui tegu on Rheini pahema kalda silmnähtava rikkumisega, vastasel korral /art. 4/ peab käsitama vahekohtu protseduuri.

Pakt ei näe ette ei interventsiooni tähtaega ega kiirust. See häitab Lokarno aktide puudulikkust.

Mis puutub Idapiiridesse, siis on see palju selgem, kui Rheini pakt. Kaks iseloomustavat nõrkust seisavad selles, et nad on jaotatud: Saksa-Poola ja Saksa-Tshehoslovakkia ning Prantsus-Poola ja Prantsus-Tshehoslovakkia lepinguteks. Kuid, et Saksamaa kuidagi ei saa leppida Versailles' rahulepingu poolt ettekirjutatud Idapiiridega, ja et Versailles' leping selles suhtes ei sisaldanud midagi peale konfliktide ähvarduse, siis on see suureks kasuks rahule, et Saksamaa kohustub andma kõik võimalikud konfliktid lahendamiseks Rahvaste Liidu vahekohtule.

Lokarno lepingutele on ette heidetud, et neid saab käsitada ainult väga pikaldaselt. Sellele vastavad Lokarno pakti kaitsjad täieõigusega, et pikaldasus osutub siin ainult täiendavaks garantiiks. Kohtute ette minemine nõuab enam aega, kui suurtükist paugu laskmine, mille tõttu Lokarno pakti aeglus on ainult rahu pandiks, kuid ainult ühel tingimusel: vahekohtu protseduur ei tohi kujuneda teisele poolele sõja maskeerimise abinõuks.

Lokarno pakt on puudulik ajutiste abinõude suhtes, mida tuleb ette võtta vahekohtu puhul. Lokarno lepingud ei saanud omaks võtta täielikult Genfi protokolli eeskirju, eriti mis puutub kallaletungi positiivsetesse iseloomustustesse, faktisid, mis kõrvaldavad igasuguse kahtluse. Protokoll luges kallaletungijaks, kuni vastupidise tõendamiseni, igat riiki, kes rikuks demilitariseeritud riba, piiri või kes keelduks allumast vahekohtu reeglitele.

On tarvilik, et need reeglid üles võetakse varem või hiljem, ühel või teisel kujul, et Lokarno lepingud ei jääks mitte ainult pettuseks.

Mis puutub garantiidesse, siis toovad Lokarno lepingud enesega kaasa teatud hulga arahoidvaid abinõusid, mis on küllaldased konfliktide arahoidmiseks, kui mõlemad pooled selleks üles näitavad head tahtmist. Seegi on juba palju. Kuid, mis puutub abiandmise küsimusesse,

siis osutuvad Lokarno lepingud tagasiminekuks Genfi protokolli suhtes. Lokarno lepingus omavad nimelt garanteerijad riigid /Inglismaa ja Itaalia/ täielise vabaduse. Nende otsus on mööduandev ja seda toonitas selgesti sir Austen Chamberlain oma kõnes Briti Parlamendis, et "Briti Valitsus jääb ainukeseks otsustajaks, et deklareerida, kas otsekohene abiandmine on möödapääsemata."

Lokarno lepingud loovad teatud sõjahädaohtude klassifikatsiooni: 1/ kaugemad hädaohud /sõjavarustuste uuesti fabritseerimine, strateegilise tee ülesehitamine/ ja 2/ otsekohesed hädaohud /piiririkumine/. Viimasel juhul lubab pakt atakeeritud riigil otsekohe tarvitusele võtta tarvilisi abinõusid ja garanteerijad riigid kohustuvad andma sel juhul viivitamata abi, otsekohe kui selgitatud on, et tegemist on provotseerimata kallaletungi aktiga. Tähendab - Prantsusmaa suhtes - kõik oleneb otsusest, mida Inglismaa heaks arvab teha. Lokarno paktis puudub igasugune sõjaline konventsioon. Nii pole Lokarno lepingud allakirjutanud riikidele annud abiandmise suhtes midagi rohkem, kui Rahvaste Liidu pakt ja Versailles' rahuleping.

Lokarno leping on esimeseks juhuks, kus suurriikide vahel ära keelati kallaletungisõda, kuid see leping kitsendas ka õige tunduvalt kaitseõja õigust, sest enne sõjalisele kaitsejalale asumist pidi Nõukogu kindlaks tegema vastaspoole kallaletungi, kuna Genfi protokoll viivitamata kaitseõja alustamist lubas iseene algatusel, mitte ainult iga riigi õigusena, vaid ka kui kohustusena.

Nägelikult on liikumine olemas, mis püüab kaotada mitte ainult kallaletungisõja, vaid ka kaitseõja õigust ja üksikute riikide õiguste julgeolekut üle tahab kanda Rahvaste Liidule.

Välja on jäänud Lokarno lepingutest ka vaherahu väljakuulutamise õigus Rahvaste Liidu poolt, kui Nõukogu ühehäälelist otsust ei saavuta. Nagu juba märkisime, ei ütle Lokarno leping midagi, mis siis sündima peaks, Hädaohtlik puudus

Samuti on suureks puuduseks asjaolu, et kallaletungi sõda Saksamaa vahel ühelt poolt ning Poola või Tšehoslovakkia vahel teiselt poolt, Lokarno paktis tingimata keelatud ei ole, mille tõttu võimalus jääb sõjariistus kokkupõrkeks ka Saksamaa ja Prantsusmaa vahel Idakonfliktide lahtiseks jätmise tõttu. Ka puudub Lokarno paktis eeskiri, mis siis sündima peab, kui mõni lepinguosalistest Rahvaste Liidust lahkub ja lõpuks puudub üldine vahekohtuklausel lepingu tõlgitsemiseks, mis

eriti tähtsaks võib osutada lepingupartneri suhtele Suur-Britiga, mis Rahvaste Liit peab neile puudustele suurimat tähelepanu pöörama, et neid kõrvaldada, kui ta ühel päeval sõlmida tahab üldist vahekohtulepingut Genfi protokollis eeskujuna järele. Garantii ja julgeoleku lepingud.

1926.a. Rahvaste Liidu Täiskogu kinnitas oma veendumust, et ideed, mis aluseks olid Lokarno lepingutele, on kohased, et neid võtta põhireegliteks, mis peavad valitsema iga tsiviliseeritud rahva välispoliitikat. Ta tegi Nõukogule ülesandeks soovitada Rahvaste Liidu liikmeile neid printsiipe praktiliselt läbi viia ja pakkuda neile oma vahetalitust sannaste kokkulepete sõlmimiseks, mis on määratud usalduse ja julgeoleku kindlustamiseks rahvaste vahel ja relvastuste vähendamise ja piiramise hõlbustamiseks.

Vastavalt sellele resolutsioonile asuski Nõukogu garantii- ja julgeoleku-lepingute põhjalikule uurimisele, töötades paralleelselt relvastuste piiramise probleemi kallal.

Nõukogu asus seisukohale, et Lokarno tüübilised kokkulepped sisaldavad teatud mõttes, mitmesugustes astmetes, kõiki neid ideesid, millele vastavad üldiselt juba enne sõlmitud vahekohtu- ja lepituskonventsioonid, millistest Nõukogu avaldas 1926.a. suurema kogu, mis koosnes peajasjalikult küll enam juriidilise, kui poliitilise tähtsusega garantiilepingutest. Nõukogu arvates oli tarvis neile lisada veel, teatud kindlatel juhtudel, sõjaliste sanktsioonidega garantiisid, milline idee esines 1923.a. vastastikuse garantiilepingus ja 1924.a. Protokollis.

Nõukogu kriipsutas alla fakti, et Lokarno lepingus sünnib sõjaline interventsioon kallaletungitava riigi kasuks kõige kindlamates rahvusvahelise garantii tingimustes, sellejuures kõige hoolikamalt kinni pidades ka garanteerijate riikide suveräniteedi respektist. Ta tuletas meele, et juba mitmel juhul, oli Täiskogus ära märgitud Lokarno taoliste lepingute loomise tarvidus ka teiste regioonide jaoks, kus samuti julgeolek puudub. Nõukogu kinnitas veel kora nende oraatorite arvamisega, kes olid seisukohal, et protokollis poolt taotletud üldist

lahendust on võimalik saavutada üksikute kohaliste lahenduste abil, mis järkjärgulise arengu teel võiksid ajajooksul ümber haarata kogu rahvusvahelise seisukorra.

Nii läkski Rahvaste Liidu Nõukogu üle probleemi üldise lahendamise doktriini juurest üksiku lahendamise doktriini juure. Samal ajal töötas ta küsimuste kallal, mis hõlbustaksid R.L. Pakti artiklite käsitamist rahu alalhoiuks. Selgus ikka ja ikka enam, et julgeoleku probleemi lahendamine osutub esimeseks ja möödumatuks etaabiks teel relvastuste piiramise, rääkimata desarmeerimise, poole. Seda enam, et Desarmeerimise Konverentsi ettevalmistava Komisjoni tööd edenesid vaevalt ning et väljaspool Rahvaste Liitu kokkukutsutud kolme merisuurriigi konverents /juuni-august 1927.a./, mille sihiks oli ühise baasi leidmine merirelvastuste piiramiseks, lõppes täielise fiaskoga.

Sarnase olukorra ette asetatuna astus kokku 1927.a. septembris Rahvaste Liidu VIII. Täiskogu. Päevakorra tähtsaimaiks punktideks olid desarmeerimine ja julgeolek, mis esile tõid elavaid vaieldusi.

Kuna vahepeal Rahvaste Liidu liigete ringkonnas teatud pettumuse tunne maad oli võtnud, eriti Liidu paigaltammumise pärast relvastuste piiramise küsimuses ning et viimanegi usk kadumas oli Rahvaste Liidu tööde ja ürituste tagajärgedesse, isegi kõige optimistlikumate liigete seas, võttis Rahvaste Liit vastu Poola delegatsiooni ettepanekul resolutsiooni, mis pidi Rahvaste Liidu doktriini veel kord alla kriipsutama ning aitama hõlbustada progressi vahekohtu ja relvastuste piiramise suunas.

Vahekohtu ja julgeoleku Komitee,
Resolutsioon, mis oli määratud avaliku arvamise rahustamiseks, kõlas ise järgmiselt:

- "Täiskogu: Liidu esindaja. Komisjoni esimeheks valiti Vahekohtu-vahtia
- "Tunnustades sõlidariteeti, mis ühendab rahvusvahelist ühiskonda;
- "Juhitud kindlast soovist kindlustada üldise rahu alalhoidu;
- "Konstateerides, et kallaletungi sõda ei tohi kunagi olla tülide lahendusabinõuks riikide vahel ja et sellest väljaminees on ta rahvusvaheliseks kuriteoks;
- "Arvates, et pühalik loobumine igast kallaletungisõjast osutuks asjaoluks, mis looks soodsa lepitusõhkkonna desarmeerimiseks ettevõetud tööde progressiks, dearmeerimise."

Vahekohtu ja julgeoleku komitee oli korda saanud suure töö,

"Deklareerib:

"1° Iga kallaletungi sõda on ja jääb keelatuks;

"2° Peab tarvitama kõiki rahulisi a binõusid tülide lahendamiseks, millised need ka ei oleks, mis esile kerkiksid riikide vahel.

"Täiskogu deklareerib, et Rahvaste Liidu liikmetel on kohustus end kooskõlla viia nende kahe printsiibiga."

Kaaludes desarmeerimise probleemi lahendust, võttis Täiskogu resolutsiooni vastu, mis veel selgemini esile tõi tiheda ühenduse, mis on julgeoleku ja desarmeerimise/probleemi lahendamisel. Resolutsioon palus Nõukogu anda Desarmeerimise Konverentsi ettevalmistavale komisjonile tarvilikud instruksioonid uue komitee loomiseks, mis pidi olema ettevalmistava komisjoni käsutuses ja mille ülesandeks oleks jätkata, tema näpunaidete järele, nende abinõude uurimist, mis võimaldaksid anda kõigile riikidele tarvilikke vahekohtu ja julgeoleku garantiisid, et kindlaks määrata rahvusvahelise desarmeerimise lepingus nende relvastuste tasapinda kõige madalama arvuga."

Millised pidiid olema need garantiid, selleks andis Täiskogu komisjonile oma resolutsioonis juhtnõõrid kaasa, mis põhjenesid kõigile, meie poolt juba ülalpool mainitud, printsiipidele, eriti vahekohtu ja julgeoleku eri- või kollektiivlepingute üldistamise ja koordineerimise ideel.

Selleks moodustatigi uus

Vahekohtu ja julgeoleku Komitee,

mis koosnes kõigist ettevalmistavas komisjonis esindatud Liidu liigetest, millest muu hulgas osa võttis vaatlejana ka esmakordselt Liidu töödast osavõttev N.S.V. Liidu esindaja. Komisjoni esimeheks valiti Tšehhoslovakkia esindaja Beneš. Komisjoni töö jaotati ära kolme aruandja vahel: Holsti, Soome esindaja, vahekohtu- ja lepitusküsimuste aruandjaks; Politis, Kreeka esindaja, julgeolekulepingute aruandjaks ja Rutgers, Hollandi esindaja, Rahvaste Liidu artiklite uurimisküsimuste aruandjaks.

Komitee ülesanded olid suurimaid ja komplitseeritumaid, mis aga ei takistanud tal esitamast oma töö tulemusi juba 1928.a. IX-dale Täiskogule, kes seisis uuesti suure "triloogia" küsimuse lahendamise ees: "Vahekohus, julgeolek, dearmeerimine."

Vahekohtu ja julgeoleku komitee oli korda saatnud suure töö,

kuna sellevastu aga ettevalmistava komisjoni töö täiesti paralüsee-ritult seisis.

Beneš'i komitee, vastu tulles 1927.a. Täiskogu soovidele, seadis kokku teatud rea vahekohtu-, lepitus- ja julgeolekulepingute mustreid, mis põhjenevad kõik ideel, mis alates Genfi protokollist, leidis oma kuulsa käsituse Lokarno lepingutes.

Komitee esitas Liidu Täiskogule lepingute mustrid, alates lihtsast m tte-kallaletungi lepingust kuni täielise vastastikuse abiandmise lepinguni. Viimase lepingu allakirjutajad kohustuksid, kallaletungi juhul mõnele neist, andma kõik oma jõud Rahvaste Liidu Nõukogu kasutada.

Need lepingute mustrid on kokku seatud astmete järele, vastates mitmesugustele seisukordadele, mis valitsevad praegu regioonides, kus julgeolek puudub. Kõige vähem täiuslikumad olid määratud regioonidele, kus esimese dammu ettevõtmine osutub eriti raskena; kõige enam täiuslikumad riikidele, kes juba on parandanud omi suhteid küllaldase määran, et astuda Lokarno süsteemi. Suureks uudsuseks on see, et Liidu Nõukogul on õigus pakkuda oma vahetalitust nende lepingute läbirääkimisteks huviosaliste vahel.

Samal ajal seati kokku, Saksa delegatsiooni ettepanekul, lepingukava, mille järele riigid juba ette kohustuvad täide viima rahuabinõusid, mida Nõukogu ette kirjutaks ettevaatusena konfliktide ähvarduse juhul. See lepingu kava on ainult nende eeskirjade uuesti ülestõstjaks, mis Nõukogu poolt käsitamist leidsid Kreeka-Bulgaaria tüli lahendamise puhul.

+

+

+

See on meie jaoks väga oluline, sest see võimaldab meil teha kindlat otsust, kas me peame jätkama oma tegevust. Meie arvamus on järgmine.

Surinallist lähtudes peame olema valmis võitlema selle vastu, et maailm ei langeks tagasi. Meie arvamus on järgmine.

Meie oleme lühidalt läbi vaadanud kõik tähtsamad Rahvaste Liidu pakki artiklid ning oleme peatunud kõigi peatulemuste juures, milleni Rahvaste Liit on jõudnud oma tegevuses julgeoleku probleemi lahendamise alal.

Analüüsi kestes nägime juba millised puudused meie esinevad ning kuid võrt nad siiski ebamääraselt meie julgeolekut kindlustavad.

Rahvusvaheliste konfliktide rahulisel teel lahendamise seisukohalt vaadatuna, näeme, et Rahvaste Liit kujutab koguni nii mitmeski suhtes nähtavat tagasiminekut.

IV.

See tagasimineku on tingitud terve rahvusvahelise õiguse teatud regressiooni perioodist, mis LÖPPHINNANGUID. ja mis omakord on põhjustatud

poliitilise tarkuse ja avaliku moraalitunde vähenemisest praeguse aja riikides, mis iseenesest loomulikult nähtus pärast suuri vapustusi. Pettumused, mis järgnesid 1918. aastale, on toonud reaktsioonina kaasa üksikisikute rahvusvaheliste lahenduste vastu.

19-da aastaja lõpul arvati, et inimkogu saavutab lakkanut progressi, nii teaduslikus kui poliitilises vallas.

See idee näib nüüd ümberlükatuna viimaste aastate sündmuste poolt poliitilisel alal.

Loodati vahendada konfliktide arvu vähendamise ja Rahvaste Liidu asutamisega. Ent, kui Rahvaste Liit suudab tõesti aidata ära teha taline lahendamisel väikeste riikide vahel, tänu oma alalisele organisatsioonile, nõukogule, siis osutub ta aga täiesti tegevusetuks suurte riikide suhtes.

Kui Rahvaste Liit võis vahale astuda sõjalt Kreeka-Bulgaaria konfliktis ning teatud määral ära hoida sõda, siis võiks õigusega esitada küsimus, kas Liit oleks saanud sama osa mängida juhul, kui ta oleks seisnud sõjariistuse konfliktis kahe sõjaliselt tugeva riigi vahel.

Rahvaste Liidu abinõude mõjuks võltsib talisolevate riikide või vähemalt valitsusli moodustavate riikide juures teatud tingimusi, mis seitsks on moraalset ja teistses intellektuaalses laadi. Valitsused peavad aru saama oma tõsisest huvist teha kõik hoida, sest "halb kokkulepe on parem kui hea protsess".

Nende kahe tingimuste, moraalset ja intellektuaalset, lahendamise on
tarvilik. Üks ei käi teiseta.

Juriidilist laadi mehhanism on tarvilik konfliktide rahuliseks lahendamiseks, ent sellest ei ole veel küllalt. Ei aita ainult rahvusvahelised. Oleme lühidalt läbi vaadanud kõik tähtsamad Rahvaste Liidu pakti artiklid ning oleme peatunud kõigi peatulemuste juures, milleni Rahvaste Liit on jõudnud oma tegevuses julgeoleku probleemi lahendamise alal. Analüüsi kestes nägime juba millised puudused neis esinevad ning kui-võrt nad siiski ebamääraselt meie julgeolekut kindlustavad. Reeglite ja rahvusvaheliste konfliktide rahulisel teel lahendamise seisukohalt vaadatuna, näeme, et Rahvaste Liit kujutab koguni nii mitmeski suhtes nähtavat tagasiminekut.

See tagasimineku on tingitud terve rahvusvahelise õiguse teatud regressiooni perioodist, mis praegu valitseb ja mis omakord on põhjustatud poliitilise tarkuse ja avaliku moraliteedi vähenemisest praeguse aja riikides, mis iseenesest loomulik nähtus pärast suuri vapustusi. Pettumused, mis järgnesid 1919. aastale, on toonud reaktsioonina kaasa ükskõiksuse rahvusvaheliste lahenduste vastu.

19-da aastaja lõpul arvati, et inimsugu sammub lakkamatut progressiteed, nii teaduslikus kui poliitilises vallas.

See idee näib nüüd ümberlükatuna viimaste aastate sündmuste poolt poliitilisel alal. See idee näib nüüd ümberlükatuna viimaste aastate sündmuste poolt poliitilisel alal. Loodeti vähendada konfliktide arvu vahekohtute ja Rahvaste Liidu asutamisega. Ent, kui Rahvaste Liit suudab tõesti midagi ära teha tülide lahendamisel väikeste riikide vahel, tänu oma alalisele organismile, Nõukogule, siis osutub ta aga täiesti tegevusvõimetuks suurte riikide suhtes.

Kui Rahvaste Liit võis vahele astuda mõjukalt Kreeka-Bulgaaria konfliktis ning teatud määral ära hoida sõda, siis võime õigusega enestelt küsida, kas Liit oleks saanud sama osa mängida juhul, kui ta oleks seisnud sõjariistus konflikti ees kahe sõjaliselt tugeva riigi vahel.

Rahvaste Liidu abinõude mõjukus eeldab tülisolevate riikide või vähemalt valitsusi moodustavate inimeste juures teatud tingimusi, mis esiteks on moraalset ja teiseks intellektuaalset laadi. Valitsused peavad aru saama oma tõsisest huvist rahu alal hoida, sest "Halb kokkulepe on parem kui hea protsess".

Nende kahe tingimuste, moraalse ja intellektuaalse, ühendamine on tarvilik. Üks ei käi teiseta.

Juriidilist laadi mehhanism on tarvilik konfliktide rahuliseks lahendamiseks, ent sellest ei ole veel küllalt. Ei aita ainult rahvusvahelised kohtud.

Meie nägime küll kuidas taheti luua Genfi protokolli abil mõjukat rahvusvahelist jurisdiktsiooni, mis iseenesest oli üheks õnnelikumaks katseks, kuid, on selge, et isegi siis kui Täiskogul korda läheks teostada taotletavat sihti, puuduks tal sõjariistus jõud, mis kindlustaks reeglite täitmist.

Me nägime, mõni aasta tagasi, kuidas üks neid valitsusi, kes Rahvaste Liidu loomist kõige enam oli pooldanud, keeldus enesele kohustust võtmast, mille tulemuseks oleks alnud Inglismaa maa- ja merijõu andmine ühe rahvusvahelise institutsiooni kasutada.

Need faktilised raskused tõendavad, et rahvusvaheliste institutsioonide olemasolu ja funktsioneerimine, ühes sellega ka rahu, oleneb palju vähem neid loonud konventsioonide tekstidest, kui rahvaste heast tahtest.

Riikide siseõigust vaadeldes näeme, et kohtud ja politseivägi võivad sanktsioonid peale panna seaduserikkujatele, kuid nad ei saa taide viia seda täiendavat tegevust muidu, kui ainult toetudes üldisele nõusolekule, millest järeldub, et kohtute kõige suurem kasulikkus seisab mitte tema otsustes, vaid kartuses või respektis, nii nagu tahetakse öelda, mida nad sisenaavad.

Sellepärast on suur eksimus öelda, nagu tegi seda Ramsay Mac-Donald, et rahvusvahelised kohtud on rahu küllaldasteks garantiideks:

"Vahekohus ja desarmeerimine aitavad kõigeks ajalugu on täidetud rahvaste varemest, kes lootsid valejulgeolekule"

Sarnane ideoloogia oli Genfi protokolli aluseks.

Rahvusvahelise vaimu puudumisel, mis nii on kahjuks juba ilma algusest saadik, peavad vähemalt need, kes tahavad rahu, omama õiguse sundida jõuga södivaid riike, et nad selle rahu vastu võtaksid.

Rahvaste Liidu põhikirja määrused ei suuda pakkuda tõsist ja kindlat julgeolekut.

Rahvaste Liidu liigete poliitiline iseseisvus ja territoriaalne puutumatus ei ole küllaldaselt garanteeritud artikkel 10-daga. Kui

Nõukogude Venemaa Poolale kallale tungis, oli Prantsusmaa ainukene, kellele meele tuli art. 10-da kohustus, kuna aga Lloyd George, tookordne Briti peaminister, tõlgitses seda artiklit hoopis lahkuminevalt. Ta pidas artikkel 10-das ettenähtud abinõude tarvitusele võtmise eeltingimuseks Nõukogu liigete ühehäälsel kokkulepet. Lloyd George'i enese ülalpidamine tõendas juba, et seda ühehäälsust tegelikult ei ole. Ühehäälsus on aga täiesti iseseisev Nõukogu tegevusest.

Nii muutus artikkel 10-da käsitlemine tegelikult võimatuks. Lloyd George'i tõlgitsemine võeti soodsalt vastu kõigi poolt, kes olid liig kergel käel annud oma allkirja selles artiklis ettenähtud kohustustele ja kes enesele ulesandeks tegid neid mitte täita, igakord kui nende riiklised huvid ei osutu otseselt seotuks konfliktiga. Nagu nende analüüsil nägime, on ka teistes Põhikirja artiklites ettenähtud garantiid praktiliselt puudulikud ja mittekuulaldased. Kuigi artikkel 11. nende seast osutub parimaks julgeoleku teguriks, just tänu oma paenduvusele ja üldisele iseloomule, on ta nõrk kahest küljest: 1/ Nõukogu ei saa tema põhjal vahele astuda enne, kui mõni riik on seda nõudnud või asja tema ette kandnud ning 2/ asja lahendamiseks ettevõetud sammud osutuvad tagajärjetuiks ja mõjutuiks, kui pooled ei võta vastu esitatud lahendust. Kuid teatud praktiline võortus on sellel artiklil siiski, kuigi ta ei kindlusta julgeolekut, sõna kõige laiemas mõttes.

Mis puutub sanktsioonidesse, mis peavad olema julgeoleku kõige tähtsamaks kindlustajaks, siis, nagu nägime, on ka need Põhikirja art. 16-da järele kaunis problemaatilised. Majanduslike sanktsioonide seas on mõned täiesti absurdid ja täideviimatamad, teised aga väga raskesti täideviidavad. Mis puutub sõjalistesse sanktsioonidesse, siis on need täiesti vabatahtlikud.

Majanduslike sanktsioonide tarvitusele võtmine osutub aga täiesti mõjutuks seni, kui Rahvaste Liitu ei kuulu samased suured majanduslikud üksused, nagu N.S.V. Liit ja Põhja-Ameerika Ühisriigid.

Kõigile neile Põhikirja artiklite puudustele taheti tuua parandusi mitmesuguste täienduste ja tõlgitsemiste abil, kuid enamjaol osutuvad nad ainult nendegi eeskirjade kitsendamisteks ja nende mõjukuuse vähendamisteks.

Vaatlesime neid juba üksikute artiklite analüüsi juures. Kõige raskemini sai kannatada nende tõlgitsemiste läbi Pakti tähtsaim artikkel,

Nii orienteeriski Briti valitsus Lääne-Euroopa riigid Lokarno kokkulepete poole.

artikkel 10. Pakti autorite ja president Wilsoni meelest pidi see artikkel olema terve ehituse aluskiviks, kuid ajajooksul on ta oma tähtsuse täiesti ära kaotanud, millise löhkumise kallal on töötanud alates 1920.a., hulk juriste, Nõukogu ja Täiskogu. Mis on halb, on see, et kõigiti löhkudes seda artiklit, hoitakse alal siiski ta fassaad.

Need igasugused tõlgitsemised on tahtnud lähendada art. 10-dat artiklitele 12, 15, 16 ja 17. Mis puutub art. 12-sse, siis on tema siht hoopis lahkuminev artikkel 10-das taotletud sihile. Art. 12. hüpoteesis on tegu riigiga, kes on ~~erinev~~ võimeline või vaieluses teise riigiga, millejuures mõlematel on hea tahtmine ning tahavad anda tüli lahendamist enam või vähem kompetentsete isikute kätte. Artikkel 10-das, sellevastu, on aga tegu riigiga, kes alustab äkilist sõda teise vastu, põhjusel, et tal meeldis korruga kallale tungida.

Neid artikleid ei või ära segada nende protseduuri seisukohalt, mida taheti teha tänu artikkel 12-da teksti mitteküllaldasele täpsusele, mis, muide, iseloomustab suuremat osa Pakti artikleist.

Artikkel 10-da tõlgitsemine tehti ülesandeks Rahvusvahelise õiguse Instituudile, kes avaldas vastava aruande, mis kokku seati kahe tuntud juriskonsuldi, Jaapani Suursaadiku Adatci ja Genti Ülikooli prof. Vischer'i poolt. Nende aruanne viib art. 10-da ühendusesse art. 15. ja 16-daga, ühendades art. 10-dat art. 15-e ankeediprotseduuriga.

Aruandest selgub, et artikkel 16. sanktsioonid, on käsitatavad ainult siis, kui tuliküsimus on saanud uurimuse osaliseks. Teistel juhtudel on sanktsioonide tarvitamine vabatahtlik.

Osutuks paremana siis juba täiesti ära kaotada art. 10.

Julgeolekut leidmata Rahvaste Liidu põhikirja põhjal, oleme sunnitud otsima seda mujalt.

Genfi protokoll, millele pandi suuri lootusi, suri, enne kui ta veel eladagi sai. Ta tahtis kindlustada julgeolekut vahekohtu läbi. Ta eeldas, nagu art. 10-ski, et kõik allakirjutanud riigid appi tõttavad õiglusega kallale tungitud riigile. Ent, rahvad on juba sarnased, et nad ei tegutse enne, kui nende eneste huvid on ka mängus.

See oligi sir Austen Chamberlain'i argumendiks Genfis, et õigustada enese keeldumist allkirja andmiseks Genfi protokolli petlikule garantiile. Briti minister osutus erikokkulepete pooldajaks, mis pidid tema arvates olema kõige kohasemad rahu alalhoiuks.

Nii orienteeriski Briti valitsus Lääne-Euroopa riigid Lokarno kokkulepete poole.

Lokarno aktid annavad rahu saatuse Saksamaa hoolde ja juba protes-
teeribki viimane Prantsusmaa ja teiste relvastuste vastu ja nõuab nen-
de riikide desarmeerimist. Saksamaa aga ise omab 200.000 mehelise ar-
mee, kus mehed on võetud 12 aastaliseks perioodiks, moodustades nii tu-
geva kaadriarmee.

Euroopa rahu oleneb praegu täielikult Saksamaa allkirjast, mida
andsid expangermanistid Luther ja Stresemann. Lokarno pakti on selle-
pärast õigusega nimetatud "Mittejulgeoleku paktiks".

Sõjavõitjate demokraatiate põhiüksimuseks oli üles ehitada, alates
1918, rahugarantiisid hüpoteetilisele ühehäälsusele riikide patsifist-
listes püüetes.

Rahvaste Liidu printsiibis oli õige idee, et suveräniteetide anar-
kia on hädaohuks, samuti ka õiglane tunne, et sõda on õnnetus, eksimus
ja kuritegu. See kirjutati lepingutesse. Veaks osutus ainult see, et
tunnustades üht fakti kuriteoks, ette ei nähtud seda kuritegu karistada
isegi mitte 100 sendilise trahviga.

Omäti oli Briti peaminister tähendanud juba enne sõja tegelikku
lõppu ja enne pakti allakirjutamist, oma 14. detsembril 1917.a. peetud
kõnes:

"Ei ole julgeolekut üheski riigis, kui karistus ei osutu kindlaks.
Ei ole ühtki kaitset elule, varandusele, rahale riigis, kus kurjategija
on tugevam õigusest. Ka rahvusvaheline õigus ei tee erandit ja seni,
kui talle ei ole antud rahuldust selles punktis, jääb ilmarahu alati
selle riigi meelevallast olenevaks, kellele ta professorid on lakkama-
tult õpetanud, et ükski kuritegu ei ole karistatav niikaua, kui tema ese-
meks on selle riigi suurendamine ja rikastamine. Ilmaajaloos on tihti
esinenud kurjategijaid riike. Meil on praegu tegemist ühe sarnase riig-
iga. Saab alati olema kurjategijaid riike silmapilguni, mil mõnest
rahvusvahelisest kuriteost loodetavad kasud osutuvad liig ebamäärasteks
ja mil rahvusvahelise kuriteo karistus on liig kindel selleks, et mee-
litada selle kuriteo kordasaatmisele."

Sama printsiipi taotles Clemenceau oma 17. septembril 1918.a.
peetud kõnes:

".....Me tahame ainult rahu ja tahame teha teda õiglaseks ja
kindlaks, et järgnevad generatsioonid oleksid päästetud mineviku kole-
dustest."

Nende samade kõnelejate poolt loodud teose tulemused on aga töendanud vastupidist.

Lokarno pakt pidi olema prototüübiks kõigile regionaalsetele julgeolekulepingutele, nende seas ka Balti reegioni julgeolekulepingule.

Kuid Lokarno süsteemil on suurim puudus: Kui Nõukogu ei saavuta ühehäälsust kallaletungija aramääramises, ei leia garantii automaatselt tarvitusele-võtmine aset. Ühesõnaga - kohustus ei ole enam siis maksev. Igale lepinguosalisele jääb vabadus, kas jääda neutraalseks või vahele astuda ühe või teise sõdiva poole kasuks.

Selle puuduse vastu ei ole Rahvaste Liidu praeguste tingimuste juures mingit arstimit. Ükski teksti kombinatsioon ei saaks absoluutselt garanteerida riikide territoriaalset puutumatus. Ainult täielisem rahvusvaheline kord võiks anda riikidele, nende valdustele, julgeolekut, mis oleks analoogiline omaniku julgeolekule siseseadustes.

Seni kui seda ei ole, ei oma ükski ettenähtud garantii lõppude lõpuks muu kui ainult moraalse väärtuse, mille mõjukus oleneb alati valitsuste rahvusvahelise volitariteedi meelsusest vastaval juhul.

Peab avalikult ules tunnistama, et Rahvaste Liit, nii nagu ta loodi 1919.a., on toonud palju pettumusi rahvusvahelise õiguse sõpradele, ka siis, kui me täielikult tunnustame suurt edusammu, mida ta enesest kujutab.

Rahvaste Liidu pakt töötati välja väikses komitees, mille tõttu ei vastagi tema sisu neile nõuetele, mida temast loodeti ja mida oldi õigustatud lootma sarnase tähtsusega teoselt, mis pidi kujunema tuleviku baasiks rahvusvahelistele suhetele terve inimkonna jaoks.

Demokraatlik printsiip on Nõukogust välja heidetud täielikult. Viiel suurriigil on seal täieline eesõigus ja nad ei allu liigete Täiskogu valikule. Üheõigusluse printsiipi ei ole kunagi niipalju riivatud rahvusvahelise õiguse ajaloos, nagu Rahvaste Liidu paktis. Veel vaieldavam on Nõukogu kompetentsi laiendamise küsimus. Ta tahab tegemist teha iga küsimusega, mis puudutab Liidu tegevusala või ilma rahu. See on natuke liig. Nõukogul on nõnda sama kompetents, mis Täiskogulgi ja ta moodustab nii teatud üleilmlise direktooriumi, mis loodud ebademokraatlise mandaadi põhjal.

See ei soodusta aga sugugi rahvusvahelist solidariteeti ega usaldust, millel põhjeneb julgeolek, mille saavutamiseks peavad ühesugused

õigused olema kõigil riikidel, eriti väikeriikidel, nagu Eesti, kelle asend julgeoleku seisukohalt eriliselt hädaohtlik.

Rahvaste Liit, see "shimääride vabrik", ei kindlusta aga meie julgeolekut, mida ta ka ise üles tunnistab, soovitades ning propageerides eriliste regionaalsete lepingute sõlmimist julgeoleku kindlustamiseks, mis tõendab, et Pakt ei vasta oma autorite eesmärgile.

Kuid, kui kõigil saab olema oma kontinentaalne, transatlantiline, Balkani, Skandinaavia või Balti Lokarno, see on siis sama hea, kui kellelgi ei oleks midagi.

On öeldud, et "Rahvaste Liit rahuldub abinõudest, et löbustada galeriid, kuna aga asjad ikka tõsisemaks ja tõsisemaks lähevad, varjus...." Tehakse kõlavaid fraase ja ilusaid sõnu julgeolekust ja desarmeerimisest, desarmeerimisest ja julgeolekust, kuna näib, et ainukeseks abinõuks, et ara hoida jõutarvitamist, osutub veendumuse sisendamine, et jõud on seal, valmis astuma tegevusesse.

See "Rahvaste Akadeemia" /H. de Jouvenel/ aga räägib julgeoleku kindlustamisest igaveseks ajaks, kuna õigem oleks taotleda seda lihtsalt ainult ühe generatsiooni jaoks, kuna "igavese julgeoleku sihti on võimata saavutada" /Vaughan Williams/.

Kõigest selgub, et Rahvaste Liit ei ole suutnud kindlustada julgeolekut rahvusvahelise õiguse printsiipide põhjal, mis ta enesele oli võtnud tegevusreeglis.

Mida enam lepinguid paljundatakse, seda vähem nad maksavad.

Olgu neist meil ainult üks, kuid hea.

Rahvaste Liidu pakt praegusel kujul selleks aga ei ole, mille tõttu on hakatudki otsima julgeolekut mitte enam rahvusvahelise õiguse, vaid vanades, juba klassilistes, poliitilistes printsiipides, ja nimelt tasakaalu poliitikas.

Tagasimineku rahvusvahelise õiguse seisukohalt on täiesti ilmne.

Oleme jõudnud samale seisukorrale, mis valitses enne Haagi Rahukonverentsi. See on kahjatses, kuid arvestades riikide niipalju räägitud rahvusvahelise vaimu /^{praeguse} tasapinnaga, osutub tasakaalu poliitika ainukeseks kohaseks julgeoleku garanteerimise mooduseks.

Rahvaste Liit ei suuda, kordame veel kord, täita enesele võetud kohustust kindlustada rahu ja julgeolekut.

"Seni on Rahvaste Liit tegemist teinud eriti rahvastega, kes olid

kurnatud sõjast, nendega, mida ma nimetaksin paralüütikuteks." /Brattiano, 14. sept. 1927.a./.

Kui Rahvaste Liit ei ole suutnud end täieliselt maksuma panna ka nende "paralüütikute" juures, peab eneselt küsima, mis sunnib siis, kui need "paralüütikud" terveks saavad?

Nägime juba Korfu tuli puhul, kuidas fashismi abil "paraluüsisist" osaliselt tervenenu Itaalia juba toimetab. Mida saame näha siis, kui ta täieliselt terveneb? Seda võib osaliseltki aimata lasta järgmine tsitaat ähest mõjukamast Itaalia ajalehest:

"On antijuriidiline ja antihumaanne tahta takistada rahvaste ja riikide evolutsiooni, luues piiride igavest ja absoluutset puutumatus ning vangistades noorte rahvaste dünamismi, dünamismi, mis moodustab parima garantii ilma elule enesele". /Messagero, september 1927/.

Rahvaste Liit on anglosaksi ülesleiduseks ja kujutab enesest diplomaatiliselt Gibraltari.

Tema võib kasulikuks osutada ainult "hea ilma" korral, ent ta pidi ju olema varjuks just "halva ilma" puhul!

"Halvade ilmade" juhtudeks peame aga otsima enestele teisi kaitsjaid ja kuna tasakaalu printsiip on poliitiliseks printsiibiks, vaatamata mõnede juristide väidetele, siis jääb me välispoliitika ülesandeks leida neid teid, mis viiksid meid vastava tasakaalu süsteemini, mis kindlustaks me julgeolekut, regioonis, mis osutub kõige vähem julgemaks ning kus puudub täieline tasakaal, arvestades üksi materjaalsete tõsioludega.

Loomulik, et selle tasakaalu süsteemi ainukeseks juhtijaks jääb julgeoleku nõue, et kindlustada rahvusvahelise õiguse põhiprintsiipidega kaitstud õigust olemasolule, iseseisvusele ja üheõiguslikkusele, milleks meil, väikeriigil, samane õigus kui suurriikidelgi.

On tarvis mitte tekste, vaid et rahvad huvi tunneksid seaduse täitmise vastu, et nad tahaksid teda täita ning toimiksid vastavalt. Mingei asjaolu ei takista neil seda tegemast ka organiseeritud sanktsioonide süsteemi puudumisel, mida võib asendada rahvusvaheline vaim, kuna aga ükski sanktsioonide süsteem ei saa asendada rahvusvahelist vaimu, sest et ta oleneb ainult viimasest.

Sellega ei ole öeldud, et Rahvaste Liidul kui rahvusvahelisel organisatsioonil puuduks tarvidus: ta on olemas ja peab jääma ühel või tei-

sel kujul ka edaspidi, ent, et kujuneda tõsiseks rahuorganiseerijaks ning julgeoleku kindlustajaks, tuleb tal läbi teha enne ettevalmistav periood, mis seisab rahvusvahelise vaimu arendamises ja süvendamises rahvaste ja riikide keskel.

Selleks on ta juba palju ära teinud ja võib olla peakski see ülesanne olema tema ainukeseks ja peasihiks, enam tahaplaanile jättes küsimuste lahendamise, mis osutuvad lahendamatuks ilma praeguse seisukorra juures, kus ei ole veel palju ruumi rahvusvahelisele vaimule.

+ +
+

Vastates küsimusele, mis me enesele esitasime käesoleva käsitluse esimese osa lõpus, nimelt: kas võime "vanduda" Rahvaste Liidu põhikirja tekstil, nii nagu väitis seda meie end. välisminister C.R. Pusta Rahvaste Liidu Peasekretärile peetud kõnes, siis peame kahjatsusega, kuid kindlalt ütleva Ei!

Ei! Meie ei või vanduda Rahvaste Liidu põhikirja tekstil -
sest ta ei ole "magna chartaks" või mingks "uueks evangeeliumiks" väikestele riikidele, nagu Eesti;

sest ta ei kindlusta me julgeolekut, ei kindlusta me olemasolu, iseseisvust ja üheõiguslikkust;

sest

"Tempora si fuerint nubila, solus eris" - kui taevas kattub pilvedest, jääb sa üksi.

=====

Auhimatoō

473619